

*RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS
AUGSTSKOLA*

Juris Stabiņš

*AUDZĒKŅU GATAVĪBAS VEIDOŠANĀS
DZĪVESDARBĪBAI KOMERCSKOLAS
PEDAGOĢISKAJĀ PROCESĀ
(VISPĀRĪGĀ PEDAGOĢIJĀ)*

PROMOCIJAS DARBS

1998
Rīga

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	3
1. Gatavības dzīvesdarbībai būtība un saturs	8
1.1. Filozofu uzskati par personības gatavību dzīvesdarbībai	8
1.2. Personības gatavība dzīvesdarbībai psihologu un pedagogu pētījumos	20
2. Audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai teorētiskie pamati ..	30
2.1. Mācīšanās kā dzīvesdarbība	30
2.2. Mācību aktivitāšu un audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai mijiedarbība	37
3. Audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai Rīgas Komerckolā pedagogiskajā procesā	48
3.1. Eksperimenta sagatavošana	48
3.2. Eksperimenta norise	67
Noslēgums	95
Tēzes aizstāvēšanai	96
Literatūras saraksts	67
PIELIKUMI	104
1.PIELIKUMS “Aptaujas anketas”	104
2.PIELIKUMS “Aptaujas dalībnieku sadalījums”	107
3.PIELIKUMS “Esošo gatavības dzīvesdarbībai rādītāju pašnovērtējums”	110
4.PIELIKUMS “Mācību aktivitātes”	131
5.PIELIKUMS “Konkrētā vajadzību līmeņa apmierināšanas un gatavības dzīvesdarbībai rādītāji mijiedarbība”	158
6.PIELIKUMS “10 efektīvākās mācību aktivitātes, kas veicina atbilstošo gatavības dzīvesdarbībai rādītāju”	169

IEVADS

Mainoties sabiedrības vajadzībām, mainās arī prasības izglītībai. Mūsdienās, sabiedrībai demokratizējoties un ieejot brīvā tirgus attiecībās, cilvēkiem ir nepieciešams atrast savu vietu mainīgajā pasaulē, radoši darboties jaunos sociālos apstākļos. Izglītībai ir jā sagatavo cilvēki darbībai apstākļos, kuri nav pilnībā paredzami.

Tādējādi daudzpusīgāka kļūst arī skolas misija - dot pamatzināšanas un pamatiemaņas, veidot noturīgu vērtību sistēmu, attīstīt un izkopt skolēniem spēju piemēroties mainīgiem apstākļiem, sekmēt kritisku, radošu un intelektuālu attieksmi, veicināt personības nepārtrauktu un apzinātu pilnveidošanos, attīstīt gatavību pašapliecināties un prasmi kontaktēties. Skolas uzdevums ir sekmēt cilvēka sagatavošanos patstāvīgai, pilnvērtīgai un laimīgai dzīvei, lai viņš būtu gatavs uzņemties atbildību, izvirzīt dzīvesdarbības mērķus un sasniegt tos.

Gatavība dzīvesdarbībai veidojas ģimenē, bērnu dārzā, skolā. Gatavība dzīvesdarbībai skolā veidojas vairāku faktoru ietekmē – to nosaka skolotāja un skolēna personība, mācību saturs, mācību aktivitātes, fiziskā un psiholoģiskā vide. Skolotāja uzdevums ir, izmantojot pedagoģiskos līdzekļus, radīt apstākļus, lai skolēns attīsta gatavību dzīvesdarbībai. Savukārt katra mācību aktivitāte ir līdzeklis konkrētu cilvēka spēju, gatavību un īpašību attīstībai. Lai skolotājs mērķtiecīgi sekmētu skolēna sagatavošanos sekmīgai dzīvesdarbībai, ir nepieciešams izpētīt dažādu mācību aktivitāšu pielietojamību un iedarbīgumu skolēna gatavības dzīvesdarbībai attīstībai.

Disertācija ir pētījums par nozīmīgu pedagoģisku uzdevumu - kā pedagoģiskajā procesā veidot audzēkņa gatavību dzīvesdarbībai.

Pētījuma temats: “Audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai komercskolas pedagoģiskajā procesā”.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process vidusskolā.

Pētījuma priekšmets: komercskolas audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai.

Pētījuma mērķis: izpētīt komercskolas audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības pakāpi, atbilstību cilvēka vajadzību līmenim un gatavības dzīvesdarbībai attīstības likumsakarības pedagoģiskajā procesā, noteikt tādu mācību aktivitāšu kopu, kas nodrošina gatavības veidošanos dzīvesdarbībai.

Pētījuma hipotēze:

Komercskolas audzēkņu gatavība dzīvesdarbībai veidojas, ja :

- pedagoģiskā procesa saturs veicina audzēkņu subjektīvo mērķu un vajadzību attīstības dinamiku,
- patstāvīgas un atbildīgas darbības un saskarsmes pieredze ir pedagoģiskā procesa satura komponente un pedagoģiskajā procesā tiek uzsvērta mācīšanās,
- mācīšanās ir organizēta kā audzēkņu brīvprātīgas, mērķtiecīgas, patstāvīgas un atbildīgas dzīvesdarbības process,
- skolotājs veido tādu mācību vidi, kā arī pārvalda un izmanto tādas daudzveidīgas mācību aktivitātes, kas ļauj audzēknim patstāvīgi un atbildīgi mācīties, izvēlēties savas mācīšanās metodes un paņēmienus,
- pedagoģiskais process notiek radošā audzēkņu un skolotāju mijiedarbībā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt teorētiskās nostādnes par personības gatavības dzīvesdarbībai veidošanos filosofiskajā, pedagoģiskajā un psiholoģijas literatūrā.
2. Izstrādāt komercskolas audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai saturu, saistot to ar vajadzību struktūru.
3. Izpētīt komercskolas audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības pakāpi un noteikt, kuras mācību aktivitātes sekmē atbilstošas gatavības rādītāju veidošanos.

4. Izveidot ieteikumus sekmīgai audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai veidošanās procesa norisei.

Pētījuma **filosofisko pamatu** veido antīkās (Sokrāts, Platons, Aristotelis), modernās filosofijas (F.Nīče, S.Kirkegors), psihologu K.G.Junga, Ē.Fromma u.c. atziņas par personības gatavības dzīvesdarbībai saturu un virzību.

Pētījuma **pedagoģiski psiholoģisko pamatojumu** veido Latvijas zinātnieku J.A.Studenta, A.Dauges, K. Dēķena u.c., Ā.Karpovas, A.Šponas, Dz.Meikšānes, V.Zelmeņa, I.Žoglas un L.Žukova u.c. darbi pedagoģijā un psiholoģijā, kā arī A.Maslou, Ē.Fromma, A.Ādlera, I.Kona, A.Ļeontjeva, Ž.Piaže u.c. ārvalstu zinātnieku atziņas.

Pētījuma metodes:

- filosofijas, psiholoģijas, pedagoģijas literatūras par personības gatavību dzīvesdarbībai vēsturiski teorētiska analīze,
- audzēkņu, pedagogu un vecāku mutiskas un rakstiskas aptaujas un anketēšana,
- audzēkņu radošā darba procesa novērošana, rezultātu un dokumentu pētīšana un analīze,
- datu apstrādes statistiskās metodes.

Pētījuma bāze: Rīgas Komercskolas 292 (1., 2., 3. kursu) audzēkņi, 38 skolotāji un 105 vecāki; citu Latvijas skolu 88 vidusskolēni, 850 pedagogi, 250 direktori; 1200 Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas studenti.

Pētījuma posmi: pirmajā posmā (1995. gadā) tika pētīta filosofiskā, pedagoģiskā un psiholoģijas literatūra par promocijas darba tēmu, kā arī tika veikta anketēšana, kuras mērķis bija noskaidrot Latvijas pedagogu un vecāku viedokli par to, kuru gatavību dzīvesdarbībai attīstību ir nepieciešams sekmēt skolēniem. Otrajā posmā (1996. gadā) tika konkretizēts pētījuma mērķis un uzdevumi, izvirzīta hipotēze. Tika konstatēta Rīgas Komercskolas audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības pakāpe, izzināta audzēkņu subjektīvā attieksme

pret gatavību dzīvesdarbībai, viņu izpratne par cilvēku vajadzībām un to apmierināšanas likumsakarībām. Tika izveidota metodika audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai konstatācijai un sākts pētījums ar 1.A un 1.C kursa audzēkņiem. Gatavībai dzīvesdarbībai noteiktas četras komponentes, balstoties filosofiskajās un pedagoģiski psiholoģiskajās nostādnēs, kuras pierāda patstāvības un atbildības, kā arī sociālās un darbības pieredzes nozīmi stabilas, konstituējošas personības dzīvesdarbībā. Trešajā posmā (1996.-1998.g.) veidots un variēts mijiedarbības modelis gatavības dzīvesdarbībai attīstībai, kā arī audzēkņu un skolotāju mijiedarbībā konstatēta mācību aktivitāšu ietekme uz gatavības dzīvesdarbībai veidošanos. Empīriski apjaustas pedagoģiskās likumsakarības, kas ir pamatā sekmīgam audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības procesam.

Pētījuma novitāte un darba teorētiskā nozīme: noteiktas gatavības dzīvesdarbībai attīstības likumsakarības pedagoģiskajā procesā. Izpētīta mācību aktivitāšu saistība ar gatavības dzīvesdarbībai veidošanos pedagoģiskajā procesā. Izstrādāts gatavības dzīvesdarbībai saturs.

Izstrādāti gatavības dzīvesdarbībai kritēriji - patstāvība, atbildība, sociālā pieredze (saskarsme) un darbības pieredze (darbība). Atklātas mijsakarības starp cilvēka vajadzību līmeņiem un gatavības dzīvesdarbībai attīstības pakāpi. Noteikta un tiek praktiski izmantota to mācību aktivitāšu kopa, kas nodrošina gatavības dzīvesdarbībai attīstību.

Darba praktisko nozīmi veido izstrādāti un praksē pamatoti ieteikumi skolotājiem pedagoģiskā procesa organizēšanā, lai mērķtiecīgi veicinātu audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai veidošanos un attīstību.

Darba struktūra - disertācija sastāv no ievada, trijām daļām, rekomendācijām skolotājiem, pielikumiem. Pirmajā analizētas filosofiskās, psiholoģiskās un pedagoģiskās atziņas par gatavību dzīvesdarbībai; otrajā –doti audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai teorētiskie pamati; trešajā – izveidoti gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji, analizēta gatavības dzīvesdarbībai veidošanās

audzēkņu un skolotāju mijiedarbībā Rīgas komercskolā, veikta empīriskā izpēte un pedagoģisko likumsakarību atklāšana.

1. GATAVĪBAS DZĪVESDARBĪBAI

BŪTĪBA UN SATURS

1.1. Filozofu uzskati par personības gatavību dzīvesdarbībai

Analizējot filozofu tekstus daudzu gadsimtu garumā, vārdu “gatavība” atrast neizdodas bieži, ja nu vienīgi modernajās psihoanalīzes interpretācijās – K.G.Junga un Ē. Fromma darbos. Taču pati filozofijas būtība ir saistīta ar noteiktu personības gatavību esamību.

Filozofija ir aicinājums uz pašapzināšanos, aicinājums domāt par domu. Tā ir saistīta ar prasmi veidot subjektīvu refleksijas darbību virkni: bez šīs gatavības nebūtu vēlmes pacelties pāri ikdienā pieņemtajam, saprotamajam un meklēt sarežģītos būtības ceļus. Pati filozofija ir saistīta ar gatavību pieņemt dziļākas dzīves modeļus, kas paradoksālā veidā sākotnēji nozīmē gatavību paust savu izbrīnu, neizpratni par lietām, kuras ir pilnīgi skaidras no ikdienas apziņas viedokļa. Filozofiska dzīves uztvere prasa psiholoģisku gatavību būt atvērtam savā uztverē un nekad nekautrēties jautāt. [24, 69]

Filozofiskā domāšana ir doma par domu. Lai īstenotos doma, nepieciešams sasprindzinājums. Tikai izglītots, garīgi trenēts un ieinteresēts cilvēks būs šādam domu jaunradošam sasprindzinājumam gatavs. Gatavība filozofijai nozīmē gatavību garīgai piepūlei. Filozofija ir radikālu intelektuālu interpretācijas darbību sistēma, kuru rezultātā cilvēks apzinās to, ka viņš dzīvo. Tā savu domu pauž spāņu filozofs, eksistenciālists H.Ortega i Gasetis. Tas nozīmē nemitīgu jautāšanu – kāpēc es esmu, kāda ir mana vieta pasaulē, vai manis varētu nebūt, - un gatavību meklēt atbildes. Šo gatavību dažādi filozofi savos darbos ir dažādi apliecinājuši: viņi ir izzinājuši sevi (cilvēka pašapziņas filozofija – tā mūs šīs analīzes ietvaros interesē īpaši) vai pasauli (natūrfilozofija, materiālisms,

pozitīvisma varianti – tie šoreiz mūs interesē mazāk). Ielūkosimies vairāku laikmetu un domātāju atstātajā filosofiskajā mantojumā ar nolūku izpētīt daudzveidīgās gatavību izpratnes.

Visa antīkā filosofija ir ne tik daudz teorētisku sistēmu izstrāde, informācija par vispārīgiem likumiem vai atziņām, bet gan noteiktā veidā, īstenojot noteiktu eksistenciālo gatavību spektru, nodzīvota dzīve, proti, dzīves mākslas praktizēšana.

Šī problēma aktualizējas, kad grieķu filosofija no dabas izpētes pievēršas cilvēka pasaulei – sofistu un Sokrāts aizsāk antropoloģisko periodu grieķu filosofijā. Sokrāta un Platona filosofijā kā ikvienas filosofiskas refleksijas priekšnoteikumu rodām izteiktu gatavību brīnīties un uzdot jautājumus. Akcentēta tiek arī gatavība uz pašrefleksiju, īpaši Sokrāta darbos intensīvi tiek trenēta gatavība domāt par savu un sarunu biedra domu (slavenie dialogi). [41, 12]

Kā atslēga, cilvēcisko pašizpratnes gatavību slēdzene, pēc Sokrāta domām, kalpo dialogs. Jebkurš cilvēks sevī glabā patiesību, tikai jāļauj tai pamosties (daudzus gadsimtus vēlāk līdzīgi aicina Ē. Fromms – kļūsti par to, kas esi – J.S.). Pašiedziļināšanās, sevis attīrīšana ir vēlamais rezultāts, kuru var sagaidīt cilvēks, kurš spēj (un ir psiholoģiski gatavs) ironizēt par sevi. Kritērijs šai spējai – sokrātiskā patiesība - “es zinu, ka es neko nezinu” - kā principiāla gatavība, lai sāktu uzzināt būtiskās lietas par sevi, pasauli, savām attiecībām ar līdzcilvēkiem un sabiedrību kopumā. Gatavība “atvērties izziņai un izpratnei” iepretim pašizolācijai “visziņa” tēlā. Aktuāli skan Sokrāta vārdi arī mūsdienu izglītības kontekstā – skolotājam tik nepieciešamo kvalitāšu akcentējumā būtisku lomu ieņem spēja pasmaidīt par sevi – kā stimulēt tālākai pašpilnveidei. [41, 39]

Platons turpina Sokrāta tradīciju. Gan agrīnajos, gan vēlīnajos dialogos viņš daudz raksta par filosofam nepieciešamo gatavību veidot sevi, izkopt sevi, rūpēties par savu attīstību; kā lielisks prototips šeit noder Skolotājs Sokrāts; visa viņa dzīve

vēl joprojām, arī mūsdienās, simbolizē filosofisko gatavību īstenojumu – smagu un skaistu reizē.

Savā politiskajā filosofijā Platons īpaši uzsver politiķim, valdniekam nepieciešamās gatavības – viņš raksta, ka valdīt var tikai tas, kurš ir gatavs vienmēr būt prasīgs pret sevi, gatavs ievērot mērenību visā, neraugoties uz kārdinājumiem lietot varu attiecībā pret citiem.

Arī slavenā grieķu filosofa Aristoteļa ētikai veltītajos darbos rodam atziņas, kuras sasaucas ar šajā pētījumā pausto izpratni par personības gatavībām. Aristotelis īpaši izceļ vīrišķības, taisnīguma, mērenības, devīguma, augstsirdības tikumus un sniedz dziļu šo tikumu analīzi, formulējot visus minētos tikumus kā vidusstāvokli starp divām galējībām – pārmērību un nepietiekamību. Tikumus var attīstīt, tikai paralēli izstrādājot sevī gatavību abstrahēties no galējībām: citiem vārdiem, saskaņā ar Aristoteli, mērenība kā ētiskā pamatgatavība vai dispozīcija ir katra tikuma priekšnoteikums. [1,45]

Hellēnisma laikā rūpes par cilvēka patību kļūst par universālu principu, tas paredz ne tik daudz iesaistīšanos politikā (kā to interpretēja, klasiskā laikmeta filosofi - Platons un Aristotelis), bet drīzāk gan novēršanos no tās, patveršanos sevī pašā. Ja Platonam rūpes par savu patību, garīgu pilnveidi paredz izglītošanu (paidea), tad hellēnisma laikā tās transformējas patstāvīgā gatavībā rūpēties par savu veselību, veselīgu dzīvi un dvēseli. Romas morālistu - Epikteta, Senekas un Marka Aurēlija - uzskatos filosofija kļūst par māku dzīvot starp cilvēkiem un māku izturēt ciešanas.

No Romas stoicisma pārstāvju viedokļa, cilvēks ir vāja būtne, bet, rūpējoties par ideālu sevī - Senekam šis ideāls ir gudrais - filosofis; Epiktetam un Markam Aurēlijam – dievība, - cilvēks sevī audzina garīgo spēku. Šāda iekšēja komunikācija ar ideālu, pēc Marka Aurēlija domām, dod spēku un gatavību pilnvērtīgai, cilvēka cienīgai dzīvei. [2,58]

Senekam gatavība izzināt savu vietu pasaulē veidojas kā gribas piepūles rezultāts: tā ir pārdomāta un balstās noteiktā tikumiskā pozīcijā: prasmē atšķirt lietas, kuras ir mūsu varā, no tām, kuras mēs nespējam ietekmēt.

Turpretīm Marka Aurēlija filosofiskā cilvēka pamatgatavību interpretācija sakņojas priekšstatā, ka cilvēks ir būtne, kas pastāvīgi meklē sevi un līdz ar to katrā savas eksistences mirklī maina savas pastāvēšanas situāciju. Viņš ir teicis: “Pasaule ir pārmaiņa, dzīve ir izprašana.” [2, 48] Cilvēka būtība, pēc viņa domām, izpaužas gatavībā abstrahēties no ārējiem apstākļiem. Šī spēja nozīmē cilvēciskās pašcieņas pakāpi. Cilvēks izpaužas attieksmē, un viņam jābūt gatavam to patstāvīgi veidot; būt tikumiskam vārdos un darbos, mīlēt cilvēkus.

Par gatavībām dzīvesdarbībai modernās filosofijas ietvaros īpaši ir interesējušies filosofi, kuri saistījuši filosofiju ar personības brīvības apliecinājumu. Kā raksturīgus pārstāvjus te var minēt vācu filosofu Frīdrihu Nīči un dāņu filosofu Sorenu Kirkegoru – dzīves filosofijas pārstāvjus.

Nešauboties varam nosaukt F.Nīči par cilvēka vitalitātes apoloģētu. Viņš savos darbos, īpaši “Tā runāja Zaratustra” [50], iestājas par cilvēkam nepieciešamo gatavību pārvarēt savu vājumu un pieticību, apliecināt savu spēku un vitalitāti, gara augstos apvāršņus. Viņš akcentē vajadzību pēc garīga spēka un piepūles, kas nepieciešami, lai radītu ko jaunu. Garīgs spēks kā virzošā pamatgatavība un uzņēmība ko mainīt un pārveidot šajā pasaulē kā no tās izrietoša sekundāra gatavība - tādu interpretāciju rodam vairākos F. Nīčes sacerējumos, īpaši “Varasgriba” [49].

Ar atbildību kā principiālu eksistenciālu gatavību saistās Nīčes ideja par mūžīgo atgriešanos - īpaši darbā “Nesavlaicīgas pārdomas” [48]. Mūžīgās atgriešanās ideja Nīčes skatījumā ir savdabīga pasaules piepildījuma formula: pārliecība ar pasaules kārtību, cilvēka iespējām, ciešanām un cilvēciskajām attieksmēm. Šī ideja Nīčes filosofijā pauž mirkļa un mūžības kopsakaru, tā ir pārliecība par īsteni esošā stabilitāti, vērtību un noturīgumu, kas izpaužas

atkārtojumā un apliecinājumā. Atgriežas tipiski vienāda, kas veido cilvēciskās pasaules būtību. Tā ir mīlestība, kas atgriežas no paaudzes paaudzē, mūžīgi atgriežas simpātijas, draudzība, arī naids. Tādējādi katrs mirklis kļūst par mūžības sastāvdaļu. Katra mūsu rīcība, katrs solis ieiet mūžībā.

Mūžīgās atgriešanās ideja prasa jau acumirkļi notiekošajā saskatīt pilnību, apzināties, ka neko mainīt nevar, tādēļ katrs mūsu dzīves mirklis prasa bezgalīgu atbildību. Ničes izpratnē cilvēka audzināšanas un pašaudzināšanas centrā no mūžīgās atgriešanās principa viedokļa jānovieto principiāla un eksistenciāla gatavība uz atbildību par katru savas dzīves mirkli, pēc mūsu domām, tas ir ļoti aktuāls imperatīvs arī mūsdienu pasaulē, kur cilvēku daudzveidīgās aktivitātes ne vienmēr pavada atbildība par vārdiem un darbiem. [50]

Dāņu filozofs Sorens Kirkegors savā jaunradē paudis domu: patiesība nav meklējama tajā, ko zini, bet tajā, kas esi (līdzīgas ievirzes sastapsim arī turpmākajā analizē, pievēršoties K.G.Junga un Ē. Fromma viedokļu izpētei). Patiesība nav domājama bez brīvības, bet brīvībai nav nozīmes ārpus patiesības. Kirkegors meklē iespējamības un nepieciešamības, galīgā un bezgalīgā, mūžīgā un laicīgā sintēzi. Kā cilvēkam attīstīt šādam dzīves veseluma tvērumam un īstenojumam nepieciešamās gatavības audzināšanas un pašaudzināšanas procesos?

Viņš raksta: "Ir tiesa tam, ko raksta filosofija: ka dzīve ir jāsaprot ar atpakaļ ejošu datumu. Taču tas mums liek aizmirst citu sakāmo: ka tā ir jādzīvo ar uz priekšu ejošu datumu." [103,45]

Saskaņā ar Kirkegora viedokli, cilvēks pats izvēlas savu dzīvi, optimālā variantā tas nozīmē gatavību izvēlēties aktīvu, dzīves veidotāja pozīciju, nevis pasīvi, nekurnot pieņemt apstākļu diktātu. Dzīve ir nemitīga izvēle, izšķiroša izvēle, kura kādā acumirkļi visu izmaina; cilvēkam jābūt iekšēji nobriedušam un gatavam šādiem pavērsieniem. [103, 46]

Sekojošajam Kirkegoram, emocionālo gatavību lomu ir uzsvēruši arī filosofējošie psihoanalītiķi - K.G.Jungs un Ē.Fromms.

Kā dzīvē izpaužas dāņu domātāja iecerētais ētiskās un estētiskās stadijas apvienojums? Cilvēkam estētiskajā stadijā viņa gatavību virzības centrs atrodas ārpus viņa, viņš dzīvē orientējas uz citiem, uz ārējo, jutekliski tveramo – tas viņam ir visnozīmīgākais. Cilvēkam, kurš dzīvo ētiskajā stadijā, centrs ir viņā pašā, citiem vārdiem, viņa eksistenciālās gatavības attiecas uz viņa pašizveidi. Likumsakarīgi, abas stadijas ir vienotas: estētiskais elements raksturo cilvēku nepastarpināti, tieši tādu, kāds viņš ir; ētiskais elements palīdz cilvēkam kļūt par to, kas viņš ir.

Psihoanalītiķis un filozofs Karls Gustavs Jungs – ”dzīves mākslas” filozofiskās tradīcijas pārstāvis, kurš visu dzīvi ir veltījis cilvēka ”iekšējai” dzīvei un tās tapumam, vienu no savas koncepcijas balstiem – arhetipa jēdzienu – uzskata par pamata gatavību sistēmu. Viņš raksta: ”(...)esmu mēģinājis sniegt vispārīgu uzskatu par bezapziņas struktūru. Tās saturī, arhetipi, zināmā mērā ir dziļē paslēpti apzinātās dvēseles fundamenti vai, ja izmanto citu salīdzinājumu – saknes, kas iegrimušas ne tikai zemē šā vārda šaurajā nozīmē, bet arī pasaulē vispār. Arhetipi ir gatavības sistēmas, kas vienlaikus ir gan tēls, gan emocija. Tos manto līdz ar smadzeņu struktūru, jā, tie ir tās psihiskais aspekts. No vienas puses, tie veido spēcīgu, instinktīvu aizspriedumu, bet, no otras, tie ir visefektīvākais instinktīvās pielāgošanās līdzeklis.” [24, 68-69]

”Bezapziņa ir apziņas klēpis, kurā nobriest pilnvērtīgai cilvēka dzīvei nepieciešamas gatavības.” [24, 199]

”Pārāk nedaudzi vēl meklē iekšienē, sevī pašā, pārāk nedaudzi vēl sev izvērza jautājumu, vai galu galā vislabāk nekalpot cilvēku sabiedrībai, ja ikviens sāktu ar sevi un visas līdzšinējās uz visiem stūriem sprediķotās kārtības, likumu un uzsvaru atcelšanas vispirms attiecinātu vienīgi un tikai uz paša personu un izmēģinātu pats savā garīgajā valstībā, nevis prasītu to no līdzcilvēkiem.” [24, 206] Tādējādi Jungs demonstrē uzņēmības gatavības dziļo sakņojumu un nozīmi.

Pretstatā psihoanalīzes pamatlicējam Z. Freidam, psihologs, filozofs, sociologs Ērihs Fromms tic, ka tas, kas cilvēku veido cilvēcisku, ir viņa relatīvā neatkarība no instinktiem.

Fromms aplūko cilvēka raksturu kā personību veidojošu daļu, kuru iegūst un attīsta dzīves laikā. Raksturs ir iegūts kā reakcija uz pieredzi, to pastiprina šīs pieredzes gaitā veidojošās visdažādākās personības gatavības, kuras ir principiāli elastīgas un atkarīgas no atbilstošās pieredzes ietvariem. Raksturs atspoguļo cilvēka saiknes ar pasauli.

Fromms uzskata, ka raksturam ir arī selektīvas funkcijas, kuras ietekmē individuālās idejas un vērtības. Šeit, robežšķirtnē starp dominējošo orientāciju un individuālajām idejām un vērtībām, veidojas tas, ko mēs saprotam kā gatavības – stabilas, konstituējošas rakstura ievirzes. Ļoti bieži savos darbos Fromms akcentē cilvēka brīvību kā viņa eksistences noteikumu; reizēm pat pavīd kategoriskas intonācijas – būt cilvēkam nozīmē būt brīvam. Tā ir gatavība būt pašam, nevis kāda sargājoša spēka, autoritātes piedēklim. Gatavība saraut saiknes, kuras cilvēku bremzē viņa pašattīstības gaitā. Arī tās saiknes, kuras reizēm nodrošina komfortu un rada drošības izjūtu. [18]

Vissvarīgāk, pēc Fromma domām, ir orientēt mācību un audzināšanas metodes uz patstāvīgas domāšanas, pašizpratnes gatavības izkopšanu. Cilvēks ir tik spēcīgs un varošs, cik apzinās patiesību par sevi pašu. Maksimāla personības attīstība nozīmē maksimālu sevis izpratni. Šis Ē.Fromma secinājums ir visnotaļ būtisks arī pētījuma mērķa izvirzījuma un pierādījuma pamatā.

Kā tikpat nozīmīgu personības iezīmi Fromms uzsver gatavību kritiski izvērtēt stereotipus, izprast, vai konkrētais cilvēks patiesi grib to, ko viņam pasniedz kā standartu. Piedāvājot, piemēram, vidusskolā iespējami dažādas mācību metodes un formas, tātad iespējams veicināt sevis, savas dzīvesdarbības izpratni un īstenojuma ceļus.

Personība, pēc Fromma domām, ir tik stipra, cik tā ir aktīva, darbīga. Dzīvei ir tikai viena jēga – tā ir pati dzīve. Ja klausīsim Fromma aicinājumam, tad būsim gatavi būt paši, nevis tikai emociju kamoli vai arī tikai loģiski “sausīni”. [18]

Vienā no saviem vēlinajiem darbiem [17] Fromms aplūko divus dzīves modeļus, kuri, protams, pastāv relatīvā atšķirībā, patiesībā tie itin bieži ir sajaukumā. Vienu no tiem viņš definē kā gatavību dot, otru – kā pastāvīgu gatavību ņemt un raust arvien vairāk un vairāk – īpašošanu, ko pēc viņa domām, raksturo šāda dzīves pozīcija: es esmu tādēļ, lai man kaut kas piederētu.

Rezumējot E. Fromma humānistiskās psihoanalīzes atziņas personības dzīves gatavību jomā šī pētījuma sakarā, īpaši nākas izcelt šādu savstarpēji saistītu gatavību virkni:

- gatavība apzināties savu kopību ar pasauli un citiem cilvēkiem un spēt veidot pašam savu dzīvi;
- gatavība akceptēt humānistiskās vērtības un iecietība pret alternatīviem vērtību meklējumiem;
- gatavība pārvarēt savas visspēcības un absolūtas nozīmības apziņu un gatavība palikt vienatnē ar savu pārlicību, reizēm nostāties iepretim vispārpieņemtajam viedoklim;
- gatavība paust savas personības neatkarību un gatavība radoši, atbildīgi strādāt kopā ar citiem cilvēkiem;
- gatavība apzināties un novērtēt savu unikalitāti un gatavība apgūt produktīvai savstarpējai saskarsmei nepieciešamās iemaņas, dialoga, kompromisa mākslu;
- gatavība respektēt droši ticamus faktus un vērtējumus un gatavība oponēt vispārpieņemtiem viedokļiem;
- gatavība radoši domāt un gatavība brīvi paust savas jūtas, nekaunoties no tām.

Tādējādi, analizējot vairākus filosofiskus darbus, var šādi raksturot gatavības filosofu skatījumā:

1. Filosofija kā aicinājums uz pašapzināšanos, aicinājums domāt domu pati paredz specifisku gatavību veidot subjektīvu refleksijas un pašrefleksijas darbību virkni; gatavību pieņemt dziļākas dzīves modeli; gatavību būt atvērtam uztverē un vērtējumā. Gatavība filosofijai nozīmē gatavību garīgai piepūlei.
2. Antīkās filosofijas pārstāvji dominējošās racionālisma tradīcijas ietvaros iezīmē noteiktu eksistenciālo gatavību spektru, kurš raksturo dzīves mākslas praktizēšanas nosacījumus.
 - Sokrāts akcentējis gatavību uz pašrefleksiju dialoga gaitā, spēju uz pašiedziļināšanos un pašironiju.
 - Platons uzsvēris nepieciešamo gatavību izkopt sevi augstu garīgo prasību ietvaros.
 - Aristotelis savas praktiskās filosofijas – ētikas – ietvaros akcentējis mērenību kā ikviena cilvēciska tikuma attīstībai nepieciešamu gatavību.
 - Hellēnisma filosofijas ietvaros rūpes par cilvēka patību kļūst par universālu principu; īpaši tiek akcentēta gatavība rūpēties par savu veselību, veselīgu dzīvi un dvēseli.
 - Pēc Marka Aurēlija domām, komunikācija ar iekšējo garīgo ideālu dod cilvēkam spēku un gatavību pilnvērtīgai, cilvēka cienīgai dzīvei. Kā īpaši būtisku viņš uzsver arī gatavību abstrahēties no ārējiem apstākļiem, izkopjot savu dvēseles dzīvi.
3. Modernās filosofijas ietvaros par cilvēka gatavībām dzīvasdarbībai īpaši ir interesējušies “brīvības filosofi” – Frīdrihs Nīče un Sorens Kirkegors.

- Frīdrihs Nīče akcentējis cilvēkam nepieciešamo gatavību pārvarēt savu vājumu un pieticību, attīstīt sevī garīgo spēku un vitalitāti. Viņa darbos īpaši uzsvērtas uzņēmības un atbildības gatavības.
- Sorens Kirkegors savos darbos uzsvēris cilvēka dzīves veseluma apziņai, izjūtai un īstenojumam nepieciešamās personības gatavības, kuras iespējams izkopt nemitīgā pašpilnveides un pašaudzināšanas procesā. Īpaši augstu viņš vērtējis “aktualitāti” kā aktīvu dzīves pozīciju raksturojošu gatavību; psiholoģiskās elastības gatavību, kura nepieciešama ikvienam mainīgajā dzīves procesā. Kā nozīmīgu personības gatavību Kirkegors ir izcēlis arī emocionālo atvērtību un jūtīgumu.

4. “Dziļu psiholoģijas” pārstāvis un filozofs Karls Gustavs Jungs par vienu no savas dzīves mākslas koncepcijas balstiem uzskata arhetipu – pamata gatavību – sistēmu, kuru raksturo bipolāra, emocionāla struktūra; arhetipu dzīve noris uz apziņas un bezapziņas “sliedzņa”. Saskaņā ar K. G. Junga definīciju, “arhetipi ir gatavības sistēmas, kas vienlaikus ir gan tēls, gan emocija”. Pēc Junga domām, arhetipi nodrošina cilvēka psihisko veselumu un cilvēciskās pasaules vienotību. Jungs uzsvēris arī arhetipu būtisko un nenovērtējamo nozīmi cilvēka audzināšanā – kā gatavību – autonomo ieviržu izkopšanu. Kā būtiskākos personības paštapšanas arhetipus viņš akcentējis mātes, tēva un bērna arhetipus, aplūkojot to daudzveidīgās projekcijas, kuras, pēc Junga domām, izšķiroši ietekmē ikviena cilvēka dzīvi.

5. Humānistiskās psihoanalīzes pārstāvis Ērihs Fromms savus cilvēka individualizācijas un socialitātes pētījumus ir saistījis ar principiālām un ekstenziālām personības gatavībām produktīvās dzīves orientācijas kontekstā. Vispirms viņš ir uzsvēris cilvēkam nepieciešamo gatavību saskaņai, ne pretnostatījumam, ar cilvēcisko pasauli un dabu kā fiziskās un

psihiskās veselības nepieciešamu priekšnoteikumu. Fromms paudis viedokli, ka cilvēka raksturam ir selektīvas funkcijas, kuras ietekmē individuālās idejas un vērtības. Robežšķirtnē starp cilvēka dzīvē dominējošo orientāciju (produktīvo vai neproduktīvo – pēc Fromma tipoloģijas) un individuālajām idejām un vērtībām veidojas tas, ko Fromms saprot kā gatavības – stabilas, personību konstituējošas ievirzes.

Produktīvo dzīves orientāciju domātājs saistījis ar spēju un gatavību saraut saiknes, kuras bremzē personības pašattīstību un kļūt brīvam radošas mīlestības un radoša darba īstenojumā.

Maksimāla personības attīstība minēto gatavību ietvaros ir iespējama, klātesot pašizpratnes gatavībai. Cilvēks ir tik spēcīgs un varošs, cik apzinās patiesību par sevi pašu, - ļoti būtiska ir vēlme un gatavība domāt un lemt pašam, nevis producēt gatavas domas un lēmumus.

Cilvēku produktivitāti Fromms ir izpratis kā spontānu aktivitāti personības veseluma ietvaros – jūtu un prāta, visu dzīves spēku vienotības ietvaros.

Kā visu produktīvo personības gatavību apvienojums un simbols Fromma izpratnē kalpo būtnes (esmes) mods, kura ietvaros cilvēks realizē principiālu gatavību dot, atbalstīt, palīdzēt, mīlēt.

Cilvēks var būt brīvs, nebūdamas vientuļš, var būt kritiski domājošs, bet šaubu nenomocīts; var būt neatkarīgs, bet vienlaikus cieši saistīts ar visu cilvēci, - ja vien viņš ir gatavs pilnībā realizēt sevi, ja ir gatavs vienmēr būt viņš pats – gan savas domas jaunradē, gan pilnvērtīgā, spontānā emocionalitātē.

Tātad cilvēka pašrealizācija, (kuru veicināt ir izglītības misija) savas dzīves laikā savā dzīves darbībā, pēc filosofu skatījuma, ir izsakāma daudzās gatavībās. Pamatojoties šādā secinājumā, turpmāk pētījumā gatavība dzīvesdarbībai ir nosacīti dalīta atsevišķās satura komponentēs.

Filosofu atziņās ir iegūts pārliecinošs secinājums, ka cilvēka gatavību dzīvesdarbībai īpaši iezīmē patstāvība un atbildība – stabilas, personību konstituējošas ievirzes.

1.2. Personības gatavība dzīvesdarbībai psihologu un pedagogu pētījumos

Jau gandrīz desmit gados mērāms pārmaiņu laiks Latvijas izglītībā. Sabiedrības demokratizācijas apstākļi, sociālpolitiskās situācijas mainīgums, valsts nenoteiktā izglītības politika visnotaļ ietekmē skolu praktisko darbību, kurai būtu jā**sagatavo** skolēnu patstāvīgai, ar brīvu jēgpilnu izvēli determinētai, atbildīgai dzīvei.

Īstenojot skolas galveno mērķi - radīt iespējas skolēnam veidoties par personību - , rodas realitātes rosināta nepieciešamība raksturot pedagoģiskajā procesā iegūto skolēna personības stāvokli jeb gatavību dzīvei. Gatavība izsaka vispārinātu cilvēka īpašību jeb noteiktu stāvokli [38], kad cilvēks grib un prot veikt kaut ko. Nozīmes skaidrojums jau pats ietver cilvēkam tik nepieciešamo izvēles iespēju, kas personības veidošanās procesam ir svarīgi gan psiholoģiski, gan pedagoģiski. Starp citu, vārda etimoloģija papildina, ka cilvēks ir gatavs arī kustībai, ceļam. [31]

Filosofiskajā skatījumā cilvēka dažādās gatavības dzīvei saistās ar t.s. dzīves mākslas vai produktīvas, veiksmīgas dzīves interpretāciju.

Pedagoģijai jau kopš tās pirmsākumiem ir uzdevums - jaunās paaudzes sagatavošana patstāvīgai dzīvei. Atšķiras vien audzināšanas mērķi, saturs, arī metodes. Tās ir vēsturiski konkrētas. Katram laikam vajadzīgākās.

Ievērojamākie latviešu pedagogi, veidojot demokrātisku nacionālu skolu šī gadsimta 20.-30.gados, saskārās ar līdzīgām pedagoģiskām problēmām. Sevišķa uzmanība tika pievērsta audzinošajam aspektam. A.Dauge formulē audzināšanas motīvus - cilvēks tās rezultātā kļūst spējīgs nodrošināt savu individuālo eksistenci, sagatavojas "apzinīgai un derīgai" [12] dzīvei sabiedrībā, gūst to, kas viņam palīdz kļūt par personību, izprotot, izjūtot kultūras vērtības un realizējot tās savā dzīvē. Īpaši akcentēta cilvēka garīgā gatavība dzīvei, tās balstījums apzinātās dzīves

vērtībās. K. Dēķens [14], J.A. Students [63], L.Ausējs, O.Svenne [64] u.c. atzīst, ka garīgā gatavība izpaužas ne tikai uzskatos, bet tikumiskas gribas noteiktā darbībā - dzīvē. Gatavība dzīvei rodas vienīgi, saskaņoti attīstot gribu, jūtas un prātu. Jāpiezīmē, ka latviešu pedagogu izpratnē visa pedagogija ir jābalsta un tā tiek balstīta uz vērtību principa. Ir teorētiski atzīta arī katras personības vērtībizvēle, taču audzināšanas programmas tomēr diezgan tieši norāda, kuras vērtības ir sekmējamas.

Mūsdienīgi ievirzītas ir J.A.Studenta pārdomas par audzināšanas uzdevuma saturu - "sagatavot cilvēku tā, lai viņš labāki un sekmīgāki varētu tiekties pēc sava dzīves mērķa" [63]. Šāds uzdevums tikai daļēji ir pareizs, jo ko darīt, ja dzīve prasa melošanu? Tātad audzināšana jāvada nevis saskaņā ar dzīvi, bet audzināšanas ideālu [63, 181]. Audzināšanas ideālu normē un nosaka ētika. Tāda nostādne ir attiecināma arī uz 20. un 21. gadsimta miju, cilvēka eksistenci tajā.

Protams, audzināšanas pamatojums ideālistiskajā filosofijā samērā attālina šos priekšstatus no tagadnes, taču aktualizē gatavību dzīvei saskaņā ar dzīves vērtību izvēli. Audzināšana, būdama plašāka un dziļāka darbība, visnotaļ saistāma ar zināšanām, jo "mācīšana dara iespējamu audzināšanas organizēšanu - ja vajadzīgs, tās pārveidošanu" [63, 205]. Šīm pētījumam nozīmīgi, ka tieši mācīšana un mācīšanās tiek atzītas par audzināšanas pirmsfaktoriem [63, 205]. Tādējādi pedagoģiska gatavību veidošana iespējama tieši zināšanu un prasmju iegūšanas gaitā.

20.-30. gados latviešu pedagogija ir izteikta humānā pedagogija, kurai svarīgs pedagoģiskajā procesā topošais tā dēvētais "iekšējais cilvēks" [63, 239]. Piemēram, J.A. Students [63] pārliecinoši pamato, cik nozīmīgi prast koncentrēties un iedziļināties sevī, izkopjot savu individualitāti. Dzīvei audzināma personība, kura izprot un izjūt atbildības un brīvības jēgu, klausā savai sirdsapziņai (ētikas kategorija!), pilnībā atbildīga (atbildības psiholoģiskais mehānisms!) par saviem vārdiem, darbiem, domām. Pedagoģiskais mērķis - personība - konturēts ar ētikas

un psiholoģijas jēdzienu starpniecību. Balstoties šādā interpretācijā, ir meklēts arī gatavības skaidrojums šajā pētījumā.

Latviešu pedagoģiskā doma, īpaši iedvesmojoši K.Dēķens [14] un J.A.Students [63], uzskata, ka, gatavojot patstāvīgai dzīvesdarbībai brīvu un atbildīgu garīgu būtni - personību, iespējams radīt pašvērtības apziņu katrā cilvēkā. Veidojas pārliecība, ka "mums ir gan sava vieta un nozīme pasaulē un ka mūsos guļ iespējamības savu nākšanu un dzīvi attaisnot" [66, 585].

Daudz uzmanības K.Dēķens un J.A.Students, K.Obšteins, P.Birkerts, J.Greste, O.Svenne u.c. pievērsuši pedagoģijas mērķim un uzdevumiem, allaž salīdzinot pedagoģiju un mākslu, pedagoģiju un filosofiju, skolotāju un mākslinieku. Sevišķi E.Pētersons "Vispārīgajā didaktikā" [55], pamatojoties Herbarta teorijā, atzīst tādu didaktiku (mācību), kura reizē arī audzina. Protams, atbilstīgi humānās pedagoģijas mērķiem. O.Svenne, analizējot modernās audzināšanas jautājumus, pierāda: "Zināšanas, bez šaubām, ir ļoti vērtīgs ieguvums, viņas noder kā ļoti vērtīgs radošais spēks, bet tikai tajos gadījumos, kad viņas labvēlīgi noskaņo cilvēka ētisko virzienu un kad rod konkrētu pielietojumu personīgā un sabiedriskā dzīvē." [64]

Šādā pavērsienā iezīmējas zināšanu, prasmju un attieksmju vienība, zināšanas kā pamats un līdzeklis, stimulē personības dzīvei atbilstošu un derīgu gatavību iegūšanai. Lai skola sagatavotu dzīvei, praktiskajai pedagoģiskajai darbībai jāiespaido topošā cilvēka iekšējā dzīve - "galvenām kārtām mācību procesā un tikai netieši caur skolas dzīves iekšējo un ārējo iekārtu un caur skolotāja paša tieši personīgiem iespaidiem", piezīmē A.Dauge. [9] Tieši viņš aktualizē izcilā pedagoga Pestalocija uzskatu, ka skološanas darbā svarīga holistiskā pieeja - **māca un mācās viss cilvēks**, ne kāda tā "daļa". A.Dauges pētījumi liek ņemt vērā arī audzināšanas irracionālo dabu, kas bieži ļauj izteikt personības kvalitatīvas izmaiņas vai stāvokli abstraktāk, līdzībās. Šāda ievirze ir

noderīga, mēģinot aprakstoši izteikt pedagoģiski sekmējamo gatavību vai gatavošanu dzīvei.

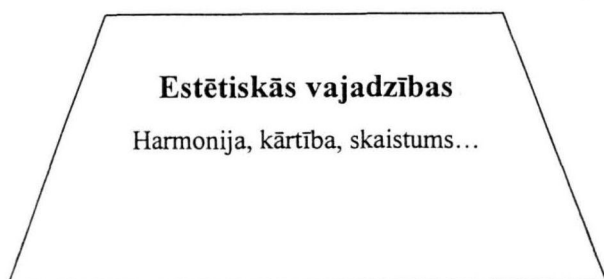
Cilvēks izjūt savu dzīvi kā pilnvērtīgu, ja ir apmierinātas viņa vajadzības, tādējādi iezīmējas vajadzību un gatavības dzīvesdarbībai savstarpējā sakarība. Pasaulē ir veikti plaši cilvēka vajadzību pētījumi. Pēc amerikāņu zinātnieka A. Maslou domām, vajadzībām ir hierarhiska struktūra. Hierarhijas augstākās vajadzības parasti veidojas tad, kas ir apmierinātas zemākās. Piemēram, mēs nevaram gaidīt no audzēkņa izziņas vajadzību, ja viņu nemīl, ja mājās vai skolā viņam nav drošības sajūtas utt.

Profesionālam skolotājam ir jāveicina audzēkņos visaugstākās vajadzības, tieksme un spēja dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, neatkarīgi no paša skolotāja dzīves apstākļiem.

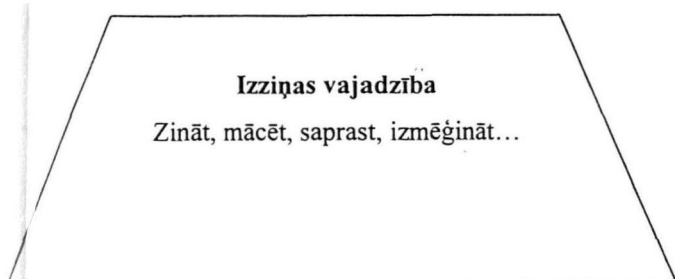
Vairāku tūkstošu skolotāju, maģistru, izglītības vadītāju, studentu un vecāku aptauju rezultāti par to, kas, viņuprāt, raksturo pilnvērtīgu dzīvi, ir doti blakus pazīstamajai A.Maslou vajadzību piramīdai. [99]

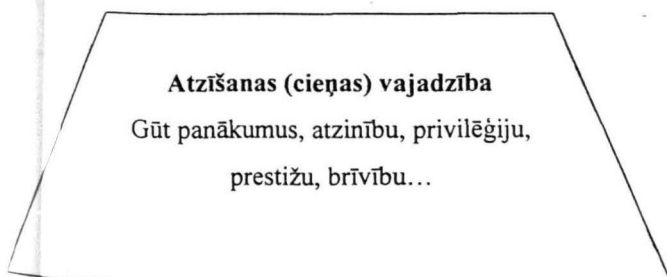
- Apmierinātība ar savu dzīvi;
- laba pašsajūta, darbs, kur var realizēt savas spējas un gūt gandarījumu;
- iespēja realizēt vaļasprieku;
- ir mērķi un iespējas to sasniegt;
- pašvērtības izjūta; atbildība par savu dzīvi;
- izvēles brīvība;
- katra diena nes gandarījumu;
- veselīga pašapziņa, laimes izjūta.

- Patīkams darbs, kas reizē ir arī hobijs;
- pozitīvs vizuālais tēls;
- dzīve harmonijā ar sevi;
- prasme priecāties par savu dzīvi;
- iespēja baudīt mākslu, kultūru.

- Darbs un atalgojums nav pašmērķis;
- ir izglītošanās un attīstīšanās iespējas;
- skaidra vērtību sistēma;
- vēlme nepārtraukti pilnveidoties, paaugstināt izglītības līmeni;
- prasme izmantot zināšanas;
- pilnvērtīga garīgā dzīve;
- iespēja izglītoties un izglītot bērnu.

- Izjūta, ka tiek novērtēts (tava darbība un pats kā personība);
- domubiedri;
- stāvoklis sabiedrībā;
- sabiedrība tevi pieņem;
- brīvība; iespēja darīt to, kas patīk;
- panākumi.
- Abpusēja mīlestība;
- bērni;
- sajūta, ka tevi mīl un tu mīli;
- esmu gaidīts bērns ģimenē;
- aktīva sociālā dzīve;

Mīlestības un piederības vajadzība

Izjust piederību grupai, būt
pieņemtam, mīlētam, būt starp
cilvēkiem...

- labi draugi;
- pieņemama sociālā vide;
- ticība;
- sadarbība ar līdzcilvēkiem – mani pieņem un es spēju pieņemt citus;
- dot gandarījumu līdzcilvēkiem.

Drošības vajadzība

Būt drošam, pasargātam no
neveiksmēm, bailēm, agresivitātes...

- Labi atalgots darbs;
- saticīga ģimene;
- vecāku atbalsts;
- līdzsvars dzīvē;
- draugs, kuram var uzticēties;
- “es gribu un es varu”;
- spēja ietekmēt apstākļus, nevis pakļauties tiem;
- sapratne no citu puses;
- drošības, stabilitātes sajūta;
- valsts garantijas, valdība, kas domā par tautu;
- likumdošana;
- personas sociālā un politiskā drošība;
- pārliecinātība par rītdienu (nākotni);
- spēja orientēties apstākļos.

Fizioloģiskās vajadzības

Slāpes, izsalkums, atpūta...

- Laba pašsajūta un veselība;
- iespēja uzturēt labu veselību un ārstēties;
- iespēja veltīt laiku sev;
- ekoloģiski tīra vide;
- apmierinātas materiālās nepieciešamības: pārtika, apģērbs, mājsaimniecības tehnika, sava māja, mājas iekārtojums – komforts;
- iespēja pilnvērtīgi atpūsties;
- pilnvērtīga seksuālā dzīve.

Taču pedagoģiskajā procesā gūstamas gan zināšanas un prasmes, gan arī veidojamas personības attieksmes pret sevi, citiem, darbu, sabiedrību, dabu, pasauli kopumā. Humānā pedagoģija attieksmes atklāj ar dzīves vērtību starpniecību, iekļaujot tajās vispārcilvēciskās, sociālās un individuālās vērtības. Tātad, apgūstot kādas noteiktas dzīves prasmes, topošā personība tiek rosināta apjēgt un ētiski vērtēt, kāda cilvēciska jēga ir apgūstamajai prasmei. Pašanalīzes vai refleksijas atskaites pozīcija ir personības noteiktais savas dzīves mērķis, dzīvesdarbības modelis un realitātes vērtējums.

Šāds skatījums gatavības dzīvesdarbībai raksturojumu papildina, norādot, ka prasmju nepieciešamību ietekmē pedagoģiski (skolā, ģimenē, individuālajā pieredzē) veidotās personības attieksmes - vērtīborientācija.

Psiholoģijā biežāk nekā pedagoģijā rodams gatavības jēdziena lietojums.

Par gatavību, dēvējot to par dvēselisku tiecību, spriež individuālās psiholoģijas aizsācējs A.Ādlers [3] –“visu dvēselisko tiecību galamērķis ir līdzsvarotība, drošība. Šādas saskaņotības vai nesaskaņotības apliecināšana, protams, norisinās nevis pēc zinātniskiem, matemātiskiem principiem, bet gan atbilstoši individuāliem iespaidiem, kas ir pilnīgi atkarīgi no individuāli konkretizētā pilnības galamērķa/.. /aiz visa tā slēpjas arī viņa skološanās reālajai dzīvei un pirmām kārtām - viņa drosme un pašpaļāvība.” [3, 9]

A.Ādlera individuālp psiholoģija balstīta neierobežotā personības iedrošināšanā, citiem vārdiem, sagatavošanā dzīvesdarbībai, savam dzīves stilam. Ja cilvēks nav gatavs dzīvedarbībai, viņā var rasties postoša nepilnvērtības, mazvērtības izjūta. Mazvērtības izjūtas intensitātes pastiprināšanās var būt saistīta ar audzināšanā pieļautām kļūdām, t.i., ar to, ka cilvēkā nav ieaudzinātas iemaņas un ka indivīds nav iedrošināts pārvarēt pārdzīvojumus, trūkumus un grūtības vai arī ievirzīts pārvarēšanas šķietamības sfērā. Tādējādi individuālp psiholoģija ir cieši saistīta ar pedagoģiju, jo norāda uz apstākļiem, kas var veicināt mazvērtības

kompleksa veidošanos, un izstrādā šī kompleksa atklāšanas metodiku un pārvarēšanas līdzekļus.

Ikvienu indivīdu, pēc A.Ādlera, raksturo tendence pārvarēt radušos vai pastāvošos trūkumus un nepilnības, tā izpaužas kā tiekšanās pēc pilnības, pabeigtības, pārākuma vai varas. Cilvēkā mājā sevis noderīguma, nozīmības apliecināšanas un pašpildnīgošanās nepieciešamība.

Jau no agrīna vecuma sāk izpausties dažādas psiholoģiskas un praktiskas gatavības dzīvedarbībai. Gatavības nosaka bērna vajadzības, piemēram, vajadzība pēc saskarsmes ar pieaugušo. Bērnā psiholoģiskā gatavība saskarsmei jaušama jau dzīves sestajā nedēļā, kad viņa uzvedība, ieraugot pieaugušo, krasi mainās. [3,16] Vecāku bērnu uzvedība savukārt pierāda, ka bez psiholoģiskas gatavības nepieciešama arī praktiska gatavība saskarsmei. Bērnā augot, jādūmā, kā panākt, lai viņš ne tikai **prot** (praktiska gatavība) atbilstoši uzvesties, bet arī **grib** pakļauties prasībām, t.i., būtu psiholoģiski gatavs tā rīkoties un atbildēt par savu rīcību. [3,29]

Psiholoģe Ā.Karpova uzsver, ka vissvarīgākā ir personības gatavība darbībai. Individuāli organizēta, personībai piemērota, produktīva darbība ir attīstības nosacījums. Tikai objektivizējoties darbībā, cilvēks veido, daļēji rada un vienlaikus attīsta savu es. "Tikai savā darbībā un mijiedarbībā ar vidi, ievērojot citu cilvēku vajadzības un īpatnības, subjekts iegūst sociālu kvalitāti - personības līmeni. Dzīvedarbība, kas ietver sabiedriskās attiecības, vērš cilvēkbērnu par attiecīgu sociālo būtību nesošu personību." [28, 22]

Turklāt "indivīds savā garīgajā un praktiskajā darbībā aptver un "pārstrādā" nosacītu, tikai sev tuvu sabiedrisko attiecību un tajās iesaistīto objektu daļu." [28, 25] Ja indivīdam ir gatavība veidot savu personīgo attieksmi pret apstākļiem, tad personība var apzinīgi veidot dzīves apstākļus un sevi pašu. "Kāda ir indivīdu dzīvedarbība, tādi arī viņi paši." [28, 25] Personīgā attieksme lielā mērā iespaido gatavību darbībai. Tā savukārt cieši saistīta ar motivāciju. "Motivācijas teorijā var

izdalīt divus galvenos virzienus. Pirmais - objektīvais virziens, kurā uzvedību un darbību determinē ārējie stimuli, vide /../ utt. Otrais - subjektīvais virziens, kurā uzvedību un darbību determinē iekšējie rosinātāji: vajadzības, ievirzes, motīvi." [28, 11]

Pedagoģijā izmanto gan viena, gan otra virziena determinantes, pārsvarā tomēr ietekmējot vajadzības, ievirzes, motīvus. Iezīmīgi, ka arī psiholoģijā personības gatavību raksturo attieksmes un motivēti apgūtas prasmes. Raksturojot personību un tās individuālo dzīves stilu [28], Ā.Karpova izvērš atbildības psiholoģiskā mehānisma skaidrojumu. Atbildība tiek traktēta kā ļoti būtiska personības īpašība, kuras attīstībai nepieciešami noteikti priekšnosacījumi, vispirms jau izvēles un patstāvīgas darbības iespējas. Pēc daudzu autoru pētījumiem konstatēts, ka atbildība ir kopjama speciāli organizētā darbībā. Var pieņemt, ka pedagoģiski sekmēt gatavību atbildībai ir procesuāla, laukietilpīga un izteikti mērķtiecīga audzināšanas un mācīšanās, arī pašaudzināšanas darbība. Turklāt atbildībai ir plaši apliecinājuma mērogi - no lokālas (kāda uzdevuma izpildes) līdz globālai (cilvēces izdzīvošana). "Personība evolucionē no darbības izpildītāja - mācekļa līdz labam izpildītājam un tālāk līdz atbildīgam, aktīvam darbības subjektam" [28,113]

Saistot šādu atbildības raksturojumu ar gatavību būtību, jāatzīst iespējamās gatavības izpausmju amplitūda. Personības dzīvesdarbības īstenošanās svarīgs nosacījums ir personības griba. Piemēram, dzīves mākslas paudēji K.Raudive [57], P.Dāle [7] u.c. ir pārliecināti, ka visa dzīve ir cilvēka apzinīgas, mērķtiecīgas gribas rezultāts. "Griba mūs pasargā no visbīstamākā dvēseles stāvokļa: no bezmērķtiecības, nenoteiktības, šaubām un garlaicības. Griba cilvēku pārliecina, ka nav neviena tāda stāvokļa, no kura nevarētu atrast izeju." [57, 93]

Pēc P.Dāles viedokļa, jebkurš, kuram piemīt gatavība dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, var būt par dzīves valdnieku - "par dzīves valdnieku un meistarū var kļūt ikviens, kam piemīt gribas stiprums, gara spēks, drosme, neatlaidība, ikviens, kas

dzīvi neapsūdz un nenolād, bet apliecina un svētī to, dara to bagātāku, skaistāku /../" [7, 13] Taču jāpiebilst, ka griba var vienīgi sekmēt gatavības esamību, bet ne noteikt gatavības saturu. To nosaka un virza personības pašas vērtīborientācija un skolas pedagoģiskā procesa mērķtiecīgums. Pedagoģiskā procesa rezultātā veidojas personības gatavība dzīvesdarbībai, kuru var izteikt ar veidojamās personības būtiskām iezīmēm - personības **patstāvību** (konstruktīvu un radošu dzīves vērtību brīva izvēle), **atbildību**, pašapliecinošu **darbību**, kurai nepieciešama atbilstīga un produktīva **saskarsme**. Gatavību būtību apkopojot izsaka analītisko meklējumu ceļā gūtais pieņēmums - **gatavība ir personības attieksmju un prasmju vienība, kas izpaužas dzīvesdarbības mērķu sasniegšanā un vajadzību apmierināšanā.**

2. AUDZĒKŅU GATAVĪBAS VEIDOŠANĀS DZĪVESDARBĪBAI TEORĒTISKIE PAMATI

2.1. Mācīšanās kā dzīvesdarbība

Attieksmes un prasmes galvenokārt veidojas mācīšanas un mācīšanās gaitā. Kā šis process saistāms ar personības dzīvesdarbību kopumā? "Dzīvesdarbība /../ ir sarežģīta, integrāla, sociāla parādība, kura akumulē sevī darbību un saskarsmi, objektīvas un subjektīvas attiecības, garīgo - tikumisko kolektīva un personības potenciālu, kurš ir spējīgs būt par personības tikumiskas veidošanas avotu." [54, 37] Iespējams dzīvesdarbības būtību reducēt noteiktā sistēmā, proti, "dzīvesdarbība ir cilvēka filogēnēzē un ontoģenēzē izveidojusies sevis, sabiedrības un dabas izziņā un pārveidē pilnveidojusies indivīda aktivitātes realizēšanas un vajadzību apmierināšanas paņēmienu un attieksmju sistēma". [66] Šim pētījumam aktuāli, ka definīcijā ietvertas prasmes un attieksmes. Gatavība dzīvesdarbībai faktiski gan šajā procesā iekļaujas, gan to realizē. Mācības ir skolā notiekošais process, kurā realizējas skolēna izglītība, audzināšana un attīstība [45, 9], tātad ir arī dzīvesdarbības daļa. Mācību procesā veidojas darbības motivācija un tiek gūtas patstāvīgas darbības - mācīšanās - prasmes (savā ziņā gatavības) [45]

Ja vidusskolēnam tiek piedāvāta mācību metožu un paņēmienu brīva, bet motivēta izvēle, tad uzskatāmi izpaužas viņa aktivitāte, iniciatīva, patstāvība un atbildība - veidojas noteikta gatavība. [45]. Ja par mācību procesa būtību uzskata skolēna zināšanu, prasmju apguvi, izziņas spēju un attieksmju attīstīšanu, tad tieši mācību procesā pedagogiski iespējama gatavības dzīvesdarbībai veidošana un veidošanās. Lai gatavību sekmētu, nepieciešama maksimāla mācīšanas un mācīšanās metožu un paņēmienu vienotība. Mācīšanas aktivitātes ir virzītas uz izziņas darbības aktivizāciju. Tās stimulē šo procesu. Mācīšanas, mācīšanās un

izziņas metodēm ir savas īpatnības, bet tās nemaina mācību darbībās metožu kā īstenības izziņas metožu paveida būtību.[3, 12] Mācīšanās metodes uzdevums ir padarīt mācīšanās darbību paveicamu, pārvarot mācīšanās grūtības.[20, 106]

Mācīšana (skolotāja darbība mācību procesa laikā) ietekmē mācīšanās (skolēnu darbības) veidu, ievirza audzēkņus mācību vielas reproduktīvā un radošā apgūvē. Skolotājs meklē šā mērķa sasniegšanai vislabāk piemērotos līdzekļus, rada apstākļus, kādos skolēni paši vēlas apgūt attiecīgos darbības veidus, izjūtot intelektuālu gandarījumu. [21, 320] Skolotājs izvirza motivētu mācīšanās mērķi, kas atbilst mācību programmas prasībām, un cenšas panākt, lai skolēni to pieņemtu par savas darbības mērķiem. Skolotājs vada skolēnu mācību darbību, sekmējot gan izglītojošā satura apgūvi, gan personības gatavību dzīvesdarbībai. Tradicionālajā izpratnē mācīšanu raksturo šādi savstarpēji saistīti skolotāja darbības uzdevumi:

- skolēnu reālo mācīšanās iespēju noskaidrošana,
- mērķu un uzdevumu izvirzīšana,
- adekvātu pedagoģisko līdzekļu izmantošana,
- kontrole,
- rezultātu analīze un vērtēšana.

Tādos gadījumos skolotājs kļūst aktīvs mācīšanas subjekts, bet skolēni viņa iedarbības objekti. Mūsdienu pedagogi atzīst, ka skolotājs var mērķtiecīgi izvēlēties pilnīgi atšķirīgus pedagoģiskos līdzekļus, taču viņa darbības stratēģija paliek viena un tā pati - veidot skolēna personību, padarot viņu par paša veicamās darbības subjektu. Tas prasa sniegt daudz jaunas informācijas, stimulēt mācīšanās vajadzību, rosināt sabiedriski nozīmīgus mācīšanās motīvus, izkopt prasmi strādāt ar dažādiem zināšanu avotiem - praktiski gatavot darbībai (šai gadījumā mācīšanās darbībai). Skolotājs piedāvā piemērotākos līdzekļus darbības mērķa sasniegšanai, rada nosacījumus, kādos skolēni paši grib apgūt attiecīgos darbības veidus, izjūtot

izziņas prieku. Skolēnu nav iespējams mācīt un audzināt pret paša gribu, bet iespējams ārēji rosināt, ievirzīt darbībā, kurā viņš pats sevi māca un audzina, t.i., veidot gatavību patstāvībai. Sevišķa nozīme ir skolotāja spējai rast kontaktu ar skolēniem, veidot mācībās savstarpējas izpalīdzības un sadarbības gaisotni, veidot gatavību saskarsmei.

Parasti *mācīšanās* plašākā nozīmē ir process, kurā indivīds pārņem sabiedrības uzkrāto sociālo pieredzi. Šaurākā nozīmē - skolotāja vadīta vai patstāvīga un atbildīga skolēnu mācību darbība. Mācīšanās teoriju ārēja (priekšmetiska, jutekliska) darbība pasaules apgūvē pakāpeniski pārveidojas un kļūst par darbību, kas noris intelektuālā apziņas (iekšējā) plānā un nosaka personības attīstību. Mācīšanās aktivizēšana ir viena no nozīmīgākajām didaktikas un pedagoģijas psiholoģijas problēmām. Ar dažādiem pedagoģiskajiem iedarbības līdzekļiem var sasniegt visai atšķirīgus mācīšanās rezultātus, tie lielā mērā atkarīgi no mācīšanas. Izšķiroša nozīme ir skolēna iekšējai aktivitātei, mācīšanās motivācijai.

Labākus rezultātus gūst, organizējot mācības, kurās mācīšanās kļūst par skolēnu patstāvīgu un atbildīgu izziņas darbību. Audzēkņi atklāj, rada paši sev jaunas, sociāli un personiski nozīmīgas vērtības - zināšanas, darbības veidus, kas pārtop prasmēs, iemaņās, izkopj jaunrades spējas. Tādējādi viņu psihiskajā struktūrā rodas jaunveidojumi, kas kopumā iezīmē viņa personības pašattīstību, izaugsmi. Skolotājam ar visiem pieejamajiem līdzekļiem ir jāstimulē skolēnu izaugsme, ko iespējams raksturot ar gatavību starpniecību, un pilnvērtīgas attīstības efektivitāte. [21, 320] To risināšanā skolotājs pedagoģisko līdzekļu arsenālu papildina ar savas personības jēgpilnību un skolēnu kolektīva viedokli, katru audzēkni virzot patstāvīgai un atbildīgai mācību darbībai, cenšoties radīt līdzsvaru starp mācīšanas un mācīšanās elementiem. Līdz ar to mainās skolotāja funkcijas. Skat. 1.tabulu.

1.tabula. *Skolotāja funkcijas.*

Skolotāja darbība	LIEK skolēniem izpildīt	STRĀDĀ skolēniem	STRĀDĀ KOPĀ ar skolēniem	ATRAISA skolēnus patstāvīgam darbam
Skolēna Rīcība	Nav izvēles iespējas	Pasīvi klausās, izpilda uzdoto, ir dusmīgs, kluss	Tomēr atkarīgs, tāpēc pieņem to, ko saka	Jūtas neatkarīgs, eksperimentē, pats meklē, pēta
Skolēna Reakcija	Izlaid mani ārā!	Meklē vieglāko ceļu	Vai to vajadzēs pārbaudēt? Vai par to būs vērtējums?	Mācīšanās ir prieks!

Mācību procesa būtība dziļi atspoguļota I. Maslo pētījumā “Skolas pedagoģiskā procesa diferenciacija un individualizācija”: “Mācību procesu saturiski raksturo tā struktūrelementi: mācīšana un mācīšanās, kuru priekšmetiskie komponenti ir skolotāja un skolēna darbība, mācīšanas un mācīšanās līdzekļu efektivitāte.” [45]

Mācību process ir skolotāja un skolēna dialogs, ko papildina mācīšanas un mācīšanās līdzekļi, kur darbības subjekti ir “atvērti” vai “aizvērti” attiecībās viens ar otru. Tikai pirmajā gadījumā notiek mācīšanās, tādējādi mācību procesu var raksturot kā mācīšanas un mācīšanās procesu.

Mācīšanās ietekmē gatavību dzīvesdarbībai attīstību, jo veicina patstāvību un atbildību. Patstāvība nozīmē vidusskolēnu spējas rīkoties pietiekoši aktīvi bez citu palīdzības, balstoties uz noteiktām zināšanām, prasmēm, pieredzi. Savukārt aktīva piedalīšanās mācību procesā veido priekšnoteikumus atbildības attīstībai. Atbildība izpaužas kā personības gatavība atbilstoši savām individuālās attīstības

un socializācijas vajadzībām mainīt savas dzīvesdarbības noteikumus un attieksmes. Patstāvības attīstību mācību procesā iezīmē jauniešu patstāvīgu rīcības plānu izstrādes prasmju un iemaņu veidošanos, prasmes uzdevuma atrašanā un realizācijā, atbildes uz jautājumiem “kas?”, “kāpēc?” un “kā?”, prasmes pareizi izpildīt darbības, atrast līdzekli to veikšanai. Mācību procesā ir jādod ne tikai noteiktas zināšanas, prasmes un iemaņas, bet arī iespējas iegūt personīgās darbības un saskarsmes pieredzi. [63]

Mācīšanās uzdevums ir veidot tādus apstākļus vai vidi, kurā jaunieši paši tiecas pēc darbības un saskarsmes, no kuras ir atkarīga viņu tālākā attīstība. Tas nozīmē, ka skolotājam ir jāapzina skolēnu dzīvesdarbības motīvi, pieredze un individuālās spējas, secīgi jāizvirza adekvāti mērķi, lai audzēkņi apzinīgi realizētu mācīšanos, tātad patstāvīgi un atbildīgi izvirzīt uzdevumus, kuri maina viņu dzīvesdarbības ievirzi.

Mācīšanās process ietekmē vidusskolēnu dzīvesdarbību, ja tas ir patstāvīgs, dod viņiem iespēju darboties, uzkrāt pretrunīgu pieredzi, ne tikai gatavoties dzīvesdarbībai, bet arī dzīvot šeit un tagad. Personīga darbības un saskarsmes pieredze, apmierinājums par personības izaugsmi, jaunām zināšanām un prasmēm, personīgiem sasniegumiem ir jaunieša gatavības dzīvesdarbībai veidošanās pamatveids. [63]

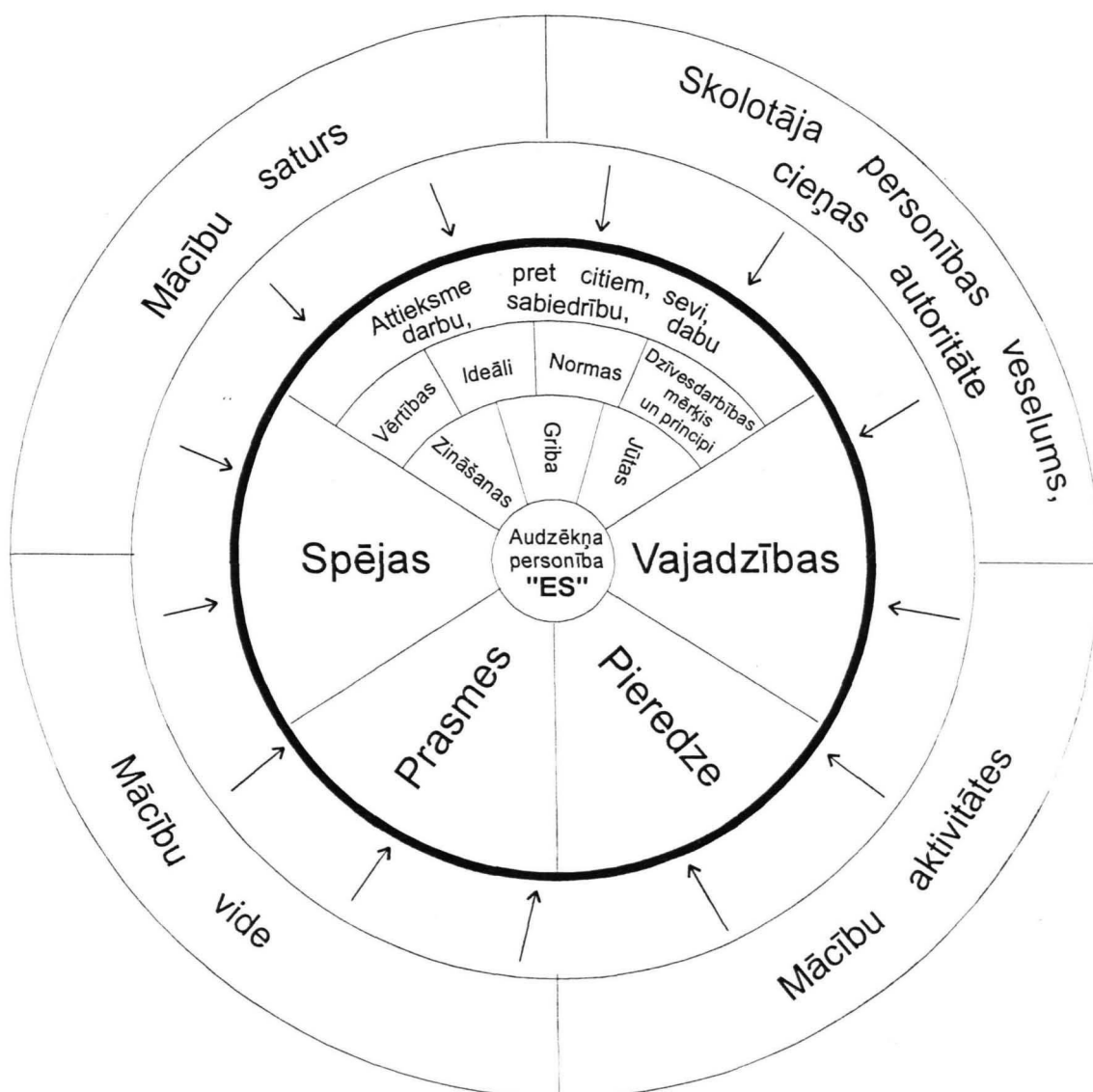
Tādējādi var secināt, ka mācīšanās plašākā nozīme ir sakritīga ar formulējumiem par dzīvesdarbību. Mācīšanās ir viens no dzīvesdarbības veidiem.

Mācīšanās procesa kā vidusskolēnu brīvprātīgas, mērķtiecīgas, patstāvīgas un radošas dzīvesdarbības procesa organizēšana nodrošina:

- audzēkņu iespējas brīvprātīgi izvēlēties mācību līdzekļus un metodes, kuras realizējot veidojas viņu gatavība dzīvesdarbībai (patstāvība, atbildība, saskarsme un darbība);

- iespējas padziļināt un paplašināt vidusskolēnu personīgo darbības pieredzi;
- iespējas vidusskolēnu un skolotāju mijiedarbības attīstībai.

Audzēkņu un pedagogu mijiedarbības attīstību ietekmē skolotāja kompetence. Kompetenci raksturo skolotāja zināšanas par to, kā veicināt audzēkņa gatavību dzīvesdarbībai, un prasmes pakļaut šim mērķim atbilstošu mācību saturu, īpaši organizētu mācību vidi, iespējamo mācību aktivitāšu dažādību, savas personības piemēru un autoritāti. Noteicošais faktors izglītības iestādes misijas realizēšanā ir skolotājs.

1.attēls. Audzēkņu gatavību dzīvesdarbībai veidošanās skolā.

Pēc A.Ļeontjeva uzskata [125], jo vispusīgāki ir darbības veidi, kuros cilvēks iesaistās, jo iekšēji bagātāka kļūst personība. E.Eriksons [132] uzskata, ka tieši agrās jaunības periodam ir tieksme meklēt sevi, savu identitāti, izpildot dažādas lomas, aktīvi piedalīties reālajā dzīvē, šajā gadījumā – mācoties. Jaunieša gatavības dzīvesdarbībai veidošanās ir jaunieša pašrealizācija mācību procesā – viņš gūst personīgas darbības un saskarsmes (sociālās darbības) pieredzi, gandarījumu par personības izaugsmi (savu patstāvību un atbildību), jaunām zināšanām, sasniegumiem.

Ja mācīšanas un mācīšanās procesu organizē kā audzēkņu patstāvīgu un atbildīgu dzīvesdarbību, tad var secināt, ka gatavības veidošanās pedagoģiskā efektivitāte ir nodrošināma, ja:

- 1) akcentēts mācīšanās process;
- 2) skolotājs izvēlas atbilstošu mācību saturu;
- 3) skolotājs veido mācību vidi, kurā attīstās audzēkņa gatavības dzīvesdarbībai;
- 4) skolotājs darbojas profesionāli, radoši un mērķtiecīgi.

2.2. Mācību aktivitāšu un audzēkņu gatavības veidošanās dzīvesdarbībai mijiedarbība

Veidojot mācību vidi, kurā attīstās audzēkņa gatavība dzīvesdarbībai, ir svarīgi izvēlēties atbilstošas mācību aktivitātes.

Jēdziens mācību metode ir izmantots gandrīz katrā didaktiskā darbā, un tas tiek dažādi definēts, diemžēl pašlaik vispārpieņemtas metožu definīcijas vēl nav izveidotas.

Metode (gr. *methodos* - pētīšanas ceļš) ir noteikta mērķa sasniegšanas, konkrēta uzdevuma risināšanas veids; esamības teorētiskās un praktiskās apguves paņēmieni un operāciju kopums [21, 632].

Mācību metode ir pedagoga un skolēna savstarpēji saistītu darbību sistēma, kas tiek izmantota, lai audzēkņi apgūtu izglītības saturu. Katra mācību metode paredz pedagoga un skolēna nepārtrauktu mijiedarbību mācību procesā [21, 319].

L.Žukova viedoklis, ka “metode ir grieķiskas izcelsmes vārds un nozīmē “ceļu uz kaut ko”, mērķa sasniegšanas veidu vai uzdevuma atrisināšanas paņēmieni” [75], vairāk uzsver mērķa (šajā pētījumā gatavība dzīvesdarbībai) un tā sasniegšanas veida (mācību metode, paņēmieni) savstarpējo saistību.

Ar terminu metode plašākā nozīmē saprot cilvēka teorētiskās un praktiskās darbības paņēmieni noteikta mērķa sasniegšanā, viena vai otra objekta apgūvē. Ar mācību metodi jāsaprot pedagoga un skolēnu vienotas darbības paņēmieni mācību procesā, kuri palīdz veikt noteiktus uzdevumus. Mācību metode piedāvā pedagoga un skolēnu darbības veidus, nosaka, kā jānoris mācību procesam, kuras darbības jāveic skolēniem un pedagogiem.

J.Babanska skatījumā metode ir sakārtoti skolēna un skolotāja kopdarbības paņēmieni, kas paredzēti skolēnu izglītošanas, audzināšanas un attīstības mērķu sasniegšanai.[4]

Pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā metode vēl nereti tiek raksturota kā mērķa sasniegšanas nolūkā izmantojamu darbības paņēmienu kopums. [4]

Mācību metode veicina skolēnu aktīvas humānas attieksmes veidošanu pret dabu un cilvēkiem, nacionālo un vispārcilvēcisko vērtību apzināšanos un tai atbilstošas rīcības nodrošināšanu. Šajā darbā metodes izpratne balstīta L.Žukova formulējumā: par metodi sauc skolotāja un skolēnu savstarpēji saistītu sadarbības paņēmienu sistēmu, kura vērsta uz izglītošanas, audzināšanas un attīstības uzdevumu risināšanu mācību procesā. [75] L.Žukova skatījumā uzsvērta šim pētījumam nozīmīgā mērķtiecīgā (gatavība dzīvesdarbībai veidošanās) skolotāja un audzēkņa sadarbība.

Optimāli izraudzītas metodes dod iespēju vislabāk risināt izvirzītos uzdevumus paradzētajā laikā. Lai arī kādi būtu pieņēmumi, var uzskatīt, ka:

- metode, kura noderīga vienai grupai konkrētā situācijā, neder visos gadījumos, kaut arī grupas un situācijas būtu ļoti līdzīgas;
- mācību spēki bieži vien izmanto metodes, ar kurām viņi paši mācīti, tas var būt labi, jo tās ir pārbaudītas, bet tai pašā laikā tā ir bezatbildīga iesīkstēšana vienās un tajās pašās metodēs;
- valsts sociālekonomiskā situācija nepārtraukti mainās, tāpēc būtu vēlams, ka mācību metodes nemitīgi transformētos, nodrošinot gatavību dzīvesdarbībai veidošanos.

Prasības, kas jāievēro metožu optimālā izvēlē:

1. sākumā nepieciešams veikt mācību metožu sistēmas izvēli jaunā temata iztīrīšanai;
2. atbilstoši stundas vietai stundu sistēmā nosaka galveno jaunās vielas izklāsta metodi, ievērojot stundas uzdevumu un mācību vielas satura specifiku;
3. to saskaņo ar daudzveidīgām mācību metodēm, lai aktivizētu skolēnus ar atšķirīgu atmiņu, uzmanību, motīviem un attieksmi pret mācīšanos;

4. tad nepieciešams konkretizēt metožu izvēli, apsverot skolēnu un skolotāja paša iespējas, pievēršot uzmanību audzēkņu kolektīva sagatavotības līmenim, attieksmei pret mācībām;
5. atbilstoši katras klases reālo mācīšanās iespēju pieaugumam izvērs un padziļina to metožu izmantošanu, kuras paredz skolēnu lielāku patstāvību un aktivitāti. Palielinoties klases iespējām, jānodrošina arī metožu atjaunošanās;
6. mācību metožu izvēlē priekšroku dod tām metodēm, kuras maksimāli atklāj skolotāja individuālās pedagoģiskās tehnikas stiprās puses;
7. izraudzīto metožu sakopojumu mācību gaitā operatīvi koriģē, ievērojot pārmaiņas katrā situācijā un aizvien nodrošinot metožu atbilstību auditorijas iespējam. [4, 73]

Mācību metodes ir savstarpēji aizstājamas, tām piemīt kompensācijas iespējas. Tas nozīmē, ka viena veida mācību metodes var kompensēt citu metožu vājās puses, tāpēc mācību procesā visas tās nepieciešams saskaņot. Turklāt jāievēro, ka metožu daudzveidības rezultātā zināšanu apgūvē tiek iesaistīta gan dzirde, gan redze, gan motoriskā uztvere, tādējādi uztvere kļūst īpaši efektīva. Daudzveidīgas mācību metodes kāpina novitātes efektu, rosinot audzēkņu izziņas darbību, izraisot izziņas intereses, novēršot to atslābumu, veidojot attieksmes, prasmes un iemaņas. Metožu saskaņojums dod skolotājam iespēju vislabāk ievērot mācību vielas saturu, bet audzēkņiem – atklāt savas mācību izziņas iespējas un spējas, izraudzīties sev pašus racionālākos zināšanu apgūves paņēmienus.

Aplūkojot mācību metožu klasifikāciju, vispirms jāmin tradicionālās metodes. Tās ir izturējušas laika pārbaudi vairāku gadsimtu garumā. Pie tradicionālajām metodēm pieder stāstījums, saruna, darbs ar grāmatu, demonstrējums, ekskursija, laboratorijas darbi.

Plaši izplatīta ir mācību metožu klasifikācija:

- pēc zināšanu avotiem: mutvārdu metodēs; uzskates metodēs; praktiskajās metodēs (E.Golants, S.Šapovaļenko, N.Verziļins).
- pēc didaktiskiem pamatuzdevumiem: zināšanu apguve; prasmju un iemaņu veidošana; nostiprināšanas; zināšanu pārbaudes metodes.
- pēc skolēnu izziņas darbības organizēšanas paņēmieni sistēmas.

M.Mahmutovs [42] uzsver, ka, izmantojot tradicionālās metodes, skolēns ir tikai iedarbības objekts, kuram jāapgūst noteikts zināšanu apjoms un reproduktīvās prasmes. Septiņdesmitajos gados izveidojās trīs mācību metožu virzieni. Pirmais ietver I.Lernera un M.Skatkina izstrādātās mācību metodes un to iedalījumu:

- izskaidrojoši ilustratīvā;
- reproduktīvā;
- problemātiskā izklāsta;
- daļēju meklējumu;
- pētniecības. [42]

Izskaidrojoši ilustratīvās mācību metodes atbilst zināšanu apguves pirmajam līmenim. Skolotājs ar dažādiem līdzekļiem sniedz ērti sakārtotu mācību informāciju, audzēkņi to uztver, izprot, iegaumē. Šī metode ir jebkuras skolēnu mērķtiecīgas darbības nodrošināšanas pamats, lai gan ar tās palīdzību neveidojas iegūto zināšanu izmantošanas prasmes. Skolēni atbilstoši zināmajam apguves līmenim klausās, skatās, manipulē ar priekšmetiem, lasa, novēro, saista jauno vielu ar jau uzkrātajām zināšanām. Informācijas sniegšanai skolotājs izmanto:

- 1) mutvārdus (stāstījums, lekcija, skaidrojums);
- 2) iespiestu tekstu (mācību grāmatas, palīglīdzekļi);
- 3) uzskates līdzekļus (attēli, shēmas, kinofilmas, videofilmas, dabiski objekti);
- 4) praktisku noteikta veida darbības demonstrējumu (mācību uzdevuma risinājuma demonstrējums).

Reproduktīvā metode paredz skolēniem veidot prasmes un iemaņas, sasniegt augstāku mācību satura apguves līmeni. Zināšanu apguve pati par sevi nav pašmērķis. Skolotājs sniedz ne tikai gatavu informāciju, bet ar uzdevumu sistēmu liek audzēkņiem reproducēt zināšanas un demonstrētos darbības paņēmienus. Skolēni veic darbību pēc parauga. Taču tas negarantē radošo spēju attīstību. To var sasniegt, saistot šīs mācību metodes ar citām mācību metodēm.

Izmantojot problemātiskā izklāsta metodi, skolotājs izvirza mācību problēmu, pats to iztirzā, taču arī norāda audzēkņiem ceļu, kas viņiem ejams, iedziļinoties problēmai piemītošajās pretrunās, kā arī paskaidro risināšanas gaitā ievērojamo domu secību. Skolēni kontrolē, cik pārliecinoši skolotājs atklāj zināšanu izziņas veidus, domās seko viņa loģikai, mācās problēmu sadalīt atbilstoši tās risinājuma posmiem.

Daļēju meklējumu jeb heuristisko metodi izmanto, lai aktivizētu skolēnus, veidotu viņiem radošās darbības pieredzi. Skolotājs izstrādā (atlasa) un iekļauj sistēmā radošus uzdevumus, katrā no tiem ietverot radošās darbības iezīmi. Skolēniem šādu uzdevumu risināšanā nepieciešama attapība uztverē, heuristisks minējums. Šādā apguves procesā līdzās atpazīšanai (reproduktīvai darbībai) lielu nozīmi iegūst intuīcija, apķērība, atjautība, prasme iegūtās zināšanas un darbības veidus izmantot jaunās situācijās. Šīs metodes variants ir heuristiskas pārrunas, kas sastāv no savstarpēji saistītu jautājumu sērijas, no kuriem ikviens uzskatāms par soli ceļā uz atrisinājumu.

Pētnieciskā metode ir radniecīga problemātiskajam izklāstam. Tā paredz audzēkņu augstu patstāvības pakāpi. Skolotājs izvirza audzēkņiem pieejamas, apjomā nelielas mācību problēmas (arī sistēmā ietvertus izziņas uzdevumus), kuras risinot zināšanas un darbības veidi jāizmanto nestandarta situācijās. Skolēni daļēji jeb pilnīgi patstāvīgi novēro parādības, vāc faktus; nodala pētījamo problēmu; izvirza hipotēzi (pieņēmumu); sastāda pētījuma plānu; šo plānu īsteno;

formulē patstāvīgi gūtās atziņas, tās pārbauda; ziņo par pētījuma rezultātiem. [4, 84]

M.Mahmutovs [42] mācību metodes klasificē atkarībā no didaktiskā mērķa, mācību satura, skolēna un skolotāja mijiedarbības (darbību saskarsmes) un veida (rakstura), jo tieši viņu mijiedarbība veido mācību procesa būtību.

2.tabula. *Mācību metožu klasifikācija (atkarībā no didaktiskā mērķa).*

N.p.k.	vispārējās metodes	konkrētās metodes	
		mācīšanas	mācīšanās
1.	monoloģiskā	informatīvi skaidrojošā	izpildmetode
2.	uzskatāmības	skaidrojošā	reproduktīvā
3.	dialogiskā	stimulējošā	daļēju meklējumu
4.	heiristiskā	uzmundrinošā	meklējošā
5.	pētnieciskā	instruktīvā	praktiskā

M.Mahmutova metožu klasifikācijā iekļaujas D.Berna (D.Byrne) nosauktās skolotāja lomas mācību vielas apgūvē. Tas nozīmē, ka katrai metodei atbilst noteikta skolotāja loma:

- monoloģiskajai - vadītājs;
- uzskatāmības - vadītājs;
- dialogiskajai - stimulētājs;
- heiristiskai - stimulētājs;
- pētnieciskai - mērķtiecīgs vadītājs un konsultants.[27]

Metodes J.Babanska skatījumā [4] tiek skaidrotas kā skolēnu un skolotāju savstarpējās sadarbības paņēmieni, kas virzīti uz noteiktu mērķi. Šinī aspektā metodes tiek iedalītas trīs grupās:

- mācību izziņas darbības organizācijas un pašorganizācijas metodes;

- mācību strukturēšanas un motivācijas metodes;
- mācību kontroles un paškontroles efektivitātes metodes.

Skolotāja organizētā izziņas darbība ierosina audzēkni darbības pašorganizāciju. Stimulējošā ietekme tiek virzīta, lai attīstītu skolēnu mācību motivāciju.

Stimulēšanas un mācību motivācijas metodes iedala:

- izziņas interešu formēšanas metodes;
- apziņas un pienākuma formēšanas metodes.

Mācību kontroles un paškontroles metodes iedala:

- mutiskā;
- rakstiskā;
- laboratorijas;
- programmētā un neprogrammētā;
- ar un bez mašīnu kontroles;
- paškontroles.

Metodes pēc dominējošām pazīmēm iedala:

- perceptīvās;
- loģiskās;
- mutiskās;
- uzskatāmās;
- praktiskās. [4]

Tātad mācību metode, mācību saturs, mērķis un izvēle ir svarīgs prasmju un attieksmju veidošanas līdzeklis, turklāt mācību metode var nodrošināt un nostiprināt prasmju un attieksmju vienlaicīgu veidošanos - radot gatavības.

Pedagoģijas literatūrā [75]; [4]; [14]; [55] vairākumā gadījumu paņēmiens atzīts par metodes daļu. Metožu vispārīgajā sistēmā paņēmieni veido apakšsistēmu. Zināmās pedagoģiskajās situācijās paņēmiens (galvenā izdalīšana, analogija, konkretizācija, paskaidrošana, salīdzināšana, uzdevumu risināšana, gramatiskā analīze u.c.) var kļūt par metodi. Darbības paņēmieniem ir vispārdidaktisks, bet mācību darbības paņēmieniem – metodisks raksturs.

Metodi var raksturot arī kā paņēmienu kopumu. Turklāt vieni un tie paši paņēmieni var iekļauties vairākās metodēs, bet atsevišķos gadījumos tiek lietoti arī patstāvīgi.

N.Verziļins, iekļaujot daudzveidīgos paņēmienus sistēmā, norāda, ka tos var attiecināt uz jebkuru metodi, un ieteic klasifikāciju pēc funkcionālajām īpatnībām:

- loģiskie;
- organizatoriskie;
- tehniskie paņēmieni.

Bet katru mācību metodi - vārdisko, uzskatāmības, praktisko - šis zinātnieks atzīst par visu trīs minēto paņēmienu kopumu. Turklāt izrādās, ka loģiskie paņēmieni dažādās metodēs ir vieni un tie paši; metožu īpatnības nosaka divu citu paņēmienu tipu raksturs. [4, 11]

V.Čerkasovs un E.Čerkasova didaktiskajā skatījumā raksturo vairākus mācību paņēmienu kopumus:

1. Paņēmieni, kas nodrošina vispārdidaktisko principu īstenošanu.
2. Paņēmieni, kuri atbilst mācību vielas satura īpatnībām dažādos īstenības atspoguļojuma līmeņos.
3. Mācību procesa organizēšanas paņēmieni.
4. Paņēmieni, kas palīdz veidot skolēniem prasmes, gatavības. [4]

Problemātiskās meklējummetodes ietver šādus paņēmienus:

- problēmsituāciju radīšanas paņēmienus – problēmjaudājumu, problēmuzdevumu izvirzīšana, problēmisku mēģinājumu veikšana utt.;
- paņēmienus, kas saistīti ar mācību hipotēzes formulēšanu problēmsituāciju risināšanā, t.i., pieņēmumu iztirzāšanu jautājumā par parādību cēloņiem, sakariem starp jēdzieniem, lielumiem utt.;
- mācību hipotēzes pierādīšanas paņēmienus (pierādīšanu, kas balstās uz salīdzināšanu, loģiskiem spriedumiem, pētnieciskiem izmēģinājumiem mācību procesā u.c.);
- jaunu secinājumu, vispārinājumu formulēšanas paņēmienus.

Reproduktīvo mācību metožu galvenais mērķis ir mācību informācijas sniegšana un iegaumēšana. Tās ietver šādus paņēmienus:

- mācību informācijas sniegšanu;
- mācību informācijas iegaumēšana, kas pamatojas uz asociācijām, mācību materiāla iemācīšanos, atkārtošānu un reproducēšanu.

Loģiskajās mācību metodēs (induktīvajās, deduktīvajās, analītiskajās, sintētiskajās u.c.) ietilpst šādi paņēmieni:

- galvenā, būtiskā izdališana iztirzājamā mācību vielā;
- klasificēšana;
- analogijas noteikšana;
- vispārināšana;
- sistematizēšana;
- konkretizācija.

Ja savā mācību darbā izmantojam *skolēnu patstāvīgā darba metodi*, tad jāsaplūst šādi paņēmieni:

- instruēšana par veicamā darba uzdevumiem, to izpildes kārtību, laika posmu;
- racionālāko skolēnu darbības paņēmieni ieteikšana;

- iepazīstināšana ar plānu, tēžu, konspektu veidošanu;
- visu minēto darbību izpilde.

Atsevišķus paņēmienus ietver arī pārrunas, vingrinājumi un citas mācību metodes. Tā, piemēram, *pārrunu metodē* ietilpst šādi paņēmieni:

- jautājumu izmantošana noteiktā loģiskā secībā;
- uzvedinošu jautājumu izvirzīšana;
- visu skolēnu aktivizēšana pārrunās;
- kļūdaino atbilžu korekcija;
- secinājumu, apkopojumu, rezumējumu formulēšana;
- skolēnu darbības novērtēšana.

Praktisko metožu grupā aplūkojot *vingrinājumu metodi*, tajā parasti izšķir šādus paņēmienus:

- uzdevumu nosacījumu izvirzīšana;
- uzdevumu nosacījumu pierakstīšana (teksta, skices, shēmas veidā u.tml.);
- vingrinājuma izpildes plānošana;
- tā norises fiksēšana;
- rezultātu analīze;
- paškontrolē;
- iegūtās atbildes pareizības novērtēšana. [4, 38]

Mācību metodes un paņēmieni atrodas dialektiskā saistībā, un atkarībā no konkrētajiem uzdevumiem un mācību satura specifikas metodes var pāriet paņēmienos un paņēmieni – metodēs.

J.Babanskis izvirza praksē pielietojamās mācību formas:

- klases (frontālā);
- grupas;
- individuālās.[4]

Klases (frontālā) mācību forma saprotama, kā uzdevuma veikšana visai klasei vienlaicīgi. Skolotājs vienlaicīgi vada visus skolēnus, aktīvi sekmē informācijas uzņemšanu, sistemātiski atkārtojot un nostiprinot zināšanas klasē. Šīs formas sliktā puse ir tā, ka netiek ņemtas vērā skolēnu individuālās darbības tempa īpatnības un iekšējās sagatavotības līmenis.

Par *grupas darbu* ar skolēniem mācību procesā var uzskatīt tādu mācību organizācijas formu, kur tiek uzdots vienots uzdevums zināšanu apgūvē noteiktai skolēnu grupai. Tāds darbs prasa laiku pa laikam klasi sadalīt nelielās grupās, lai kopīgi atrisinātu kādu uzdevumu. Skolēniem tiek piedāvāts atrisināt uzdevumu, patstāvīgi meklējot risināšanas ceļus, visbeidzot parādīt pārējiem klasesbiedriem iegūto galarezultātu. Šī forma ir labāka ar to, ka nodrošina diferenciālu prasību uzskaiti skolēniem, atver lielākas iespējas skolēnu darbības kooperēšanai un paškontrolei. Kā negatīvu iezīmi dotajai formai var minēt to, ka pasīvie skolēni var izmantot rezultātus, kurus ieguvuši aktīvākie grupas dalībnieki.

Individuālā forma ir katra skolēna patstāvīga uzdevuma atrisināšana savu zināšanu un spēju līmenī, bez sadarbības ar citiem skolēniem. Individuālās formas nozīmīgums ir tas, ka šeit var ievērot katra skolēna darba tempa īpatnības, viņa sagatavotību un nodrošināt diferencētāku uzdevumu uzdošanu, kontroli un novērtēšanu. Skolēnu darbība notiek patstāvīgi. Taču individuālās darba formas pielietošana prasa daudz vairāk laika, līdzekļu un materiālu.

Tādējādi, izpētot daudzveidīgās mācību metodes, paņēmienus un formas, konstatējams, ka ir ciešas sakarības starp mācību metodēm, paņēmieniem, formām un gatavības dzīvesdarbībai attīstību. Mērķtiecīga metožu, paņēmienu un formu izvēle, to kombinēšana, inovēšana var sekmēt gatavības dzīvesdarbībai veidošanu.

3. AUDZĒKŅU GATAVĪBAS VEIDOŠANĀS DZĪVESDARBĪBAI RĪGAS KOMERCSKOLAS PEDAGOĢISKAJĀ PROCESĀ

3.1. Eksperimenta sagatavošana

Konstatējošā eksperimenta mērķis.

Aptaujājot dažādu paaudžu pārstāvjus, izveidot vispārēju priekšstatu par nepieciešamajām gatavībām dzīvesdarbībai, lai cilvēks spētu dzīvot jēgpilnu dzīvi.

Uzdevumi:

1. izpētīt “panākuma cilvēku” raksturojošās iezīmes;
2. noteikt būtiskākās gatavības jēgpilnai dzīvesdarbībai;
3. izpētīt gatavības dzīvesdarbībai attīstības dinamiku triju gadu garumā;
4. noteikt gatavības dzīvesdarbībai kritērijus un rādītājus;
5. apkopot mācību aktivitātes, kuras lieto skolā.

Balstoties uz pieņēmumu, ka audzēkņu gatavība dzīvesdarbībai veidojas un attīstās tieši mācīšanās procesā, 1995.gada augustā tika sagatavota anketa, kuras mērķis bija noskaidrot jauniešu (RKS audzēkņi) un pieaugušo (Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas studenti, vecāki, vecāku darbabiedri un vecvecāki) viedokli, kas ir gatavība dzīvesdarbībai un, kas to raksturo. 1995.gada septembrī audzēkņi un studenti veica aptauju. Analizējot atbildes, tika izveidots gatavības dzīvesdarbībai saraksts, kurā ietverti visbiežāk minētie gatavības dzīvesdarbībai rādītāji, kuri, pēc respondentu domām, ir visnepieciešamākie, lai cilvēks spētu sekmīgi veidot un vadīt savu dzīvi un sasniegt savas dzīves mērķi. Aptaujāto skatījumā skolai ir jāsekmē šādi gatavības dzīvesdarbībai rādītāji:

- dzīvot patstāvīgi;
- uzņemties atbildību par uzticēto pienākumu;
- uztvert cilvēku realitātē;
- pieņemt grūtības kā dzīves realitāti;
- darboties;
- veidot pozitīvu saskarsmi;
- vērtēt sevi;
- adaptēties jaunos apstākļos;
- izvirzīt reālus dzīves mērķus;
- sasniegt izvirzītos mērķus.

1995./1996. mācību gada pirmā semestra vidū (novembrī) tika aizsākts pētījums, lai noskaidrotu audzēkņu priekšstatu par to, cik lielā mērā viņiem ir attīstīta gatavība dzīvesdarbībai. Pētījums tika veikts trīs gadu gaitā, lai secinātu, kā pedagoģiskais process komercskolā sekmē audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstību. Respondenta uzdevums, izvērtējot savu gatavību attīstības līmeni, norādīt, cik lielā mērā tā šobrīd ir attīstīta. Piedāvātie vērtējumi: 0 - nav attīstīta;

1 - vāji attīstīta;

2 - labi attīstīta;

3 - spēcīgi attīstīta.

Pētījumam tika izvēlētas divas grupas no Rīgas Komercskolas: 1.A grupa (10.klase; izcili rezultāti iestājpārbaudījumos) un 1.C grupa (10.klase; zemi rezultāti iestājpārbaudījumos) un viena kontrolgrupa no kādas Latvijas vidusskolas, kurā ir iestājeksāmeni. Katrā grupā tika aptaujāti 26 respondenti. Pēc gada, 1996.gada oktobrī, tie paši respondenti tika lūgti vēlreiz novērtēt savas esošās gatavības attīstību. Atkārtoti šis uzdevums tika veikts pēc vēl viena gada - 1997.gada oktobrī. 3.tabulā apkopoti iegūtie rezultāti par esošo gatavību pašnovērtējumu trīs gadu garumā.

3.tabula. *Esošo gatavību pašnovērtējums trīs gadu garumā (no 1995./96. līdz 1997./98. m.g.)*

Gatavība	1.A (1995./ 96. m.g.)	2.A (1996./ 97. m.g.)	3.A (1997./ 98. m.g.)	1.C (1995./ 96. m.g.)	2.C (1996./ 97. m.g.)	3.C (1997./ 98. m.g.)	10. klase (1995./ 96.m.g.)	11. klase (1996./ 97.m.g.)	12. klase (1997./ 98. m.g.)
dzīvot patstāvīgi	2,15	2,01	2,40	2,39	1,98	2,56	1,95	2,02	2,22
uzņemt atbildību par uzticēto pienākumu	1,85	2,13	2,59	1,63	2,09	2,53	1,87	1,99	2,13
uztvert cilvēku realitātē	1,82	2,21	2,39	1,86	2,30	2,47	1,85	2,16	2,23
pieņemt grūtības kā dzīves realitāti	1,97	1,79	2,42	2,13	2,01	2,54	1,81	1,99	2,17
darbībai	2,25	2,15	2,78	1,79	2,20	2,77	2,03	2,09	2,38
saskarsmei	2,09	2,56	2,82	1,97	2,36	2,74	2,02	2,41	2,46
vērtēt sevi	2,15	2,39	2,59	2,21	2,10	2,55	2,06	2,16	2,18
adaptēties jaunos apstākļos	2,16	2,65	2,79	1,17	1,84	2,80	1,25	1,45	1,94
izvirzīt reālus dzīves mērķus	1,47	2,03	2,42	1,32	1,94	2,33	1,39	1,86	2,08
sasniegt izvirzītos mērķus	1,89	2,16	2,59	1,32	1,99	2,58	1,62	1,88	2,10
sasniegumiem	1,98	1,84	2,61	1,14	1,96	2,54	1,49	1,68	1,98

Pēc RKS audzēkņu vērtējuma 1.A kursā visattīstītākā ir gatavība *darbībai* (vid. vērt. 2,25), 1.C kursā - gatavība *dzīvot patstāvīgi* (vid. vērt. 2,39). Audzēkņi no kontrolgrupas pirmajā gadā kā vislabāk attīstītu, nosauca gatavību vērtēt sevi (vid. vērt. 2,06).

Otrajā kursā kā visattīstītākās RKS audzēkņi min šādas gatavības: 2.A kurss - gatavību *adaptēties jaunos apstākļos* (2,65), 2.C kurss - gatavību *saskarsmei* (2,36). Gatavība *darbībai* 2.A kursā, pašu audzēkņu skatījumā, samazinās - 2,15. Pārrunājot šo situāciju ar audzēkņiem, ir konstatēts, ka,

vērtējot šo gatavību pirmajā kursā, viņi, protams, balstījās savā iepriekšējā pieredzē - “parasti man viss uzdotais skolā nesagādāja nekādas grūtības”, “iepriekšējā skolā man bija viegli mācīties”, “pirms iestājos RKS, domāju, ka varu daudz vairāk, bet, kad sāku mācīties komercskolā, sapratu, ka nemaz tik labi un daudz neprotu. Sapratu, ka ir vēl daudzas lietas, kuras ir jāiemācās darīt.” Ar to arī izskaidrojams gatavības darbībai attīstības līmeņa klases vidējā rādītāja kritums.

2.C (kā arī 2.A) kursā novērojams gatavību dzīvot patstāvīgi un pieņemt grūtības, kā dzīves realitāti attīstības līmeņa novērtējuma kritums. Audzēkņi šo situāciju izskaidro ar to, ka, sākot mācības RKS, daudzi no viņiem ir spiesti dzīvot pilnīgi patstāvīgi. To apliecina izteikumi: “tagad man pašam ir jāaprēķina savi izdevumi”; “vecāki dod man uz mēnesi noteiktu naudas summu”; “neviens nepasaka, kā jāuzliek šalle un cepure, no rīta nepamodina”; “ja pats neparūpējos, tad vakarā un no rītiem nav, ko ēst”; “izrādās, ka nemaz nav tik viegli dzīvot vienai. Vakaros ir vientuļi. Sākumā vispār, pārnākot mājās, gribējās tikai raudāt.” utt.

Trešajā kursā šie paši audzēkņi kā visattīstītākās min sekojošas gatavības: *saskarsmei* (3.A - 2,82 - pirmajā vietā; 3.C - 2,74 - trešajā vietā), *adaptēties jaunos apstākļos* (3.A - 2,79 - otrajā vietā; 3.C - 2,80 - pirmajā vietā), *darbībai* (3.A - 2,78 - trešajā vietā; 3.C - 2,77 - otrajā vietā). (Skat. 4.tabulu).

4.tabula. *Visattīstītākās gatavības RKS audzēkņiem 3.A un 3.C grupās.*

Vieta	3. A	3. C
1.	gatavība saskarsmei (2,82)	gatavība adaptēties jaunos apstākļos (2,80)
2.	gatavība adaptēties jaunos apstākļos (2,79)	gatavība darbībai (2,77)
3.	gatavība darbībai (2,78)	gatavība saskarsmei (2,74)

Vidējais audzēkņu dotais gatavību pašnovērtējums ir pietiekoši augsts (tuvojas vērtējumam 3), kas ļauj secināt, ka minētās gatavības ir spēcīgāk attīstītas, salīdzinot ar 1.kursu (skat. 5.tabulu). Neskatoties uz to, ka 1.kursā bija ievērojamas atšķirības gatavību pašnovērtējumos A un C grupās, trešajā kursā abu grupu audzēkņu gatavību attīstības pašnovērtējums pieauga, un izlīdzinājās novērtējuma līmeņu atšķirība.

5.tabula. *RKS 1.A un 1.C grupu audzēkņu pašnovērtējums gatavībām, kuru attīstība novērtēta visaugstāk 3.kursā.*

Gatavības	1. A	1. C
saskarsmei	2,09	1,97
adaptēties jaunos apstākļos	2,16	1,17
darbībai	2,25	1,79

RKS audzēkņiem minētajos trīs gados ir sekmēta visu minēto gatavību attīstība. Audzēkņi, kuri iestājpārbaudījumos parādījuši zemas rezultātus triju gadu laikā attīstīja savas gatavības dzīvesdarbībai līdz līmenim, ko sasniedza audzēkņi, kuri parādīja iestājpārbaudījumos augstus rezultātus; dažu gatavību attīstībā C kurss ir pat pārspējis A kursu, piemēram, gatavība dzīvot patstāvīgi, uztvert cilvēku relitātē un pieņemt grūtības kā dzīves realitāti.

Salīdzinot RKS audzēkņu gatavību attīstības izaugsmi trijos gados ar citas vidusskolas audzēkņu gatavību attīstības izaugsmi, var redzēt, ka RKS audzēkņu gatavību dzīvesdarbībai attīstība notiek efektīvāk kā parastās vidusskolas audzēkņiem. (Skat. 3.tabulu).

Analizējot 3.tabulā atspoguļotos rezultātus, var konstatēt, ka respondentiem no RKS gatavības - uzņemties atbildību par uzticēto pienākumu; uztvert cilvēku realitātē; saskarsmei; adaptēties jaunos apstākļos; izvirzīt reālus mērķus un sasniegt tos sekmīgi attīstās katrā nākamajā mācību gadā. Savukārt

respondentiem no kontrolgrupas vērojama visu minēto gatavību ikgadēja attīstība, bet tā ir samērā niecīga un gausa. Pievēršot uzmanību trešā gada vērtējumiem, redzam, ka audzēkņiem no kontrolgrupas, neviens no minēto gatavību attīstības līmeņiem nav augstāks par RKS audzēkņu.

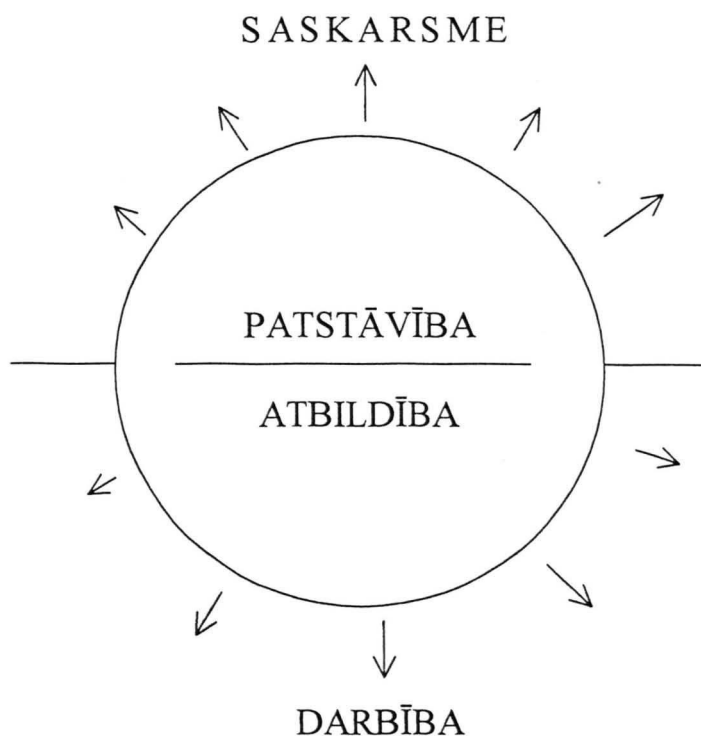
Pēc RKS audzēkņu vecāku viedokļa liela loma gatavības dzīvesdarbībai attīstībā ir mācību saturam: “Jūsu skolā uzdod interesantus mājas darbus, mans bērns ir kļuvis zinātkārāks”, “Mani patīkami pārsteidza mans dēls, kurš atnākot praksē uz manu firmu, parādīja teicamas zināšanas”, “Lasīju savas meitas referātu vēsturē. Nekad nebiju domājusi, ka viņa spēj tik gudri uzrakstīt. Pavaicāju, no kuras grāmatas viņa norakstīja.”

RKS audzēkņi, kā noteicošos faktoros gatavību sekmīgai izaugsmei, redz skolas vidi, skolotāja personību un mācību procesā izmantotās metodes un paņēmienus. Audzēkņi to raksturo sekojoši: “nekad agrāk neesmu meklējis man nepieciešamo informāciju vēstniecībās, uzņēmumos, firmās”, “man ļoti patīk lomu un lietišķās spēles, kur, it kā rotaļājoties, gūstu reālu pieredzi dažādu iespējamo situāciju risināšanai”, “dīvaini, bet nekad neesmu aizdomājusies līdz tam, ka var analizēt savu uzvedību un veidot sava rakstura īpašības”, “jūtos ļoti gandarīts, ka man izdevās noorganizēt un novadīt semināru, kurš patika arī maniem kursabiedriem”, “mani pārsteidz, ka šeit skolotāji pret mani izturās, kā pret CILVĒKU”, “žēl, ka iepriekšējā skolā nebija tik sirsnīgas, atklātas un draudzīgas attiecības ar skolotājiem”, “šeit es varu brīvi elpot, būt pats”.

Paralēli šīm pētījumiem tika papildināts gatavību saraksts un izveidots mācību aktivitāšu saraksts, ņemot vērā audzēkņu un skolotāju priekšlikumus. Priekšlikumi tika izteikti gan semināru laikā, gan pārrunu laikā, gan pierakstīti anketās. Radās nepieciešamība strukturēt gatavību dzīvesdarbībai.

Balstoties uz filosofu, pedagogu un psihologu nostādnēm par pamatu gatavības dzīvesdarbībai strukturēšanai tika izmantotas četras cilvēka

dzīvesdarbības komponentes, kuras vienlaikus ir cilvēka dominējošās vajadzības: patstāvības, atbildības, saskarsmes un darbības vajadzības. Skat. 2.attēlu.

2.attēls. Cilvēka dzīvesdarbības komponentes – dominējošās vajadzības.

Balstoties uz aptaujas rezultātiem, atbilstoši katrai cilvēka dzīvesdarbības komponentei (kritērijam) tika pievienoti respondentu minētie gatavību dzīvesdarbībai raksturojošie rādītāji, skat. 6.tabulu.

6.tabula. Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji.

Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji	Gatavības dzīvesdarbībai rādītāji
1. Patstāvība	1.1. cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību; 1.2. izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus; arī aizstāvēt sevi fiziski; 1.3. paļauties uz saviem spēkiem, nekrist izmisumā zaudējot;

	<p>1.4. "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām, kas nav saistītas ar šodienas uzdevumiem – risināt šodienas uzdevumus, neietekmējoties no vakardienas un rītdienas problēmām;</p> <p>1.5. fiziski un garīgi pašattīstīties;</p> <p>1.6. analizēt un vērtēt sevi (savas spējas un zināšanas, vajadzības, rīcības motīvus, pārdzīvojumus);</p> <p>1.7. pateikt sev "nē";</p> <p>1.8. vecuma, nāves neizbēgamībai; slimības iespējamībai;</p> <p>1.9. mainīt apstākļus, kuri ir maināmi, un samierināties ar tiem, kuri nav maināmi.</p>
<p>2. Atbildība</p>	<p>2.1. uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku;</p> <p>2.2. uzņemties atbildību par saviem vārdiem, savu rīcību, savām emocijām;</p> <p>2.3. būt padotajam;</p> <p>2.4. būt līderim;</p> <p>2.5. uzņemties atbildību par citu cilvēku (dzīvesbiedru, bērniem, vecākiem, kolēģiem utt.);</p> <p>2.6. atbildēt par aplamu rīcību un pagātnes kļūdām;</p> <p>2.7. saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto kulturālo, materiālo un garīgo mantojumu;</p> <p>2.8. pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības;</p> <p>2.9. saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam.</p>
<p>3. Sociālā pieredze (saskarsme)</p>	<p>3.1. saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām (arī atteikties no dažādiem ieradumiem un paradumiem);</p> <p>3.2. uztvert cilvēkus realitātē (dzīvesbiedru, bērnus, vecākus, kolēģus utt.), viņu fiziskās īpatnības, rakstura īpatnības, paradumus, vaļasprieku, reliģiskos uzskatus, vērtību sistēmu;</p> <p>3.3. iejusties citos (empātijas spējas);</p> <p>3.4. uzklaut un respektēt citu cilvēku viedokli;</p> <p>3.5. piedot;</p> <p>3.6. lūgt piedošanu;</p> <p>3.7. pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem;</p> <p>3.8. būt nesaprastam un nepieņemtam;</p>

	<p>3.9. bez nauda uztvert cilvēku nepacietību, negodīgumu un netaisnīgu rīcību;</p> <p>3.10. sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt;</p> <p>3.11 nemeklēt vainīgo;</p> <p>3.12 lieki neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus ar savām problēmām.</p>
<p>4. Darbības pieredze (darbība)</p>	<p>4.1. izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt;</p> <p>4.2. pieņemt lēmumu;</p> <p>4.3. atteikties no kaut kā mērķa dēļ;</p> <p>4.4. smagi, ilgstoši, radoši strādāt, (pilnveidot esošās, meklēt jaunas netradicionālas pieejas);</p> <p>4.5 darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu;</p> <p>4.6. iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē;</p> <p>4.7. veidot karjeru;</p> <p>4.8. analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātu;</p> <p>4.9. priecāties par saviem sasniegumiem;</p> <p>4.10. priecāties par citu sasniegumiem;</p> <p>4.11. samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās;</p> <p>4.12. zaudēt darbu un meklēt jaunu.</p>

Gatavības dzīvesdarbībai veidošanās process ir skolotāja un skolēnu radoša mijiedarbība pedagoģiskajā procesā. Tāpēc būtiska ir gatavības dzīvesdarbībai un mācību aktivitāšu - metožu, paņēmienu, sociālo un organizatorisko formu mijsakarību analīze. Dažādu Latvijas skolu skolotāji, direktoru vietnieki mācību darbā un direktori, apsprieda un papildināja piedāvāto mācību aktivitāšu sarakstu, skat. 7.tabulu. Viņi uzsvēra, ka mērķtiecīga mācību aktivitāšu izvēle, to radoša pielietošana un kombinēšana sekmē pilnīgāku gatavības dzīvesdarbībai attīstību.

7.tabula. *Apspriešanai piedāvātās mācību aktivitātes.*

1. Seminārs.
2. Praktiskās nodarbības, vingrinājumi (praktisku uzdevumu veikšana).
3. Datoru iespēju izmantošana.

4. Projekta izstrāde.
5. Analīze (rezultātu, parādību utt. analīze).
6. Rakstīšana.
7. Pārgājieni, ekskursijas.
8. Lekcijas.
9. Demonstrācijas (dažādu iekārtu darbības principu demonstrēšana, fizisko un ķīmisko procesu demonstrēšana utt.).
10. Darbs ar informācijas avotiem (bibliotēkā, internetā utt.).
11. Uzskates līdzekļi (kartes, plakāti, shēmas utt.)
12. Spēles (lomu, lietišķās utt.)
13. Viktorīnas, konkursi, rotaļas.
14. Diskusija (dažādu viedokļu apspriešana).
15. Konspektēšana.
16. Pētījumi (faktu izzināšana un analīze).
17. Lasīšana.
18. Darbs pie vieslektoriem.
19. Referāts.
20. Mācīt citus.
21. Novērošana.
22. "Prāta vētra" – grupas darbs, kurā tiek savāktas idejas par iespējamiem problēmas atrisinājumiem, nekritizējot.

Aptaujātie uzsvēra, ka, izvēloties piemērotākās mācību aktivitātes, ir jāievēro trīs galvenās norādes – stimulēt, veicināt, attīstīt. Ņemot vērā mutiskos un rakstiskos ieteikumus, tika pilnveidots esošais mācību aktivitāšu - metožu, paņēmieni, sociālo un organizatorisko formu saraksts. (Skat. 8.tabulu).

8.tabula. *Mācību aktivitātes.*

1. Semināri (mājās iepriekš sagatavotas tēmas apspriešana):
 - a) piedalīšanās,

- b) organizēšana.
- 2. Praktiskās nodarbības, vingrinājumi (praktisku uzdevumu veikšana):
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 3. Datoru iespēju izmantošana.
- 4. Konstruēšana (jauna objekta izveide izmantojot esošos līdzekļus).
- 5. Projekta izstrāde.
- 6. Analīze (rezultātu, parādību utt. analīze).
- 7. Rakstīšana.
- 8. Pārgājieni, ekskursijas:
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 9. Lekcijas:
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 10. Modelēšana (uzdotas situācijas norises pārredzēšana, analīze un novērtēšana).
- 11. Demonstrācijas (dažādu iekārtu darbības principu demonstrēšana, fizisko un ķīmisko procesu demonstrēšana utt.):
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 12. Darbs ar informācijas avotiem (bibliotēkā, internetā utt.).
- 13. Uzskates līdzekļi (kartes, plakāti, shēmas utt.).
- 14. Klausīšanās.
- 15. Spēles (lomu, lietišķās utt.):
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 16. Viktorīnas, konkursi, rotaļas:
 - a) piedalīšanās,

- b) organizēšana.
- 17. Krustvārdu mīklas, zin. pārbaudes testi:
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 18. Diskusija (dažādu viedokļu apspriešana):
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 19. Intervēšana:
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 20. Konspektēšana.
- 21. Pētījumi (faktu izzināšana un analīze).
- 22. Darbs mazās grupās (līdz 7 cilvēkiem).
- 23. Teātris, dejas, koris:
 - a) piedalīšanās,
 - b) organizēšana.
- 24. Lasīšana:
 - a) sev,
 - b) citiem.
- 25. Darbs pie vieslektoriem.
- 26. Referāts:
 - a) noklausīšanās,
 - b) sagatavošana.
- 27. Publiska uzstāšanās.
- 28. Tulkošana:
 - a) no svešvalodas,
 - b) uz svešvalodu.
- 29. Konference.
- 30. Konsultācija:

a) konsultēšanās,

b) konsultēšana.

31. Mācīt citus.

32. Atkārtošana.

33. Novērošana.

34. Pašanalīze.

35. Secināšana.

36. "Prāta vētra" – grupas darbs, kurā tiek savāktas idejas par iespējamām problēmas atrisinājumiem, nekritizējot.

Analizējot intervijas ar skolotājiem un skolu direktoriem, tika nolemts, ka nepieciešams veikt sīkāku analīzi dažām mācību metodēm un paņēmieniem, kurām, mainoties pedagoģiskam uzdevumam, tiek sekmēta daudzveidīgāku gatavību dzīvesdarbībai attīstība.

Analīzei tika izvēlētas dažas mācību aktivitātes, kuras, atbilstoši uzdevumam, iedalītas divās grupās:

1) lekcija:

a) piedalīšanās;

b) organizēšana.

2) demonstrācija;

a) piedalīšanās;

b) organizēšana.

3) intervēšana:

a) piedalīšanās;

b) organizēšana.

4) lasīšana:

a) sev;

b) citiem.

5) referāts:

- a) noklausīšanās;
- b) sagatavošana.

6) konsultācija:

- a) konsultēšanās;
- b) konsultēšana.

Rezultāti ir apkopoti tabulā un attēloti grafikos 4.pielikumā.

Piedalīšanās lekcijās visvairāk ietekmē *atbildības* apakšgrupas gatavības, it īpaši gatavību saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto kulturālo, materiālo un garīgo mantojumu, saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam, būt padotajam un uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku. To, ka minēto gatavību attīstību sekmē piedalīšanās lekcijās, atzīmējuši vairāk nekā 230 respondenti.

No *sociālas pieredzes* gatavību apakšgrupas visvairāk tiek veicināta šādu gatavību attīstība - uz klausīt un respektēt citu cilvēku viedokli; bez naida uztvert citu cilvēku nepateicību, negodīgumu un netaisnīgu rīcību; uztvert cilvēkus realitātē, viņu fiziskās un rakstura īpatnības, vērtību sistēmu. To atzīmē no 200 līdz 230 respondentu.

Vismazāk šī metode ietekmē *darbības pieredzes* gatavību apakšgrupas attīstību - no visim respondentiem tikai 88, atzīmēja gatavību iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē. Pārējās šīs apakšgrupas gatavības kā sekmētas caur piedalīšanos lekcijās atzīmē vēl mazāks respondentu skaits. No tā varam secināt, ka piedalīšanās lekcijās, kur audzēknis pamatā ir klausītājs, informācijas uztvērējs ļoti nenozīmīgu iespaidu atstāj uz darbības pieredzes apakšgrupas gatavību attīstību.

Lekcijas organizēšana arī visvairāk ietekmē *atbildības* apakšgrupas gatavību attīstību, it īpaši gatavību būt padotajam; saglabāt un pilnveidot vidi,

kurā dzīvojam; uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku. Šo gatavību attīstību, pateicoties dotās metodes pielietojumam mācību procesā, atzīmē vairāk nekā 210 respondenti. Salīdzinot lekcijas organizēšanu un piedalīšanos tajā, pa 1/10 (no respondentu kopskaita) pieaug to respondentu skaits, kuri uzskata, ka lekcijas organizēšana efektīvāk sekmē gatavības uzņemties atbildību par saviem vārdiem, savu rīcību, savām emocijām attīstību. Audzēknis ir mācību procesa vadītājs, viņš atrodas centrā, viņu vēro, vērtē, no viņa mācās. Līdz ar to audzēknī veidojas gatavība atbildēt par saviem vārdiem, savām emocijām un savu rīcību.

No *sociālas pieredzes* apakšgrupas gatavībām visvairāk tiek sekmēta šādu gatavību attīstība - sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt; saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām; bez naida uztvert cilvēku nepateicību, negodīgumu un netaisnīgu rīcību. Tās atzīmējuši no 200 līdz 220 respondentu. Analizējot dotās atbildes, varam redzēt, ka lekciju organizēšana mazāk veicina gatavības uz klausīt un respektēt citu cilvēku viedokli attīstību. Savukārt, salīdzinot lekcijas organizēšanu un piedalīšanos tajā, redzam, ka pirmā daudzkārt efektīvāk sekmē gatavības sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt attīstību.

(Skat. 4.pielikumā.)

Neskatoties uz to, ka audzēknis ir aktīvā darbībā, lekcijas organizētājs jeb vadītājs, šī metode vismazāk ietekmē *darbības pieredzes* apakšgrupas gatavību attīstību. Tikai 89 respondenti atzīmēja, ka lekcijas organizēšana sekmē gatavības smagi, ilgstoši, radoši strādāt attīstību.

Piedalīšanās demonstrācijās visvairāk ietekmē *atbildības* apakšgrupas gatavību attīstību: pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības; uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku; saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu. To atzīmē vairāk nekā 200 respondenti.

No *sociālas pieredzes* apakšgrupas visvairāk tiek sekmēta gatavības sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt attīstība. To atzīmē 210 respondenti.

Vismazāk šī metode ietekmē *darbības pieredzes* apakšgrupas gatavību attīstību. Gatavību iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē, kā sekmētu dotās metodes ietekmē, atzīmēja tikai 78 respondenti.

Demonstrācijas organizēšana visvairāk ietekmē *atbildības* apakšgrupas gatavību attīstību, it īpaši gatavību būt padotajam; būt līderim; uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, par savu un citu laiku; saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu; pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības. To atzīmē vairāk nekā 208 respondenti.

No *sociālās pieredzes* apakšgrupas gatavībām tiek sekmētas šādas gatavības - saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām; sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt (203 respondenti).

Vismazāk šī metode ietekmē *darbības pieredzes* apakšgrupu, tomēr visefektīvāk no visām tiek attīstīta gatavība iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē (84 respondenti).

Salīdzinot piedalīšanos demonstrācijās un to organizēšanu, redzam, ka organizējot demonstrācijas sekmīgāk attīstās gatavība būt līderim un vienlaikus arī gatavība būt padotajam. Audzēknis organizē demonstrāciju, izplāno un vada tās norisi, ievērojot dalībnieku intereses un vajadzības. To apstiprina arī respondenti, kuri atzīmē, ka gatavība saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām, uztvert cilvēkus realitātē sekmīgāk attīstās pašam organizējot demonstrācijas.

Piedalīšanās intervijās visvairāk sekmē *atbildības* apakšgrupas gatavību attīstību, jo īpaši gatavību - būt padotajam; uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku; saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu; uzņemties atbildību par citu cilvēku; būt līderim. To atzīmē no 200 līdz 245 respondenti.

No *sociālas pieredzes* apakšgrupas gatavībām piedalīšanās intervijās sekmē šādu gatavību attīstību: uztvert cilvēkus realitātē; iejusties citos (empātija); uzklausi un respektēt citu cilvēku viedokli; sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt; būt nesaprastam un nepieņemtam, kuras atzīmēja no 200 līdz 228 respondenti.

Vismazāk šī metode ietekmē *darbības pieredzes* apakšgrupas gatavību attīstību. 71 respondents atzīmēja, ka tiek sekmēta gatavība iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē; pārējās šīs grupas gatavības kā sekmētas atzinuši vēl mazāks respondentu skaits.

Intervijas organizēšana sekmīgāk ietekmē atbildības un sociālās pieredzes apakšgrupu gatavību attīstību. Vairāk nekā 200 respondenti atzīmēja gatavības: uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku; saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu; būt padotajam; uzņemties atbildību par citu cilvēku; būt līderim no *atbildības* gatavību apakšgrupas un gatavības: saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām; uztvert cilvēkus realitātē; pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem; sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt; iejusties citos (empātija); uzklausi un respektēt citu cilvēku viedokli no *sociālas pieredzes* gatavību apakšgrupas.

Vāja ietekme vērojama uz *darbības pieredzes* gatavību attīstību, organizējot intervijas.

Intervijas organizēšana efektīvāk sekmē gatavību saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām; pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem attīstību nekā piedalīšanās intervijā, kas savukārt sekmē gatavību būt padotajam.

Lasīšana sev vissekmīgāk ietekmē *sociālas pieredzes* apakšgrupas gatavības iejusties citos (empātijas spējas) attīstību. To atzīmēja 212 respondenti. Atbildot uz jautājumu: "Kādas literatūras lasīšana ietekmē empātijas spēju attīstību?" - audzēkņi nozīmīgu vietu ierādīja daiļliteratūrai.

Lasīšana citiem 209 respondentu skatījumā veicina gatavības būt līderim attīstību, kas nav spilgti izteikts, ja audzēknis lasa pats sev. Savukārt, lasot citiem, ne tik efektīvi attīstās gatavība iejusties citos.

Referāta noklausīšanās ir nozīmīga *sociālās pieredzes* apakšgrupas gatavību attīstībai. 211 respondenti atzīmē, ka šī metode sekmē gatavības uztvert cilvēkus realitātē, viņu fiziskās īpatnības, rakstura īpatnības, paradumus, vērtību sistēmu un 201 respondents - gatavības uz klausīt un respektēt citu cilvēku viedokli attīstību.

Referāta sagatavošana vairāk ietekmē atbildības apakšgrupas gatavību attīstību. Vairāk nekā 200 respondenti atzīmēja gatavības: uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku; saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu; atbildēt par aplamu rīcību; pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības; saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam no *atbildības* gatavību apakšgrupas.

Respondenti kā efektīvāku gatavības uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku attīstīšanai atzīmē referāta sagatavošanu - 228 respondenti; nevis referāta noklausīšanos - 183 respondenti.

127 respondenti uzskata, ka referāta noklausīšanās sekmē gatavības izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus attīstību, bet 225 respondenti novērtē referāta sagatavošanas nozīmi šīs gatavības attīstības sekmēšanā. Minētā gatavība ietilpst *patstāvības* gatavību grupā.

Konsultēšanās visvairāk sekmē atbildības un sociālās pieredzes apakšgrupu gatavību attīstību. No *atbildības* apakšgrupas gatavībām tiek sekmētas šādas: uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku (246 respondenti); būt padotajam (atzīmēja 217 respondenti) saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu (199 respondenti).

No *sociālās pieredzes* apakšgrupas gatavībām visefektīvāk konsultēšanās ietekmē šādu gatavību attīstību: pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem (208

respondenti); sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt (207 respondenti).

Citu konsultēšana visvairāk ietekmē atbildības un sociālās pieredzes apakšgrupu gatavību attīstību. No *atbildības* apakšgrupas gatavībām tiek sekmētas šādas: uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu, par pieņemto lēmumu, savu un citu laiku (239 respondenti); uzņemties atbildību par citu cilvēku (217 respondenti); būt līderim (216 respondenti); uzņemties atbildību par saviem vārdiem, savu rīcību, savām emocijām (211 respondenti).

No *sociālās pieredzes* apakšgrupas gatavībām citu konsultēšana sekmē šādu gatavību attīstību: sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt (218 respondenti); saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām (206 respondenti); uz klausīt un respektēt citu cilvēku viedokli (205 respondenti). Salīdzinot konsultēšanās un citu konsultāšanu, redzam, ka konsultējot citus sekmīgāk attīstās gatavība uzņemties atbildību par saviem vārdiem, savu rīcību, savām emocijām; būt līderim un vienlaikus uz klausīt un respektēt citu cilvēku viedokli. Bet konsultējoties audzēknim sekmīgāk attīstās gatavības būt padotajam un pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem (Skat. 4. pielikumā)

Konstatējošā eksperimenta gaitā ir izveidota gatavības dzīvesdarbībai struktūra, noteikti tās kritēriji un rādītāji, apkopotas mācību aktivitātes un ir secināts, ka piemērotās mācību aktivitātes izvēle, kā arī skolotāja un audzēkņa mērķtiecīga radoša mijiedarbība pedagoģiskajā procesā veicina gatavības dzīvesdarbībai attīstību. Svarīgi ir ievērot galvenās norādes – stimulēt, veicināt, attīstīt, jo tās iedrošina audzēkni darbam un palīdz skolotājam salikt pārdomātus akcentus darbā ar skolēniem.

3.2. Eksperimenta norise

Veidojošā eksperimenta mērķis.

Secināt, kuras mācību metodes, paņēmieni un formas efektīvāk sekmē gatavības dzīvesdarbībai attīstību.

Uzdevumi:

1. izpētīt respondentu priekšstatu par to, cik lielā mērā viņiem ir attīstīta gatavība dzīvesdarbībai;
2. noteikt tos gatavības dzīvesdarbībai rādītājus, kuri ir nepieciešami, lai apmierinātu:
fizioloģiskās, drošības, sociālās, cieņas, pašrealizācijas vajadzības;
3. apkopot, kuras mācību procesā izmantotās aktivitātes efektīvāk sekmē katra gatavības dzīvesdarbībai kritērija raksturojošo rādītāju attīstību.

Eksperimentā piedalās Rīgas Komerckolā (RKS) 1., 2., 3. kursa audzēkņi (vidusskolēni) un reflektanti.

Respondentiem aptaujā tika izvirzīti šādi uzdevumi.

1. Pretī gatavības dzīvesdarbībai rādītājiem, kuri respondentam, viņaprāt, piemīt, norādīt procentos, cik lielā mērā tie ir attīstīti.
2. Novērtēt, cik lielā mērā katrs šis rādītājs ir nepieciešams, lai apmierinātu respondenta fizioloģiskās, drošības, sociālās, cieņas, pašrealizācijas vajadzības.
3. Noteikt, kuras pedagoģiskajā procesā izmantotās mācību aktivitātes sekmē konkrēto gatavības dzīvesdarbībai rādītāju attīstību.

Pavisam tika aptaujāti 380 respondenti, no tiem 292 RKS audzēkņi un 88 RKS reflektanti. Skatīt 9.tabulu un 2.pielikumu.

9.tabula. *Aptaujāto studentu (respondentu) sadalījums pa kursiem.*

Respondenti	Skaitis	% no visiem respondentiem
Reflektanti	88	23
1.kurss	93	25
2.kurss	91	24
3.kurss	108	28
Kopā	380	100

Respondentu skaitsursos nav krasi atšķirīgs, tas ir robežās no 88 līdz 108, tāpēc grupas ir savstarpēji salīdzināmas. Arī pēc dzimuma nav krasi atšķirības, jo no 380 respondentiem 184 ir sievietes (49%) un 196 vīrieši (51%). (Skat. 2.pielikumu.)

Aptaujātie RKS audzēkņi dalās divās grupās. Tie, kuri, stājoties RKS, ir izturējuši konkursu un, mācās grupās A un B. Savukārt C un D grupā mācās audzēkņi, kuri nav izturējuši konkursu. 3. kursa E grupā mācās audzēkņi, kuri ir izturējuši konkursu, un tie, kuriem kopējais punktu skaits bija nepietiekams. Audzēkņu dalījumu kursu grupās skatāms 10.tabulā.

10.tabula. *Aptaujāto audzēkņu (respondentu) sadalījums pa grupām.*

Grupa	3A	3B	3C	3D	3E	2A	2B	2C	2D	1A	1B	1C	1D	Kopā
Audzēkņu skaits	21	25	23	19	20	24	22	24	21	25	24	21	23	292

Pētījumā piedalījās 88 reflektanti. Par reflektantiem uzskatīti audzēkņi, kuri vēlējās iestāties RKS 1998./1999. mācību gadā. Viņi ir no dažādām Latvijas skolām (Rīgas - 13,9 %, Latvijas pilsētu - 5,3 % un pagastu skolām - 3,9 % no respondentu kopskaita). Tādējādi var saskatīt vispārējo tendenci gatavības dzīvesdarbībai veidošanās procesam pamatskolā un salīdzināt to ar RKS audzēkņu gatavību dzīvesdarbībai.

Apkopojot visu respondentu priekšstatus par viņu gatavību

dzīvesdarbībai, ieguvām ranžējumu, kuri redzami 11.tabulā. Iekavās dots vērtējums procentos, kas norāda, cik lielā mērā respondentiem dotais gatavības rādītājs ir attīstīts pēc viņu pašu vērtējuma. Skat. 3.pielikumu. Jāņem vērā, ka audzēkņu pašvērtējums par viņiem esošo gatavību attīstību var arī nesakrist ar reālo gatavību dzīvesdarbībai.

11.tabula. *Gatavības dzīvesdarbībai pašnovērtējuma ranžējums (visi respondenti).*

Piešķirtā vieta	Patstāvības gatavību grupa	Atbildības gatavību grupa	Sociālās pieredzes gatavību grupa	Darbības pieredzes grupa
1.	Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību (65,38%)	Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu (69,72%)	Gatavība piedot (67,45%)	Priecāties par saviem sasniegumiem (75,5%)
2.	Izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus (64,42%)	Uzņemties atbildību par saviem vārdiem (69,01%)	Uzklausīt un respektēt citu viedokli (66,12%)	Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt (69,95%)
3.	Fiziskā un garīga pašattīstība (63,8%)	Saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu mantojumu (62,54%)	Uztvert cilvēkus realitātē (65,85%)	Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē (68,18%)
4.	Analizēt un vērtēt sevi (62,98%)	Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam (62,53%)	Sadarboties, piekāpties, savaldīties (62,94%)	Gatavība pieņemt lēmumus (68,15%)
5.	Paļauties uz saviem spēkiem (62,64%)	Gatavība būt līderim (62,35%)	Lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām (60,47%)	Analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātus (66,29%)

6.	Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi (58,17%)	Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības (60,48%)	Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem (59,2%)	Gatavība veidot karjeru (62,68%)
7.	Pateikt sev "nē" (53,43%)	Atbildēt par aplamu rīcību un pagātnes kļūdām (58,71%)	Gatavība iejusties citos (empātija) (58,45%)	Priecāties par citu sasniegumiem (61,81%)
8.	Vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai (50,06%)	Uzņemties atbildību par citu cilvēku (53,96%)	Gatavība lūgt piedošanu (57,7%)	Atteikties no kaut kā mērķa dēļ (61,53%)
9.	"Aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām (49,73%)	Gatavība būt padotajam (48,28%)	Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām (54,96%)	Smagi, ilgstoši un radoši strādāt (59,65%)
10.			Gatavība būt nesaprastam un nepieņemtam (49,85%)	Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās (59,39%)
11.			Gatavība nemeklēt vainīgo (48,82%)	Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu (51,42%)
12.			Bez naida uztvert cilvēku nepateicību (44,54%)	Zaudēt darbu un meklēt jaunu (49,6%)

Pēc respondentu vērtējuma, visattīstītākā ir gatavība priecāties par saviem sasniegumiem (75,5%), kas liecina par vēlmi uztvert un vērtēt sevi un savu darbību pozitīvi. Tas dod audzēkņiem stimulu izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt (69,95%). Kā audzēkņi uzskata, viņi ir gatavi uzņemties atbildību

par sevi, saviem vārdiem un viņiem uzticēto pienākumu (69,72%), iegūt jaunas zināšanas un izmantot tās praksē (68,18%), kā arī pieņemt lēmumus (68,15%).

Vismazāk respondenti ir gatavi bez naida uztvert cilvēku nepateicību (44,54%) un nemeklēt vainīgo (48,82%), kam, manuprāt, iespējamais cēlonis ir jauniešu saasināta nepieciešamība pēc taisnīguma un patiesuma, kā arī nepietiekoši attīstīta kritiska attieksme pret sevi. Sīkāk apskatot gatavību būt padotajam (48,28%), tika konstatēts, ka tieši reflektantiem, kuri vēlas iestāties RKS, šī gatavība nav pietiekami attīstīta (43,13%). Tam par iemeslu varētu būt skolēns - skolotājs sadarbībā dominējošā skolotāja vara un iniciatīva. Mācoties RKS, šīs gatavības esamība pieaug. Tas atbilst RKS koncepcijā definētajai sadarbības pedagoģijai.

Lai noteiktu tos gatavības dzīvesdarbībai rādītājus, kuri ir nozīmīgi cilvēka vajadzību apmierināšanai, respondentu uzdevums bija izvērtēt katra gatavības rādītāja nepieciešamību visās vajadzību grupās atsevišķi. Dotie vērtējumi bija šādi:

- nav nepieciešams;
- ir nepieciešams;
- bez tā nevar iztikt.

Katra gatavības rādītāja nepieciešamība tika analizēta pēc piecām pazīmēm, kas atbilst pieciem vajadzību līmeņiem, tādējādi iegūstot daudzpusīgāku rezultātu par dotā gatavības rādītāja nozīmīgumu konkrētas (fizioloģiskās, drošības, sociālās, cieņas vai pašrealizācijas) vajadzības apmierināšanai un visām vajadzībām kopumā. Skat. 1.pielikumu.

Analīzei izvēlēsimies tos gatavības rādītājus, kuri ar atzīmēm "ir nepieciešamas" un "bez kurām nevar iztikt" ir uzrādījuši vairāk kā 50% respondentu.

Kā rāda pētījuma rezultāti, lai apmierinātu *fizioloģiskās vajadzības*, pēc respondentu domām, ir svarīgi attīstīt gatavības rādītājus, kuri ir redzami 11.tabulā.

11.tabula. *Nozīmīgākie gatavības rādītāji fizioloģisko vajadzību apmierināšanai (visu respondentu skatījumā).*

Respondenti Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji	Kuri uzskata, ka gatavība "ir nepieciešama" un "bez tās nevar iztikt"		No tiem, kuri uzskata, ka "bez tās nevar iztikt"	
	skaits	%*	skaits	%*
<i>Patstāvība:</i>				
- cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	301	82,5	156	41,4
- fiziska un garīga pašattīstība	263	70,0	116	30,9
- mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	233	62,1	60	16,0
- pateikt sev "nē"	239	60,9	76	20,2
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus.	203	54,0	56	14,9
<i>Atbildība:</i>				
- saglabāt un pilnveidot vidi	262	69,9	100	26,7
- pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības	229	68,3	63	16,8
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	204	54,3	66	17,6
<i>Sociālā pieredze:</i>				
- savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	250	66,4	78	20,7
- pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	244	64,9	76	20,0
- sadarboties, piekāpties, savaldīties	208	55,5	60	16

Darbības pieredze:				
- izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	271	72,1	109	28,7
- darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	270	71,8	102	27,1
- smagi, ilgstoši un radoši strādāt	258	68,6	112	29,8
- atteikties no kaut kā mērķa dēļ	246	65,4	78	20,7
- gatavība pieņemt lēmumus	242	64,3	81	21,5
- iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	230	61,3	51	13,4
- zaudēt darbu un meklēt jaunu	215	57,3	75	20,0
- samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	209	55,8	51	13,6

*- no visiem respondentiem

Fizioloģisko vajadzību apmierināšanai visnozīmīgākie ir gatavības rādītāji no darbības pieredzes kritērija grupas. Audzēkņi izprot, ka svarīga ir viņu pašu aktivitāte, tāpēc ir gatavi rīkoties, darboties, lai apmierinātu savas primārās vajadzības: remdēt izsalkumu, slāpes, meklēt patvērumu, atpūtu utt.

Pieņemsim, ka vitāli svarīga cilvēku vajadzību apmierināšanai ir tas gatavības rādītājs, kuru atzīmējuši vairāk kā 70% respondentu.

Kā pašu nozīmīgāko fizioloģisko vajadzību apmierināšanai 82,5% respondentu min gatavību cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību, no tiem ļoti liels cilvēku skaits (41,4%) atzīmē, ka bez šīs gatavības nevar iztikt.

Kā nākošās svarīgākās ir minētas gatavība izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt (72,1% / 28,7%), darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu (71,8% / 27,1%) un gatavība fiziskai un garīgai pašattīstībai (70,0%). Nozīmīgs ir fakts, ka gandrīz trešdaļa no visiem respondentiem atzīmēja gatavību fiziskai un garīgai pašattīstībai (30,9%) un gatavību smagi,

ilgstoši un radoši strādāt (29,8%) kā gatavības, bez kurām nevar iztikt, lai apmierinātu fizioloģiskās vajadzības.

Kā rāda pētījuma rezultāti, lai apmierinātu *drošības vajadzību*, pēc respondentu domām, ir svarīgi attīstīt tos gatavības rādītājus, kuri ir redzami 13.tabulā .

13.tabula. *Nozīmīgākie gatavības rādītāji drošības vajadzības apmierināšanai (visu respondentu skatījumā).*

Respondenti Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji	Kuri uzskata, ka gatavība "ir nepieciešama" un "bez tās nevar iztikt"		No tiem, kuri uzskata, ka "bez tās nevar iztikt"	
	skaits	%*	skaits	%*
Patstāvība:				
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus.	359	95,2	238	63,1
- paļauties uz saviem spēkiem	340	90,2	161	42,7
- cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	331	88,1	142	37,8
- fiziska un garīga pašattīstība	326	86,7	155	41,2
- mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	291	77,4	98	26,1
- vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai.	269	71,3	103	27,3
- analizēt un vērtēt sevi	246	65,4	65	17,3
- "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām.	226	60,1	67	17,8
- pateikt sev "nē"	221	58,8	73	19,4
Atbildība:				
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	321	85,4	147	39,1
- uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	312	82,9	137	36,4

- pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības	295	78,5	98	26,1
- atbildēt par aplamu rīcību	291	76,8	100	26,4
- saglabāt un pilnveidot vidi	278	74,2	106	28,3
- gatavība būt līderim	272	72,4	104	27,7
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	267	71,0	101	26,9
- gatavība būt padotajam	210	55,8	41	10,9
- saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	204	54,4	47	12,5
Sociālā pieredze:				
- sadarboties, piekāpties, savaldīties	311	82,7	127	33,8
- pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	307	81,7	127	33,8
- gatavība lūgt piedošanu	293	77,5	96	25,4
- savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	288	76,6	83	22,1
- uztvert cilvēkus realitātē	283	75,3	88	23,4
- bez nauda uztvert cilvēku nepateicību	279	74,2	109	29,0
- uzklaust un respektēt citu viedokli	267	71,0	84	22,3
- gatavība iejusties citos (empātija)	257	68,3	75	19,9
- gatavība piedot	254	67,5	87	23,1
- gatavība nemeklēt vainīgo	242	64,3	84	22,3
- lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	238	63,5	67	17,9
- būt nesaprastam un nepieņemtam	230	61,2	91	24,2
Darbības pieredze:				
- gatavība pieņemt lēmumus	320	85,1	147	39,1
- izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	298	79,3	116	30,9

- samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	289	76,7	115	30,5
- analizēt un vērtēt savu darbību	286	75,7	90	23,8
- zaudēt darbu un meklēt jaunu	284	75,5	115	30,6
- atteikties no kaut kā mērķa dēļ	277	73,2	92	24,3
- iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	269	71,5	96	25,5
- smagi, ilgstoši un radoši strādāt	266	70,7	102	27,1
- darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	264	70,0	78	20,7
- gatavība veidot karjeru	256	68,1	103	27,4
- priecāties par saviem sasniegumiem	201	53,5	53	14,1

*- no visiem respondentiem

Respondentu skatījumā drošības vajadzību apmierināšanai nepieciešami ļoti daudzveidīgi gatavības rādītāji no visām četrām kritēriju grupām, bet kā nozīmīgākie tiek minēti gatavības rādītāji no patstāvības kritērija grupas. Tā, piemēram, gatavību izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus par nepieciešamu atzinuši 95,2% respondentu, no tiem 63,1% atzīmējuši, ka bez šīs gatavības nevar iztikt. No tā varam secināt, ka respondenti izprot, ka prasmei izteikt un pamatot savu domu ir lielāka nozīme nekā fiziskajam spēkam. Kā svarīgu gatavību drošības vajadzību apmierināšanai respondenti min gatavību paļauties uz saviem spēkiem (90,2% / 42,7%). Tas ir kā virzītājspēks, lai RKS audzēkņi patstāvīgi un pastāvīgi apgūtu jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, kuras nepieciešamas drošības vajadzību apmierināšanai. Tāpēc viņiem šīs gatavības ir tik aktuālas.

No atbildības kritērija grupas respondenti kā nozīmīgākās min gatavību uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu (85,4% / 39,1%) un gatavību

uzņemties atbildību par saviem vārdiem un rīcību (82,9% / 36,4%). Tātad atbildību pašam pret sevi jaunieši izjūt kā objektīvu nepieciešamību, kura veido viņu motīvus, pašaktivitāti un cieņu pret pienākumiem. Respondenti drošības vajadzības apmierināšanu saista ar atbildību.

14.tabulā redzams respondentu viedoklis, kurus gatavības rādītājus ir svarīgi attīstīt, lai sekmīgāk apmierinātu *sociālās vajadzības*. Rezultāti pa gatavības kritēriju grupām atspoguļoti dilstošā secībā.

14.tabula. *Nozīmīgākie gatavības rādītāji sociālo vajadzību apmierināšanai (visu respondentu skatījumā).*

Respondenti Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji	Kuri uzskata, ka gatavība "ir nepieciešama" un "bez tās nevar iztikt"		No tiem, kuri uzskata, ka "bez tās nevar iztikt"	
	skaits	%*	skaits	%*
Patstāvība:				
- cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	327	86,9	143	38,0
- analizēt un vērtēt sevi	316	84,0	119	31,6
- mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	311	82,9	128	34,1
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus.	301	80,3	96	25,6
- fiziska un garīga pašattīstība	199	79,9	105	28,0
- paļauties uz saviem spēkiem	292	77,7	97	25,8
- pateikt sev "nē"	274	72,9	89	23,7
- "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām.	252	67,2	77	20,5
- vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai.	229	60,6	79	20,9

Atbildība:				
- uzņemties atbildību par citu cilvēku	350	92,9	234	62,1
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	336	89,3	166	44,1
- uzņemties atbildību par seviem vārdiem, rīcību	334	89,1	178	47,5
- pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības	332	88,1	148	39,3
- saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	307	81,6	131	34,8
- saglabāt un pilnveidot vidi	303	81,0	116	31,0
- atbildēt par aplamu rīcību	303	80,8	181	48,1
- gatavība būt līderim	296	79,2	120	31,6
- gatavība būt padotajam	275	73,1	178	47,5
Sociālā pieredze:				
- uzklausi un respektēt citu viedokli	355	94,1	224	59,4
- savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	352	93,7	242	64,4
- gatavība piedot	351	93,3	213	56,6
- uztvert cilvēkus realitātē	348	92,8	222	59,2
- sadarboties, piekāpties, savaldīties	350	92,1	216	56,8
- gatavība iejusties citos (empātija)	338	89,9	192	50,5
- gatavība lūgt piedošanu	335	89,1	181	48,1
- pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	333	88,6	141	37,5
- bez nauda uztvert cilvēku nepateicību	313	83,4	131	34,9
- lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	307	82,0	115	30,7
- gatavība nemeklēt vainīgo	298	79,9	117	31,4
- būt nesaprastam un nepieņemtam	275	73,3	104	27,7

Darbības pieredze:				
- atteikties no kaut kā mērķa dēļ	287	86,8	123	32,9
- gatavība pieņemt lēmumus	304	83,7	138	36,8
- gatavība priecāties par citu sasniegumiem	306	83,5	157	41,5
- samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	296	79,2	120	32,1
- analizēt un vērtēt savu darbību	294	78,1	122	32,4
- darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	288	77,0	102	27,3
- izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	287	76,5	114	30,4
- smagi, ilgstoši un radoši strādāt	273	72,6	92	24,5
- priecāties par saviem sasniegumiem	271	72,3	88	23,5
- iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	271	71,7	90	23,8
- zaudēt darbu un meklēt jaunu	262	70,2	93	24,9
- gatavība veidot karjeru	256	67,9	91	24,1

*- no visiem respondentiem.

Sociālo vajadzību apmierināšanai visnozīmīgākie ir sociālās pieredzes kritērija grupas rādītāji. No 27,7% līdz 64,4% respondenti ir atzīmējuši, ka bez šīs grupas gatavībām nevar iztikt. Augstais šo gatavību nozīmīguma vērtējums (no 73,3% līdz 94,1%) liecina, ka respondenti izprot citu cilvēku nozīmīgumu savu sociālo vajadzību apmierināšanā: uzklaut un respektēt citu cilvēku viedokli, saskaņot savas vajadzības ar citu vajadzībām, piedot, uztvert cilvēkus realitātē, sadarboties, piekāpties, savaldīties, iejusties citos, lūgt piedošanu utt.

Atbildības kritērija grupas rādītājus kā svarīgākus sociālo vajadzību apmierināšanai atzīmējuši vairāk nekā 70% respondentu. Lai tiktu apmierinātas

iepriekšminētās vajadzības, 92,9% respondentu uzskata, ka jābūt gatavam uzņemties atbildību par citu cilvēku, un 62,1% no viņiem domā, ka bez šīs gatavības nevar iztikt. Nozīmīga vieta ir ierādīta gatavībām uzņemties atbildību par sevi un savu pienākumu, par saviem vārdiem un rīcību, kā arī pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības.

Nozīmīgu vietu sociālo vajadzību apmierināšanā ieņem arī patstāvības un darbības pieredzes kritēriju rādītāji.

15.tabulā atspoguļots respondentu viedoklis, kuras gatavības ir svarīgi attīstīt, lai apmierinātu *atzīšanas (cieņas)* vajadzību.

15.tabula. *Nozīmīgākās gatavības atzīšanas (cieņas) vajadzības apmierināšanai (visu respondentu skatījuma).*

Respondenti Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji	Kuri uzskata, ka gatavība "ir nepieciešama" un "bez tās nevar iztikt"		No tiem, kuri uzskata, ka "bez tās nevar iztikt"	
	skaits	%*	skaits	%*
Patstāvība:				
- cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	359	95,4	228	60,6
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus.	354	94,1	229	60,9
- paļauties uz saviem spēkiem	340	90,4	181	48,1
- analizēt un vērtēt sevi	343	90,3	192	50,7
- fiziska un garīga pašattīstība	329	87,5	168	44,7
- pateikt sev "nē"	316	84,3	105	28,0
- mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	310	82,7	114	30,4
- "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām	295	78,4	78	20,7
- vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai	201	53,3	48	12,7

Atbildība:				
- uzņemties atbildību par seviem vārdiem, rīcību	359	94,4	224	58,9
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	351	93,4	191	50,8
- gatavība būt līderim	342	90,2	202	53,3
- uzņemties atbildību par citu cilvēku	334	89,5	159	42,5
- atbildēt par aplamu rīcību	333	89,0	168	44,9
- pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības	331	88,3	148	39,5
- saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	313	83,0	130	34,5
- saglabāt un pilnveidot vidi	303	81,0	117	31,3
- gatavība būt padotajam	271	71,7	98	25,9
Sociālā pieredze:				
- uzklausīt un respektēt citu viedokli	348	92,3	201	53,3
- gatavība piedot	348	92,3	164	43,5
- uztvert cilvēkus realitātē	344	91,7	180	48,0
- savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	343	90,8	162	42,9
- sadarboties, piekāpties, savaldīties	346	89,7	209	56,0
- gatavība lūgt piedošanu	325	86,4	143	38,0
- gatavība iejusties citos (empātija)	323	85,5	161	42,6
- lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	319	85,3	127	34,0
- bez naida uztvert cilvēku nepateicību	314	82,9	128	33,8
- gatavība nemeklēt vainīgo	291	77,8	116	31,0
- pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	292	77,7	97	25,8
- būt nesaprastam un nepieņemtam	274	73,3	110	29,4

Darbības pieredze:				
- gatavība pieņemt lēmumus	348	92,8	197	52,5
- analizēt un vērtēt savu darbību	346	92,3	169	45,1
- izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	341	91,4	198	53,1
- smagi, ilgstoši un radoši strādāt	333	88,5	169	44,9
- iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	330	88,0	152	40,5
- gatavība veidot karjeru	327	87,4	171	45,7
- gatavība priecāties par citu sasniegumiem	324	86,2	171	45,5
- atteikties no kaut kā mērķa dēļ	320	85,8	152	40,8
- samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	322	85,2	142	37,6
- darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	308	82,5	121	32,4
- zaudēt darbu un meklēt jaunu	308	81,7	122	32,4
- priecāties par saviem sasniegumiem	294	78,2	118	31,4

*- no visiem respondentiem.

Katram gatavības kritērijam respondenti (vairā nekā 91%) ir atzīmējuši rādītājus, kuri ir ļoti nozīmīgi atzinības (cieņas) vajadzības apmierināšanai. Tās ir: gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību; izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus; uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību, sevi, savu pienākumu; uz klausīt un respektēt citu viedokli, piedot, uztvert cilvēkus realitātē; pieņemt lēmumus, analizēt un vērtēt savu darbību, izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt. Īpaši gribas atzīmēt divus rādītājus no patstāvības kritērija rādītājus, kurus 60% respondentu uzskata par neaizstājamiem: gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību; izteikt,

pamatot un aizstāvēt savus uzskatus.

16.tabulā redzams respondentu viedoklis, kurus rādītājus ir svarīgi attīstīt, lai sekmīgāk apmierinātu *pašrealizācijas* vajadzību. Rezultāti pa gatavību kritērijiem atspoguļoti dilstošā secībā.

16.tabula. *Nozīmīgākās gatavības pašrealizācijas vajadzības apmierināšanai (visu respondentu skatījumā).*

Respondenti	Kuri uzskata, ka gatavība "ir nepieciešama" un "bez tās nevar iztikt"		No tiem, kuri uzskata, ka "bez tās nevar iztikt"	
	skaits	%*	skaits	%*
Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji				
Patstāvība:				
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus	355	94,4	250	66,5
- gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	346	92,8	113	30,3
- paļauties uz saviem spēkiem	348	92,3	222	58,9
- analizēt un vērtēt sevi	344	91,5	195	51,9
- fiziska un garīga pašattīstība	338	89,2	211	55,7
- mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	322	85,2	129	34,1
- pateikt sev "nē"	315	82,9	161	42,4
- "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām.	303	79,9	126	33,2
- vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai.	219	58,3	57	15,2
Atbildība:				
- uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	346	92,3	217	57,9
- uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	343	91,2	209	55,6
- gatavība būt līderim	339	90,1	214	56,9

- atbildēt par aplamu rīcību	321	85,6	142	37,9
- uzņemties atbildību par citu cilvēku	305	81,4	127	33,9
- saglabāt un pilnveidot vidi	308	81,7	124	32,9
- pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības	302	80,5	120	32,0
- saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	265	71,0	87	23,3
- gatavība būt padotajam	236	63,3	81	21,7
Sociālā pieredze:				
- sadarboties, piekāpties, savaldīties	249	90,6	174	46,5
- uzklaustīt un respektēt citu viedokli	315	83,7	131	34,8
- uztvert cilvēkus realitātē	299	79,9	140	37,4
- gatavība lūgt piedošanu	301	79,8	111	29,4
- gatavība piedot	293	77,7	113	30,1
- lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	293	77,7	113	30,0
- savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	290	77,1	105	27,9
- būt nesaprastam un nepieņemtam	286	75,5	122	32,2
- bez naida uztvert cilvēku nepateicību	284	75,5	105	27,9
- gatavība iejusties citos (empātija)	283	75,5	97	25,9
- pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	263	70,3	82	21,9
- gatavība nemeklēt vainīgo	256	68,3	78	20,8
Darbības pieredze:				
- izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	358	94,7	255	67,5
- iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	354	93,9	215	57,0

- gatavība pieņemt lēmumus	348	92,4	243	64,5
- gatavība veidot karjeru	342	91,0	221	58,8
- analizēt un vērtēt savu darbību	340	90,4	178	47,3
- smagi, ilgstoši un radoši strādāt	336	89,4	198	52,7
- priecāties par saviem sasniegumiem	333	87,8	165	43,5
- atteikties no kaut kā mērķa dēļ	329	87,2	183	48,5
- zaudēt darbu un meklēt jaunu	326	87,2	145	38,8
- samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	325	86,6	179	47,7
- darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	315	83,3	138	36,5
- gatavība priecāties par citu sasniegumiem	271	72,1	101	26,9

*- no visiem respondentiem.

Pašrealizācijas vajadzības apmierināšanai visnepieciešamākās visu respondentu skatījumā ir gatavības rādītāji no darbības pieredzes un patstāvības kritērijiem. Respondentu skatījumā visvairāk ir nepieciešams attīstīt šādus gatavības rādītājus: izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt; izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus; iegūt, pilnveidot un izmantot savas zināšanas praksē; cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību; paļauties uz saviem spēkiem; pieņemt lēmumus; uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību, sevi, savu pienākumu; analizēt un vērtēt sevi; veidot karjeru. Minētos gatavības rādītājus atzīmēja vairāk nekā 91% respondentu. Kā gatavības rādītājus, bez kuriem nevar iztikt, lai realizētu sevi, 66,5% respondentu nosauca gatavību izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus un 67,5% - izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt.

Ja vairāk kā 70% no visiem respondentiem nosauc doto gatavības rādītāju kā nepieciešamu, lai apmierinātu konkrēto vajadzību līmeni, uzskatīsim, ka šis gatavības rādītājs ir nozīmīgs. Skat. 5.pielikumu. 17.tabulā atbilstoši katram vajadzību līmenim atzīmēti nozīmīgākie gatavības dzīvesdarbībai rādītāji, kuri sekmē atbilstošās vajadzības apmierināšanu.

17.tabula. *Konkrētās vajadzības apmierināšanas un gatavības dzīvesdarbībai rādītāju mījksakarība.*

Vajadzības	Fizioloģiskās	Drošības	Sociālās	Atzīšanas (cieņas)	Pašrealizācijas
Gatavības dzīvesdarbībai kritēriji un rādītāji					
Patstāvība:					
1.1. cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	◆	◆	◆	◆	◆
1.2. izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus		◆	◆	◆	◆
1.3. paļauties uz saviem spēkiem		◆	◆	◆	◆
1.4. "aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām.				◆	◆
1.5. fiziska un garīga pašattīstība	◆	◆	◆	◆	◆
1.6. analizēt un vērtēt sevi			◆	◆	◆
1.7. pateikt sev "nē"			◆	◆	◆
1.8. vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai		◆			
1.9. mainīt apstākļus, kuri ir maināmi		◆	◆	◆	◆
Atbildība:					
2.1. uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu		◆	◆	◆	◆
2.2. uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību		◆	◆	◆	◆
2.3. gatavība būt padotajam			◆	◆	
2.4. būt līderim		◆	◆	◆	◆

2.5. uzņemties atbildību par citu cilvēku		◆	◆	◆	◆
2.6. atbildēt par aplamu rīcību		◆	◆	◆	◆
2.7. saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu			◆	◆	◆
2.8. pieņemt sabiedrības izvirzītas prasības		◆	◆	◆	◆
2.9. saglabāt un pilnveidot vidi		◆	◆	◆	◆
Sociālā pieredze:					
3.1. savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām		◆	◆	◆	◆
3.2. uztvert cilvēkus realitātē		◆	◆	◆	◆
3.3. gatavība iejusties citos (empātija)			◆	◆	◆
3.4. uzklausīt un respektēt citu viedokli		◆	◆	◆	◆
3.5. piedot			◆	◆	◆
3.6. lūgt piedošanu		◆	◆	◆	◆
3.7. pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem		◆	◆	◆	◆
3.8. būt nesaprastam un nepieņemtam			◆	◆	◆
3.9. bez naida uztvert cilvēku nepateicību, negodīgumu, netaisnīgu rīcību		◆	◆	◆	◆
3.10. sadarboties, piekāpties, savaldīties, uzticēties, atbalstīt un izpalīdzēt		◆	◆	◆	◆
3.11. nemeklēt vainīgo			◆	◆	
3.12. lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām			◆	◆	◆
Darbības pieredze:					
4.1. izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	◆	◆	◆	◆	◆

4.2. pieņemt lēmumu		◆	◆	◆	◆
4.3. atteikties no kaut kā mērķa dēļ		◆	◆	◆	◆
4.4. smagi, ilgstoši un radoši strādāt		◆	◆	◆	◆
4.5. darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	◆	◆	◆	◆	◆
4.6. iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē		◆	◆	◆	◆
4.7. veidot karjeru				◆	◆
4.8. analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātu		◆	◆	◆	◆
4.9. priecāties par saviem sasniegumiem			◆	◆	◆
4.10. priecāties par citu sasniegumiem			◆	◆	◆
4.11. samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās		◆	◆	◆	◆
4.12. zaudēt darbu un meklēt jaunu		◆	◆	◆	◆

Pēc iegūtajiem rezultātiem varam secināt, ka, augstākam vajadzību līmenim atbilst lielāks attīstītu gatavības dzīvesdarbībai rādītāju skaits.

Izmantojot mācību stundās daudzveidīgas mācību aktivitātes, skolotājs sekmē gatavības dzīvesdarbībai attīstību, kura savukārt aktualizē augstāka līmeņa vajadzības. Katra nākamā vajadzību līmeņa apmierināšanai ir nepieciešams augstāks gatavības dzīvesdarbībai attīstības līmenis. (Skat. 12., 13., 14., 15., 16., 17.tabulu).

Lai noskaidrotu audzēkņu viedokli par pedagoģiskajā procesā pielietoto mācību aktivitāšu ietekmi uz gatavības dzīvesdarbībai veidošanos, respondentiem bija jāizvērtē, kura pedagoģiskajā procesā izmantotā mācību aktivitāte ir veicinājusi dotā gatavības rādītāja attīstību. Tika veikta mijsakarību

analīze salīdzinoši pa gatavības kritērijiem un studiju gadiem. Šīs aptaujas rezultāti grafiku veidā ir doti 6.pielikumā.

Analizējot aptaujas rezultātus, tika ņemtas vērā tās desmit mācību aktivitātes, kurām tiek dots lielākais punktu skaits.

18., 19., 20., 21.tabulā redzams, ka audzēkņiem, triju gadu laikā pedagoģiskajā procesā apgūstot jaunas mācību aktivitātes, mainās to prioritāte gatavību dzīvesdarbībai attīstības veicināšanai. Arvien augstāku prioritāti gatavības dzīvesdarbībai attīstībā audzēkņi dod tām mācību aktivitātēm, kuras ir tuvas pašreizējai dzīvesdarbībai.

18.tabula. *Mācību aktivitātes – patstāvības veicinātāji.*

1. kurss	2. kurss	3. kurss
1. Piedalīšanās seminārā.	1. Piedalīšanās seminārā.	1. Intervēšanas organizēšana.
2. Secināšana.	2. Pašanalīze.	2. Piedalīšanās teātros, dejās, korī.
3. Krustvārdu mīklas, pārbaudes testu pildīšana.	. Piedalīšanās praktiskajās odarbībās, vingrinājumos.	3. Krustvārdu mīklas, pārbaudes testu organizēšana.
4. Konference.	4. Analīze.	4. Piedalīšanās seminārā
5. Lekciju organizēšana.	5. Projekta izstrāde.	5. Piedalīšanās praktiskajā nodarbībās, vingrinājumos
6. Piedalīšanās demonstrācijās.	. Piedalīšanās pārgājienos kskursijās.	6. Piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās.
7. Pētījumi (faktu izziņāšana un analīze).	7. “Prāta vētra”	7. Semināra organizēšana.

8. Darbs ar informācijas avotiem.	8. Secināšana.	8. Konstruēšana.
9. Projekta izstrāde.	9. Datoru iespēju izmantošana.	9. Pētījumi.
10. Pārgājienu, ekskursiju organizēšana.	10. Diskusiju organizēšana.	10. Konference.

19.tabula. *Mācību aktivitātes – atbildības veicinātāji.*

1. kurss	2. kurss	3. kurss
1. Praktisko nodarbību, vingrinājumu organizēšana.	. Analīze.	1. Darbs mazās grupās (līdz 7 cilvēkiem).
2. Semināra organizēšana.	. Pašanalīze.	2. Piedalīšanās lekcijās.
3. Piedalīšanās spēlēs.	. Secināšana.	3. Konference.
4. Darbs ar informācijas avotiem.	. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.	4. Piedalīšanās seminārā.
5. Konference.	. Piedalīšanās diskusijās.	5. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.
6. Darbs mazās grupās (līdz 7 cilvēkiem).	. Darbs mazās grupās līdz 7 cilvēkiem).	6. Pētījumi.
7. Piedalīšanās diskusijās.	. Piedalīšanās spēlēs.	7. Praktisko nodarbību, vingrinājumu organizēšana.
8. Atkārtošana.	. Krustvārdu mīklas, pārbaudes testu sagatavošana.	8. Semināru organizēšana.

9. Referāta sagatavošana.	9. Piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās.	9. Novērošana.
10. Datoru iespēju izmantošana.	0. Piedalīšanās lekcijās.	10. "Prāta vētra".

20.tabula. *Mācību aktivitātes - sociālās pieredzes veicinātāji.*

1. kurss	2. kurss	3. kurss
1. Piedalīšanās spēlēs.	1. Semināra organizēšana.	1. "Prāta vētra".
2. Piedalīšanās semināros.	2. Piedalīšanās semināros.	2. Piedalīšanās semināros.
3. Klausīšanās.	3. Piedalīšanās spēlēs.	3. Darbs mazās grupās
4. Rakstīšana.	4. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.	4. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.
5. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.	5. Pārgājienu un ekskursiju organizēšana.	5. Piedalīšanās diskusijās.
6. Pētījumi.	6. Praktisko nodarbību, vingrinājumu organizēšana.	6. Piedalīšanās spēlēs.
7. Semināra organizēšana.	7. Piedalīšanās intervijās.	7. Piedalīšanās lekcijās.
8. Projekta izstrāde.	8. Piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās.	8. Piedalīšanās teātrī, dejās, korī.
9. Mācīt citus.	9. Piedalīšanās diskusijās.	9. Konsultēšana.
10. Piedalīšanās diskusijās.	10. Piedalīšanās teātrī, dejās, korī.	10. Intervēšanas organizēšana.

21.tabula *Mācību aktivitātes - darbības pieredzes veicinātāji.*

1. kurss	2. kurss	3. kurss
1. Projektu izstrāde.	1. Analīze.	1. Piedalīšanās intervēšanā.
2. Klausīšanās.	2. Pašanalīze.	2. Vieslektori.
3. Datoru iespēju izmantošana.	3. Secināšana.	3. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.
4. Atkārtošana.	4. Piedalīšanās praktiskajās nodarbībās, vingrinājumos.	4. Darbs mazās grupās (līdz 7 cilvēkiem).
5. Pētījumi.	5. Piedalīšanās diskusijās.	5. Pašanalīze.
6. Piedalīšanās semināros.	6. Darbs mazās grupās (līdz 7 cilvēkiem).	6. Piedalīšanās semināros.
7. "Prāta vētra"	7. Piedalīšanās spēlēs.	7. Mācīt citus.
8. Pašanalīze.	8. Krustvārdu mīklu, pārbaudes testu sagatavošana.	8. "Prāta vētra"
9. Piedalīšanās teātrī, dejās, kori.	9. Piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās.	9. Analīze.
10. Uzskates līdzekļi.	10. Piedalīšanās lekcijās.	10. Intervēšanas organizēšana.

Profesionāls skolotājs, izmantojot pedagogiskajā procesā daudzveidīgas mācību aktivitātes - metodes, paņēmienus, organizatoriskās un sociālās formas veicina audzēkņos augstāko līmeņu vajadzību aktualizāciju, tieksmi un spēju dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, neatkarīgi no paša skolotāja dzīves apstākļiem.

Konstatēts, ka gatavības dzīvesdarbībai veidošanās un attīstības sekmēšanas nosacījums ir mācību aktivitāšu pārzināšana un adaptēšana

konkrētai mācību vielai un esošajam audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības līmenim.

Ņemot vērā šī pētījuma analīzes datus, tika izveidota 22.tabula, kurā apkopoti katra gatavības dzīvesdarbībai kritērija attīstību veicinošās mācību aktivitātes – metodes, paņēmieni, sociālās un organizatoriskās formas pašu audzēkņu skatījumā. Skolotājam ir iespēja salīdzināt savu redzējumu par mācību aktivitātes lomu noteiktas gatavības dzīvesdarbībai kritērija sekmēšanā ar audzēkņa redzējumu, kurš, pielietojot šo mācību aktivitāti, veicina savas gatavības dzīvesdarbībai attīstību.

22.tabula. *Gatavības dzīvesdarbībai rādītāju attīstību veicinošās mācību aktivitātes visu respondentu skatījumā.*

Gatavības kritēriji Nozīmīguma pakāpe	PATSTĀ-VĪBA	ATBILDĪBA	SOCIĀLĀ PIEREDZE	DARBĪBAS PIEREDZE
1.	- piedalīšanās spēlēs;	- semināru organizēšana;	- piedalīšanās spēlēs; - "Prāta vētra";	- semināru organizēšana;
2.	- pārgājienu, ekskursiju organizēšana; - pētījumi; - pašanalīze;	- pārgājienu, ekskursiju organizēšana; - pētījumi;	- piedalīšanās diskusijās, disputos, debatēs; - pētījumi;	- piedalīšanās seminārā; - piedalīšanās praktiskajās nodarbībās;
3.	- piedalīšanās seminārā; - projekta izstrāde; - piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās; - piedalīšanās diskusijās, disputos, debatēs;	- piedalīšanās seminārā; - praktisko nodarbību organizēšana; - piedalīšanās diskusijās, disputos, debatēs; - diskusiju, disputu, debašu organizēšana;	- piedalīšanās seminārā; - piedalīšanās dejās, teātrī, korī;	- projektu izstrāde; - pašanalīze;

4.	- semināru organizēšana; - piedalīšanās praktiskajās nodarbībās; - analīze (izzinātu datu); - darbs mazās grupās.	- piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās; - spēļu organizēšana.	- semināru organizēšana; - piedalīšanās pārgājienos, ekskursijās; - pārgājienu, ekskursiju organizēšana; - spēļu organizēšana;	- piedalīšanās spēlēs;
5.			- pašanalīze.	- analīze (izzinātu datu); - pārgājienu, ekskursiju organizēšana; - pētījumi.

Pētījums pārlicina, ka gatavības dzīvesdarbībai veidošanās ir vadāms process un ka nozīmīgs pedagoģisks nosacījums mācību aktivitāšu izvēlē ir aktuālais, vajadzību līmenis, kas palīdz izskaidrot, kā un kāpēc atsevišķi gatavības dzīvesdarbībai rādītāji kļūst nepieciešami konkrētam audzēknim.

Līdz ar to audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības sekmēšana ir viens no svarīgākiem pedagoģiskā procesa uzdevumiem.

Audzēkņu un skolotāju interese par pētījuma rezultātiem liecina par vēl vienu nozīmīgu pedagoģisko nosacījumu mijiedarbības bagātināšanai – audzēkņu un skolotāju pievēršanos savai personībai, viņu izpratne par to, ka individualitātes turpmāko attīstību var sekmēt pats, vide un savstarpējā mijiedarbība.

NOSLĒGUMS

Pētījuma mērķis bija izpētīt komercskolas audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai attīstības pakāpi, atbilstību cilvēka vajadzību līmenim un gatavības dzīvesdarbībai attīstības likumsakarības pedagoģiskajā procesā, noteikt tādu mācību aktivitāšu kopu, kas nodrošina gatavības dzīvesdarbībai veidošanos.

Pētījuma mērķa sasniegšanai tika izvirzīta hipotēze. Lai sasniegtu mērķi un pārbaudītu hipotēzi bija izvirzīti uzdevumi.

Būtisks ir filosofu, pedagogu un psihologu redzējums par gatavību dzīvesdarbībai. Interesanti ir aptauju un anketēšanas rezultāti, kuri rada izpratni par dažādu profesiju cilvēku redzējumu par pilnvērtīgu dzīvi un gatavību dzīvesdarbībai.

Izsecināts, ka gatavības dzīvesdarbībai attīstību veicina tāds pedagoģisks process, kurā mācīšanās ir tuva dzīvesdarbībai.

Konstatētas pedagoģiskās likumsakarības, kuras veicina sekmīgu gatavību dzīvesdarbībai veidošanos un attīstību:

1. mācību procesā vēlams akcentēt audzēkņu patstāvību un atbildību - mācīšanās procesu;
2. mācīšanās būtu jāveido kā dzīvesdarbības procesa sastāvdaļu;
3. skolotājs, pārvaldot un izmantojot daudzveidīgas mācību aktivitātes, nodrošina audzēkņu subjektīvo mērķu attīstību un augstāku vajadzību līmeņu aktualizāciju;
4. skolotājs, novērtējot savu audzēkņu gatavības dzīvesdarbībai pakāpi, var veicināt tās attīstību katram audzēknim individuāli;
5. skolotājs, profesionāli izmantojot sava priekšmeta iespējas, attīsta skolēnā noteiktus gatavības dzīvesdarbībai kritērijus un rādītājus.

Rīgas Komercskolas koncepcija paredz uzņēmīgas, brīvas un atbildīgas personības veidošanās sekmēšanu un tās gatavību dzīvesdarbībai veicināšanu.

Sekojojot līdzīgi mūsu astoņu izlaidumu absolventu darbībai un sekmēm varam secināt, ka lielā mērā skolas kolektīvs ir spējis realizēt izvirzītos mērķus. To ir sekmējis precīzi izvēlēts mācību saturs, kurš ir ietverts četrdesmit mācību priekšmetos. To ir veicinājusi pārdomāti organizēta skolas fiziskā un psiholoģiskā vide. To nosaka skolotāju kompetence un personības autoritāte, kā arī prasme strādāt ar audzēkņiem individuāli, ļaujot viņiem patstāvīgi izvēlēties sev piemērotāko mācīšanās metodi. Īpaši to sekmē mācību aktivitāšu dažādība un mācību iekļaušana dzīvesdarbības procesā.

Pētījuma mērķis ir sasniegts, uzdevumi ir izpildīti un hipotēze apstiprinājusies.

Tā kā šī pētījuma priekšmets – vidusskolēnu gatavības dzīvesdarbībai veidošanās pedagoģiskajā procesā – ir ļoti būtisks faktors izglītības attīstībā, ir nepieciešami turpmāki pētījumi gan vidusskolās, gan arī citās izglītības iestādēs.

TĒZES AIZSTĀVĒŠANAI

- 1.tēze* Lielākam attīstītu gatavības dzīvesdarbībai rādītāju skaitam atbilst augstāks cilvēka vajadzību līmenis.
- 2.tēze* Jo lielāka ir mācību aktivitāšu dažādība, jo vairāk tiek sekmēta gatavības dzīvesdarbībai attīstība.
- 3.tēze* Ja skolotājs pārvalda un izmanto daudzveidīgas mācību aktivitātes, tas dod audzēkņiem lielāku brīvību izvēlēties sev piemērotākās un pieņemamākās mācību aktivitātes, kas savukārt sekmē viņa patstāvību un atbildību.
- 4.tēze* Augstu prioritāti gatavības dzīvesdarbībai attīstībā audzēkņi dod tām mācību aktivitātēm, kuras ir tuvas reālai dzīvesdarbībai.
- 5.tēze* Gatavība dzīvesdarbībai veidojas tādā pedagoģiskā vidē, kurā tiek nodrošināta audzēkņu pašrealizācija, viņu vajadzību apmierināšana, mērķu izvirzīšanas un sasniegšanas pieredze.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Aristotelis. Nikomaha ētika. - R.: Zvaigzne, 1985.
2. Aurēlijs M. Pašam sev. - R.: Zvaigzne, 1991.
3. Ādlers A. Psiholoģija un dzīve. - R.: IDEA, 1992.
4. Babanskis J., Potaņņika M. Pedagoģiskā procesa optimizācija. - R.: Zvaigzne, 1989.
5. Božoviča L. Personība un tās attīstība skolas vecumā. - R.: Zvaigzne, 1975.
6. Božoviča L. Personība un tās veidošanās skolas gados. - R.: Zvaigzne, 1975.
7. Dāle P. Vērojumi un pārdomas. - R.: Zvaigzne, 1994.
8. Dauge A. Audzināšanas ideāls un īstenība. - R.: B.i., 1928.
9. Dauge A. Audzināšanas jēdziens un audzinātāja būtība //Audzinātājs, 1925., Nr.2.
- 10.Dauge A. Audzināšanas zinātne un audzināšanas māksla //Audzinātājs, 1925. Nr.1., 2.
- 11.Dauge A. Par lietišķu un romantisku pieeju // Audzinātājs. – 1927. – Nr. 9.
- 12.Dauge A. Sociālais motīvs audzināšanā. - IMM, Nr. 5./6.
- 13.Daži pamatvirzieni mācībām 21. gadsimtā // Skolotājs. – 1997. – nr. 2
- 14.Dēķens K. Rokasgrāmata pedagoģijā. - R.: 1919.
- 15.Dņeimsa M., Džongvarda D. Dzimis, lai uzvarētu. - R.: Elpa, 1995.
- 16.Freidenfelds I., Ūsiņš V. Mācību procesa pilnveide skolā. - R.: Zvaigzne, 1985.
- 17.Fromms Ē. Māksla mīlēt. - R.: Spektrs, 1994.
- 18.Fromms Ē. To Have or to Be. - R.: Spektrs, 1976.
- 19.Garjāne B. Pārdomas par izglītības mērķi un rezultātu // Skolotājs. – 1997. – Nr. 6., 1998. – Nr. 1.
- 20.Garleja R. Grupu sociālā psiholoģija. - R.: 1991.
- 21.Ģimenes enciklopēdija. – R.: 6 sējums, 1991.

22. Ievadījums audzināšanas mācībā (programa konspekts pašmācībai). Sast. J. A. Students. – R.: 1928.
23. Jakimanska I. Attīstītājmācīšana.- R.: Zvaigzne, 1983.
24. Jungs K. Dvēseles pasaule.- R.: Spektrs, 1994.
25. Jungs K. Psiholoģiskie tipi.-R.: Zvaigzne ABC, 1996.
26. Kangro A. Latvijas izglītības starptautiskā izvērtēšana // Skolotājs. – 1997. – Nr. 4.
27. Karpova Ā., Plotnieks I. Personība un saskarsme. - R.: LVU, 1984.
28. Karpova Ā. Personība un individuālais stils. - R.: LU, 1994.
29. Karpova Ā. Personība. Teorijas un to radītāji. - R.: Zvaigzne ABC, 1998.
30. Karpova Ā. Personības aktīvas dzīves pozīcijas veidošanas sociālpsiholoģiskie nosacījumi. - R.: 1989.
31. Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. 1.sēj.-R.: Avots, 1992.
32. Komenskis I. Lielā didaktika. - R.: Zvaigzne, 1992.
33. Kūle M., Kūlis R. Filosofija. – R.: Burtnieks, 1997.
34. Kons I. Vecāko klašu skolēnu psiholoģija.- R.: Zvaigzne, 1985.
35. Krotovs V. Audzinātājmācīšana.- R.: Zvaigzne, 1985.
36. Kruteckis V. Skolēnu mācīšanas un audzināšanas psiholoģija.- R.: Zvaigzne, 1978.
37. Lasmane S., Milts A., Rubenis A. Ētika. – R. Zvaigzne, 1992
38. Latviešu literārās valodas vārdnīca.-R.: Zinātne, 1975.
39. Latviešu pieaugušo izglītības apvienība. Personība. J. Grestem – 120. –R.: LU pedagoģijas un psiholoģijas institūts, 1996.-90 lpp.
40. Levi V. Atrast sevi.-R.: Zvaigzne, 1980.
41. Loks Dž. Eseja par cilvēka sapratni. - R.: Zvaigzne, 1977.-124 lpp.
42. Mahmutovs M. Mācību stunda mūsdienās. – R.: Zvaigzne, 1987.
43. Mamardašvili M. Domātprieks.- R.: Zvaigzne, 1994.
44. Markova A. Mācīšanās motivācijas veidošana skolēniem.- R.: Zvaigzne, 1986.

45. Maslo I. Skolas pedagogijas procesa diferenciacija un individualizacija.-R.: RaKa, 1995.-172. lpp.
46. Meikšāne Dz. Psihologija mums pašiem. – R. RaKa, 1998.
47. Mišels de Montēns. Esejas: Fragmenti no I sējuma.-R.: Zvaigzne, 1981.-175.lpp.
48. Nīče F. Nesavlaicīgas pārdomas.R.: Zvaigzne,1993.
49. Nīče F. Varasgriba.- R.: Zvaigzne, 1993.
50. Nīče F. Tā runāja Zaratustra.-R.: Zvaigzne, 1993.
51. Omārova S. Cilvēks runā ar cilvēku: saskarsmes psiholoģija. - R.: 1994.
52. Palīgs pedagogam (Informātīvi metodiskais materiāls). - R.: RAKA, 1997.
53. Pedagoģiskā doma Latvijā no 1890. gada – 1940. gadam. – R.: Zvaigzne, 1994.
54. Pestalocijs J. H. Darbu izlase. - R.: 1996.
55. Pētersons E. Vispārīgā didaktika.-R.: 1931.
56. Platons. Valsts. - R.: 1982.
57. Raudive K. Pārpersonīgais un personīgais. – R.: 1992.
58. Raudive K. Dzīves kultūrai.-R.: A/S Valters un Rapa, 1940.
59. Renģe V. Rubenis A. Cilvēks un kultūra. – R.: 1988.
60. Rubene M. No tagadnes uz tagadni. - R.: 1995.
61. Seina U., Oļševskis G. Ievads filozofijā.-R.: Pētergailis, 1993.
62. Silkalns E. Skola – nacionālās pašapziņas celšanai // Skolotājs. –1997. – Nr. 6
63. Students J. A. Vispārīgā pedagogija.-R.: 1993.
64. Svenne O. Modernie audzināšanas jautājumi.-R.: Ausekļa izdevums, 1930.
65. Šmite A. Lomu maiņa pārmaiņās izglītībā // Skolotājs. – 1997. – Nr. 1,2,3.
66. Špona A. Pedagoģiskā prakse – studijas – zinātne // Skolotājs. – 1997. – Nr. 5
67. Ušinskis K. Pedagoģisko rakstu izlase. – R.: Zvaigzne, 1980.
68. Ūsiņš V., Dēķens K. un Dauge A. Par skolēnu izziņas darbību // Skolotājs. – 1997. – Nr. 2
69. Ūsiņš V. No atziņu pūra // Skolotājs. – 1998. – Nr. 1,2,3.

70. Viļumainis A. Vidusskolēna personības veidošanās īpatnības// Skolotājs. – 1998. – Nr. 2.
71. Vidusskolas didaktika / M.Skatkina red.-R.: Zvaigzne, 1984.
72. Zelmenis V. Īss pedagoģijas kurss. – R.: Zvaigzne, 1991.
73. Žogla I. Skolas pedagoģija// Skolotājs. – 1997. – Nr. 5
74. Žogla J. Skolēna izziņas attieksme un tās veidošanās. – R.: LU, 1994.
75. Žukovs L. Ievads pedagoģijā. – R.: RaKa, 1996. – 234.lpp.
76. Adler A. Understanding of Human Nature. New York, 1928.
77. Aebli H. Grundlagen des Lehrens.- Stuttgart, 1987.
78. Aebli H. Grundlagen des Lehrens. Eine Allgemeine Didaktik auf psychologischen Grundlagen.- Stuttgart, 1987.
79. Albert, Linda. Cooperative Discipline. - Minesota, American Guidance Service, 1990.
80. Barrow R., Woods R. An Introduction to Philosophy of Education. –London: Routledge, 1990. – p. 221.
81. Becker Georg E. Unterrichtssituation. Ein Trainingsbuch für Lehrer und Ausbilder. - München, 1980.
82. Best R., Lang P., Lodge C., Watkins C. Pastoral Care and Personal-Social Education. - New York, 1995.
83. Birren I. E. The Psychology of Ageing. - New Jersey, 1966.
84. Burton G., Dimpleby R. Between Ourselves. - Great Britain, 1988.
85. Cattell R. B. Personality and Motivation (Structure and Measurement). - New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1957.
86. Cattell R. B., Dreger R. H. Handbook of Modern Personality Theory. - New York: Appleton Century Crafts, 1974.
87. Didactics a basic introduction by Ebbe Vestergaard. Royal Danish School of Educational studies, 1993.
88. Dreikurs, Rudolf and Vicki Soltz. Children: The Challenge. - New York: Dutton, 1964

89. Einsidler W. Lehrstrategie und Lernerfolg.- Weinheim, 1976.
90. Eysenck H. I. The Structure of Human Personality. New York - London, 1960.
91. Erikson H. Childhood and Society. - California, 1995.
92. Fauser P. u.a. Lern- Arbeit. Arbeitslehre als praktisches Lernen.- Weinheim, 1988.
93. Flitner A. Für das Leben- oder für die Schule? Pädagogische und politische Essays.- Weinheim, 1987.
94. Foucault M. The Care of Self. -N.Y.:Vintage Books, 1990. -p.296.
95. Frey K. Die Projektmethode.- Weinheim / Basel, 1982.
96. Fromm E. The Anatomy of Human Destructiveness. -N.Y., 1973. -p.296.
97. Fromm E. The Heart of Man. -N.Y., 1964. -p198.
98. Gordon Th. Teacher Effectiveness Training. - New York., 1975.
99. Maslow, A.H. Motivation and Personality. Harper and Bros., 1954.
100. Holt Jhon. Instead of education. Ways to help people do things better. - New York, E. P. Dutton & Co, 1976.
101. Jung C.G. On the Nature of Psyche. -Princeton University Press, 1960. - p.432.
102. Jung C.G. Religion and Psychology: A Reply to Martin Buber./The Collected Works, vol. 18. -Princeton University Press, 1980. -p.124.
103. Kierkegaard S. Either/or. -N.Y., 1959. -p.304.
104. Langer S.K. Philosophy in a New Key. -Harvard University Press, 1993. - p.312.
105. Nelsen, Jane. Positive Discipline. New York: Ballentine, 1987.
106. Oblinger H. Die Schule in der Gesellschaft. - Donauworth, 1981.
107. Ryckman M. Theories of personality. - California, 1989.
108. The secretarie's Commission on Achieving Necessary Skills, U.S. Department of Labour, 1994.
109. Абульханова – Славская К. А. Стратегия жизни – М.: Мысль, 1990.

- 110.Абульханова-Славская К. О путях построение типологии личности. // Психологический журнал.- 1983. Т. 4. №1. - 14 – 29 с.
- 111.Амоношвили Ш. А. Личностно – гуманная основа педагогического процесса. – Минск.: Университетское, 1990.
- 112.Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности/ Основы педагогики творчества. -Казань: Изд-во Казанского университета, 1988.
- 113.Бернс Р. Развитие я-концепции и воспитания. –М.: Просвещение, 1986.
- 114.Битинас Б.П. Структура процесса воспитания. –Каунас: Швиеса, 1984, 190 с.
- 115.Бранкл В. Человек в поисках смысла – М.: Прогресс, 1990.
- 116.Воспитание и обучение. Воспитательные задания на уроке. // Начальная школа.- 1990. №2.
- 117.Данилов М. Педагогический процесс как объект педагогической теории. В книге: Вопросы обучения и воспитания. – М.: 1972.
- 118.Замесский Г. Е. Психология мировоззрения и убеждений личности. – М.: Московский университет, 1994.
- 119.Казакина М. Взаимосвязь развитие коллектива и нравственного формирование личности.: Дис. доктора пед. наук. - Л., 1980.- 422 с.
- 120.Казакина М. Нравственное воспитание личности школьника в коллективе .- Л.: ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1980. - 53 с.
- 121.Ковалёв В. И. Мотивы поведения и деятельности. М.: Наука, 1988.
- 122.Кон И.С. Психология ранней юности. -М.,1989.
- 123.Кон И.С. Ребенок и общество. – М., 1988.
- 124.Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: 1960. 12 с.
- 125.Леонтьев А. Избранные психологические произведения в 2-х томах. М.: 1983.
- 126.Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности, Тексты. – М.: Московский университет, 1982.

- 127.Муздыбаев К. Смысл жизни как потребность личности. В. кн.: Личность в системе коллективных отношений. –М., 1980.
- 128.Педагогика (под ред. Бабанского) – М.: 1965.
- 129.Пияже Ж. Избранные психологические труды. Психология интеллекта. – М.: Просвещение, 1969., с. 9 – 53.
- 130.Сенько Ю. Вопросы обучения и воспитания. Учебный процесс сотворчество педагога и учащегося //Педагогика. – 1997., №3.
- 131.Сухомлинский В. Воспитание и самовоспитание.–М.:Педагогика,1965.- 38с.
132. Эриксон Э. Г. Молодой Лютер. М.: Медиум, 1996.

PIELIKUMI

1. Pielikums

Aptaujas anketas

Aptaujas anketa

“Panākumu cilvēks”

1. Kādas prasmes ir pamatā Jūsu panākumiem?
2. Kādas attieksmes ir palīdzējušas Jums sasniegt iecerētos mērķus?
3. Kuru attieksmju un prasmju attīstību ir jāveicina skolā?

Aptaujas anketa

“Gatavība dzīvesdarbībai”

1. Izvērtējot savu gatavības dzīvesdarbībai rādītāju attīstības līmeni norādiet cik lielā mērā tie šobrīd ir attīstīti.

Iespējamie vērtējumi:

- 0 – nav attīstīts;
- 1 – vāji attīstīts;
- 2 – labi attīstīts;
- 3 – spēcīgi attīstīts.

2. Pretī katram gatavības dzīvesdarbībai rādītājam ierakstiet, cik lielā mērā tas ir nepieciešams Jums, lai apmierinātu Jūsu vajadzības:
 - a) fizioloģiskās (ēst, dzert, svaigs gaiss, siltums utt.);
 - b) drošības (būt aizsargātam, neizjust bailes utt.);
 - c) sociālās (piederības izjūta ģimenei, draugiem utt.);
 - d) cieņas, atzīšanas, novērtēšanas;
 - e) pašrealizācijas – pašizteikšanās, pašapliecināšanas.

Iespējamie vērtējumi:

- 0 – nav nepieciešams;
- 1 – ir nepieciešams;
- 2 – bez tā nevar iztikt.

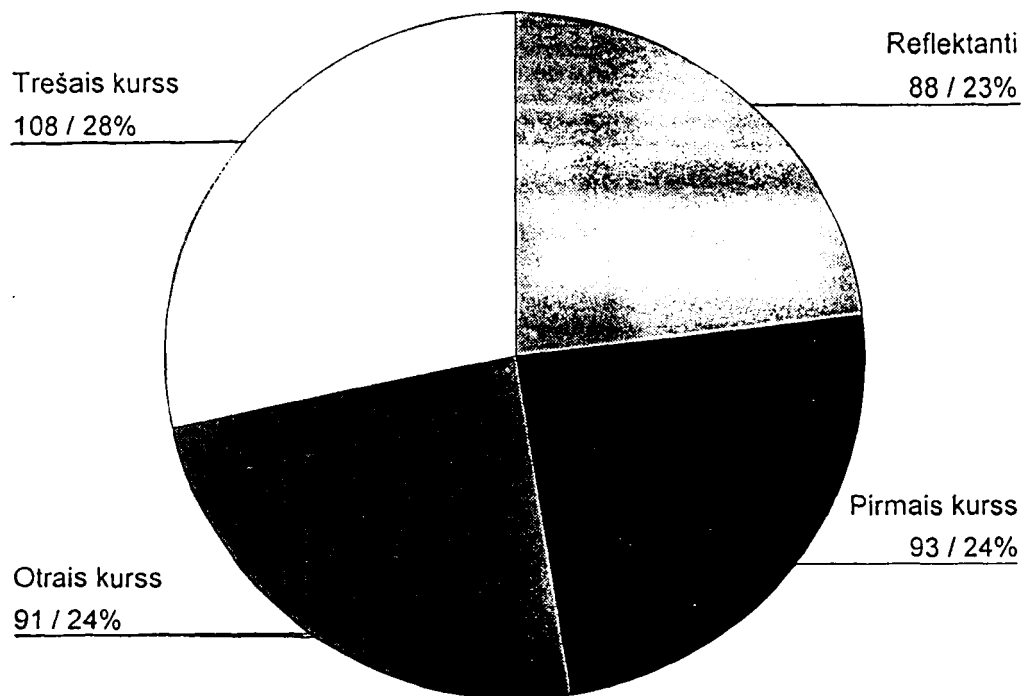
3. Atzīmējiet, kuras mācību procesā izmantotās aktivitātes efektīvāk sekmē katra gatavības dzīvesdarbībai kritērija raksturojošo rādītāju attīstību.

2. Pielikums

Aptaujas dalībnieku sadalījums

Aptaujas dalībnieku sadalījums pa kursiem

(Skaitis, procenti)

Aptaujas dalībnieku sadalījums pa dzimumiem

3. Pielikums

*Esošo gatavības
dzīvesdarbībai rādītāju
pašnovērtējums*

Esošo patstāvības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1.A	1.B	2.A	2.B	3.A	3.B
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	67,60	57,13	62,88	66,50	73,95	67,60
Izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus	63,40	66,65	70,42	65,00	74,55	69,20
Paļauties uz saviem spēkiem	65,20	68,32	60,17	57,55	66,19	66,92
"Aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām	46,33	46,59	44,38	51,43	51,35	46,04
Fiziska un garīga pašattīstība	65,46	66,14	68,54	67,32	73,67	74,36
Analizēt un vērtēt sevi	66,54	58,87	68,63	66,05	68,90	67,88
Pateikt sev "nē"	60,88	50,36	49,58	46,82	49,40	44,80
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai	57,17	43,96	49,63	40,95	45,67	43,75
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	60,17	60,09	62,08	64,00	65,85	66,60

Esošo patstāvības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

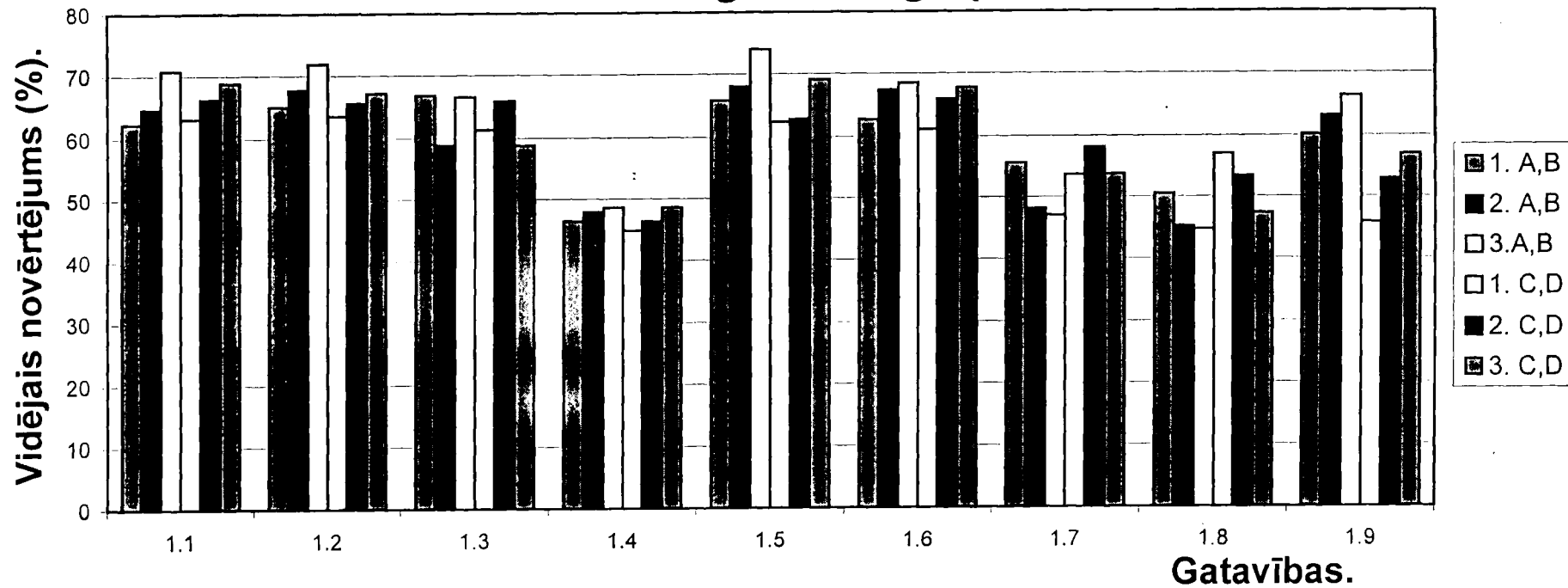
	1.C	1.D	2.C	2.D	3.C	3.D
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	61,62	64,65	65,83	66,67	71,04	66,47
Izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus	64,38	62,83	65,58	65,57	66,09	68,91
Paļauties uz saviem spēkiem	59,38	63,22	66,92	64,76	60,87	56,58
"Aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām	45,05	44,83	46,29	46,48	48,68	48,68
Fiziska un garīga pašattīstība	60,90	63,91	58,13	67,38	70,04	68,06
Analizēt un vērtēt sevi	60,43	61,91	62,92	68,76	64,50	70,83
Pateikt sev "nē"	58,57	53,83	58,38	57,86	52,27	55,28
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai	62,57	51,57	52,42	54,38	46,09	48,67
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	47,24	44,35	54,46	51,43	46,87	66,94

Esošo patstāvības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1.A,B	2. A,B	3.A,B	1. C,D	2. C,D	3. C,D
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi, savu veselību	62,37	64,69	70,78	63,14	66,25	68,76
Izteikt, pamatot un aizstāvēt savus uzskatus	65,03	67,71	71,88	63,61	65,58	67,15
Paļauties uz saviem spēkiem	66,76	58,86	66,56	61,30	65,84	58,73
"Aizvērt durvis" uz vakardienas un rītdienas problēmām	46,46	47,91	48,70	44,94	46,39	48,68
Fiziska un garīga pašattīstība	65,80	67,93	74,02	62,41	62,76	69,05
Analizēt un vērtēt sevi	62,71	67,34	68,39	61,17	65,84	67,67
Pateikt sev "nē"	55,62	48,20	47,10	53,70	58,12	53,78
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamībai	50,57	45,29	44,71	57,07	53,40	47,38
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	60,13	63,04	66,23	45,80	52,95	56,91

Esošo gatavību pašnovērtējums. Patstāvības gatavību grupa.

114

Esošo atbildības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1.A	1.B	2.A	2.B	3.A	3.B
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	60.76	59.33	64.42	64.95	81.45	66.20
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem	58.76	59.63	65.79	63.38	77.67	65.80
Gatavība būt padotajam	51.08	53.48	53.63	52.27	55.20	53.28
Gatavība būt līderim	64.80	63.00	67.88	68.29	74.43	75.76
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	46.80	47.58	49.21	51.14	55.30	53.80
Atbildēt par aplamu rīcību un pagātnes kļūdām	61.38	59.82	57.50	58.91	56.45	55.60
Saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu	57.38	59.95	58.42	56.14	62.43	59.48
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	52.50	56.00	57.17	55.77	57.45	60.12
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	56.65	54.62	58.46	55.68	60.85	64.76

Esošo atbildības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

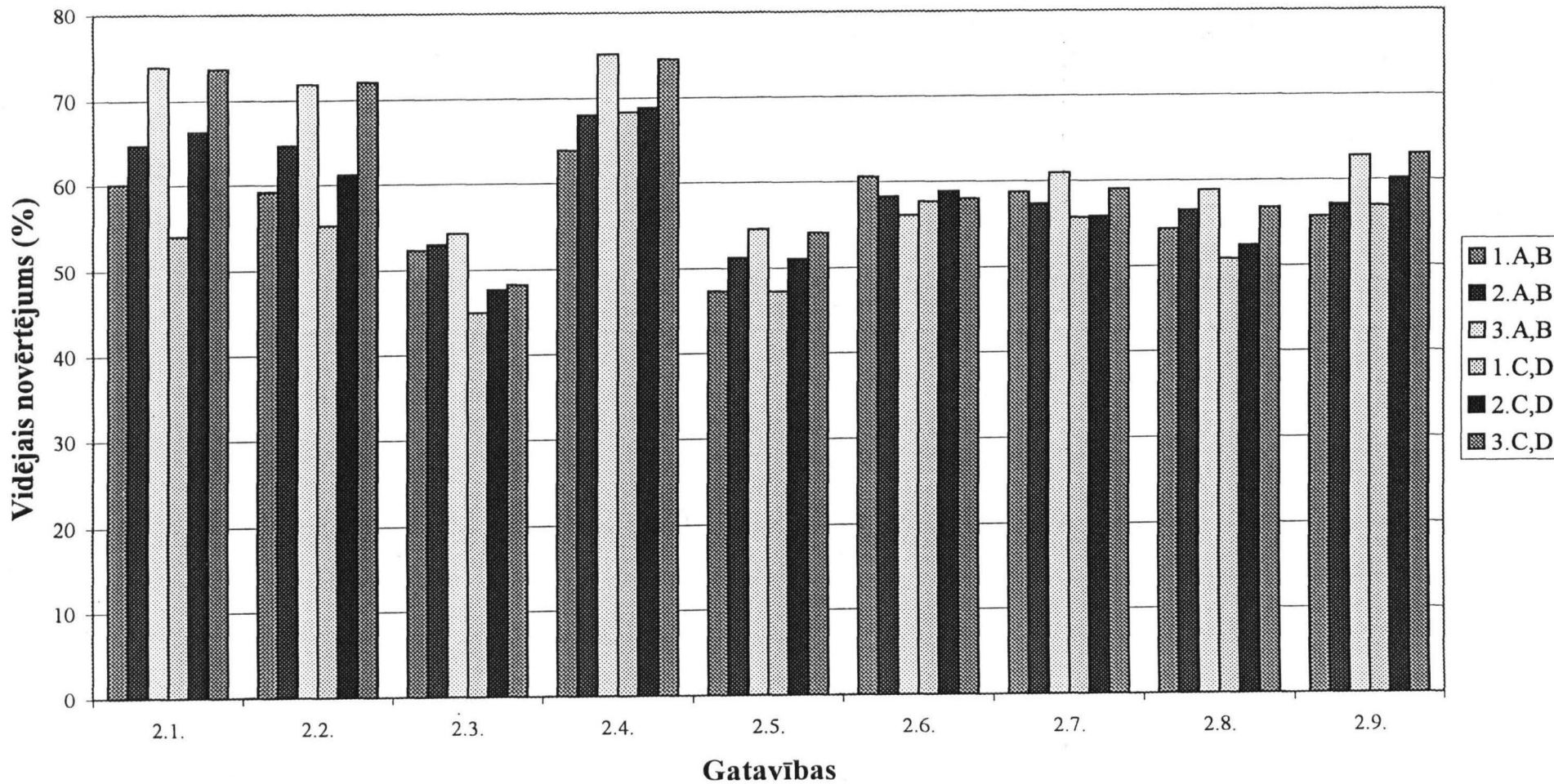
	1.C	1.D	2.C	2.D	3.C	3.D
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	53.00	55.04	68.54	64.05	70.78	76.44
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem	56.05	54.48	60.21	62.29	69.09	74.79
Gatavība būt padotajam	43.67	46.22	48.00	47.10	47.70	48.61
Gatavība būt līderim	67.76	69.09	68.25	69.52	72.83	76.17
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	48.19	46.13	50.83	51.24	53.13	54.94
Atbildēt par aplamu rīcību un pagātnes kļūdām	58.24	56.91	57.71	59.90	60.55	55.29
Saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu	55.48	55.87	56.67	54.90	58.35	59.61
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	49.14	52.35	52.83	51.86	53.87	59.53
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	56.90	56.87	58.96	61.43	60.41	65.65

Esošo atbildības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1. A,B	2. A,B	3. A,B	1. C,D	2. C,D	3. C,D
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	60.05	64.69	73.83	54.02	66.30	73.61
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem	59.20	64.59	71.74	55.27	61.25	71.94
Gatavība būt padotajam	52.28	52.95	54.24	44.95	47.55	48.16
Gatavība būt līderim	63.90	68.08	75.10	68.43	68.89	74.50
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	47.19	51.18	54.55	47.18	51.04	54.04
Atbildēt par aplamu rīcību un pagātnes kļūdām	60.60	58.21	56.03	57.58	58.81	57.92
Saudzīgi izturēties pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu	58.67	57.28	60.96	55.68	55.78	58.98
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	54.25	56.47	58.79	50.75	52.35	56.70
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	55.64	57.07	62.81	56.89	60.20	63.03

Esošo atbildības grupas gatavību pašnovērtējums (%)

118

Esošo sociālās pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1. A	1.B	2.A	2.B	3.A	3.B
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	48.07	49.70	54.92	51.09	57.00	53.84
Uztvert cilvēkus realitātē	56.48	57.92	63.13	59.77	68.95	66.44
Gatavība iejusties citos (empātija)	58.88	62.38	59.58	58.14	63.85	58.32
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	58.24	62.86	64.08	63.64	67.52	68.80
Gatavība piedot	54.76	59.22	60.83	68.18	64.70	64.72
Gatavība lūgt piedošanu	47.80	53.24	50.58	48.18	54.65	50.40
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	67.00	68.81	68.33	65.45	62.43	60.40
Gatavība būt nesaprastam un nepieņemtam	42.60	39.80	38.75	45.00	43.50	44.00
Bez nauda uztvert cilvēku nepateicību	48.24	44.95	45.75	44.52	48.05	44.88
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	50.52	48.55	58.00	55.41	62.25	65.32
Gatavība nemeklēt vainīgo	49.58	53.38	52.08	51.27	49.80	48.24
Lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	49.04	53.62	58.54	57.50	61.38	67.36

Esošo sociālās pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

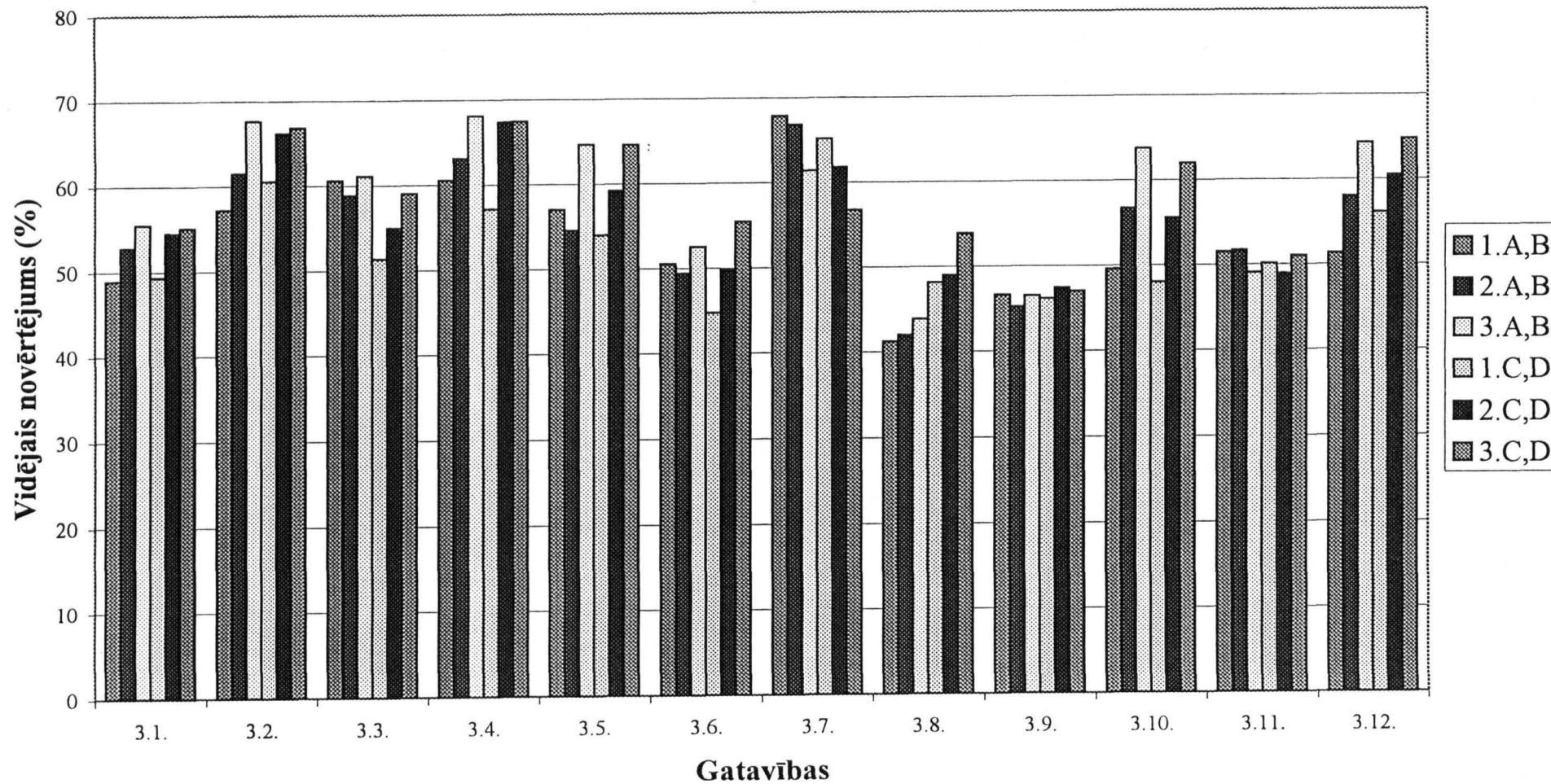
	1. C	1.D	2.C	2.D	3.C	3.D
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	50.19	48.43	54.58	54.29	55.96	54.11
Uztvert cilvēkus realitātē	58.81	62.35	62.50	70.00	69.30	64.44
Gatavība iejusties citos (empātija)	49.71	53.09	56.54	53.33	59.91	58.16
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	54.81	59.43	68.54	66.33	69.70	65.26
Gatavība piedot	55.38	52.61	60.17	58.94	61.48	67.84
Gatavība lūgt piedošanu	46.62	42.70	52.33	47.19	53.83	57.00
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	66.61	63.74	61.46	62.10	54.32	59.11
Gatavība būt nesaprastam un nepieņemtam	45.62	50.57	48.92	49.00	54.73	53.00
Bez naida uztvert cilvēku nepateicību	49.05	43.17	45.46	49.29	47.09	46.83
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	48.81	47.16	57.04	54.00	58.65	65.33
Gatavība nemeklēt vainīgo	50.71	49.48	49.13	48.71	47.83	54.18
Lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	56.48	55.74	58.21	62.76	64.61	65.05

Esošo sociālās pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1. A,B	2.A,B	3.A,B	1.C,D	2.C,D	3.C,D
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	48.89	52.76	55.42	49.31	54.44	55.04
Uztvert cilvēkus realitātē	57.20	61.45	67.70	60.58	66.25	66.87
Gatavība iejusties citos (empātija)	60.63	58.86	61.09	51.40	54.94	59.04
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	60.55	63.86	68.16	57.12	67.43	67.48
Gatavība piedot	56.99	54.51	64.71	54.00	59.21	64.66
Gatavība lūgt piedošanu	50.52	49.38	52.53	44.66	49.76	55.42
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	67.91	66.89	61.41	65.18	61.78	56.72
Gatavība būt nesaprastam un nepieņemtam	41.20	41.88	43.75	48.10	48.96	53.87
Bez naida uztvert cilvēku nepateicību	46.60	45.14	46.47	46.11	47.38	46.96
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	49.54	56.71	63.79	47.99	55.52	61.99
Gatavība nemeklēt vainīgo	51.48	51.68	49.02	50.10	48.92	51.01
Lieki neapgrūtināt apkārtējos ar savām problēmām	51.33	58.02	64.37	56.11	60.49	64.83

Esošo sociālās pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

122

Esošo darbības pieredzes gatavību pašnovērtējums (%)

	1.A	1.B	2.A	2.B	3.A	3.B
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	61.84	59.77	63.33	68.41	73.20	65.76
Gatavība pieņemt lēmumus	60.24	57.71	65.21	64.41	73.29	68.96
Atteikties no kaut kā mērķa dēļ	54.52	49.18	54.92	57.00	57.75	59.60
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	50.96	54.50	56.46	58.50	63.81	65.80
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	55.56	50.38	47.50	45.91	49.70	53.36
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	59.71	51.26	64.17	62.68	72.19	72.40
Gatavība veidot karjeru	45.00	48.77	56.88	49.91	67.45	67.60
Analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātus	60.38	57.00	59.46	66.59	70.10	65.16
Priecāties par saviem sasniegumiem	64.16	65.29	67.71	71.36	86.90	72.36
Priecāties par citu sasniegumiem	63.60	61.04	61.88	64.50	66.30	66.20
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	65.32	62.06	54.17	54.73	58.38	56.40
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	45.35	43.84	45.83	47.29	55.35	57.20

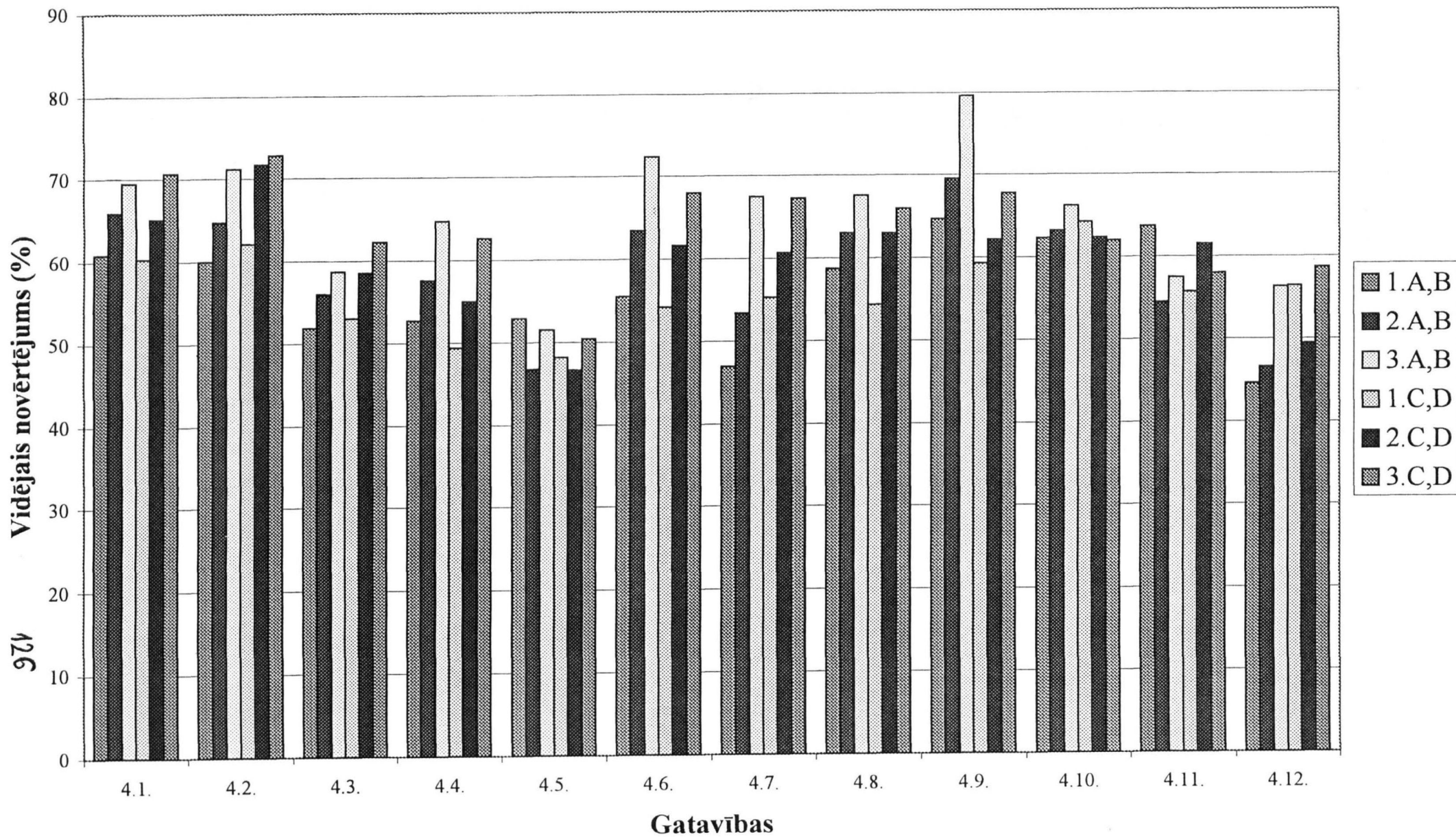
Esošo darbības pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1.C	1.D	2.C	2.D	3.C	3.D
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	59.00	61.61	67.08	63.25	71.09	70.24
Gatavība pieņemt lēmumus	60.24	63.91	73.13	70.19	75.70	69.79
Atteikties no kaut kā mērķa dēļ	54.00	52.09	60.79	56.25	61.52	63.00
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	48.52	50.26	54.42	55.50	59.17	66.11
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	49.81	46.48	46.75	46.43	51.61	49.29
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	53.43	55.00	62.67	60.57	70.04	66.00
Gatavība veidot karjeru	56.86	53.70	58.33	63.00	67.65	66.94
Analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātus	56.29	52.43	64.04	61.95	65.61	66.32
Priecāties par saviem sasniegumiem	60.52	58.00	63.58	60.67	67.96	67.67
Priecāties par citu sasniegumiem	65.33	63.35	62.50	62.20	61.83	62.17
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	56.81	54.52	59.00	64.05	57.48	58.32
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	56.81	55.96	48.13	50.70	57.09	60.17

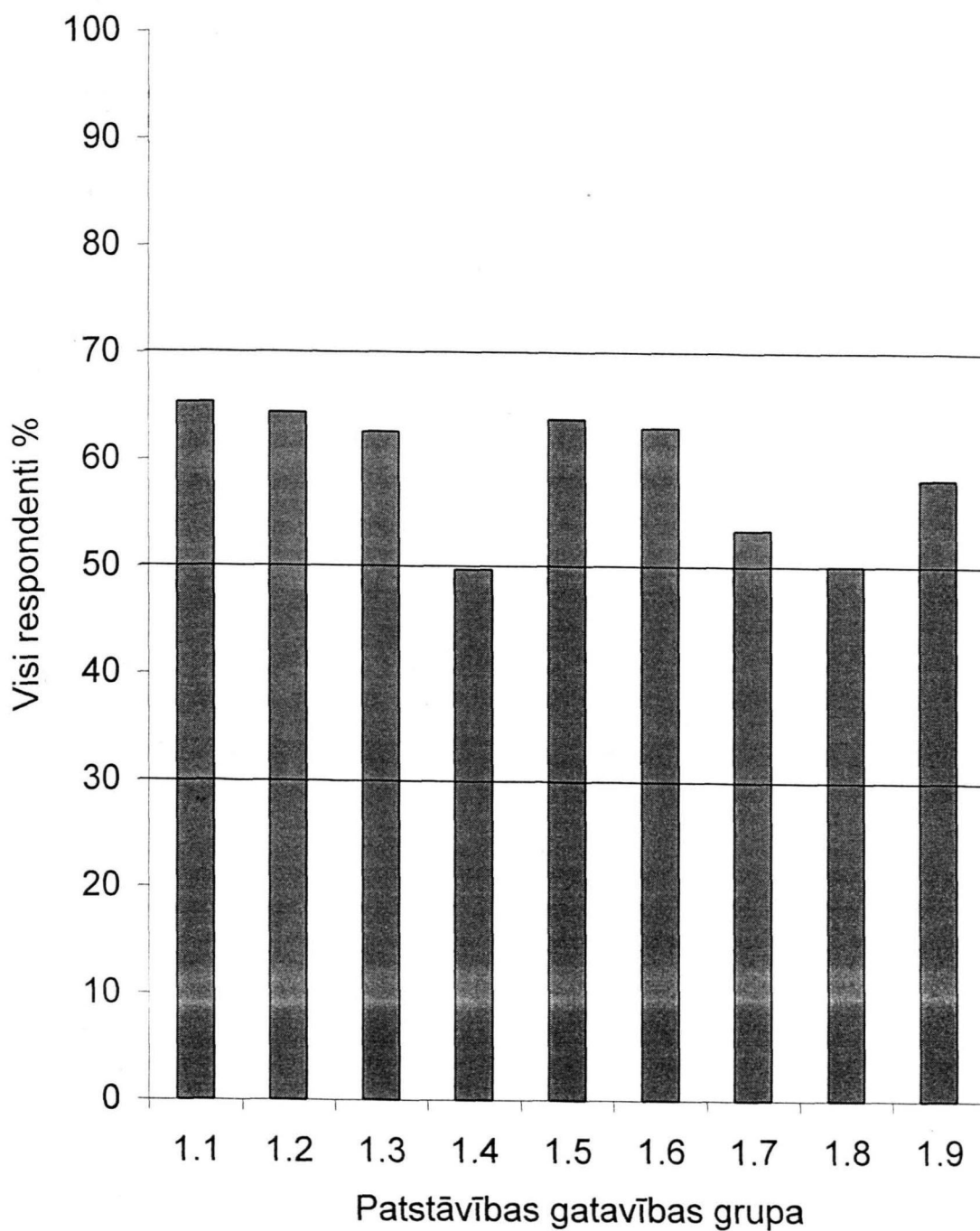
Esošo darbības pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

	1.A,B	2.A,B	3.A,B	1.C,D	2.C,D	3.C,D
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	60.81	65.87	69.48	60.31	65.17	70.67
Gatavība pieņemt lēmumus	58.98	64.81	71.16	62.08	71.66	72.75
Atteikties no kaut kā mērķa dēļ	51.85	55.96	58.68	53.05	58.52	62.26
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	52.73	57.48	64.81	49.39	54.96	62.64
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	52.97	46.71	51.53	48.15	46.59	50.45
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	55.48	63.42	72.30	54.22	61.62	68.02
Gatavība veidot karjeru	46.89	53.40	67.53	55.28	60.67	67.30
Analizēt un vērtēt savu darbību un tās rezultātus	58.69	63.03	67.63	54.36	63.00	65.97
Priecāties par saviem sasniegumiem	64.73	69.54	79.63	59.26	62.13	67.82
Priecāties par citu sasniegumiem	62.32	63.19	66.25	64.34	62.35	62.00
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt tās	63.69	54.45	57.39	55.67	61.53	57.90
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	44.60	46.56	56.28	56.38	49.42	58.63

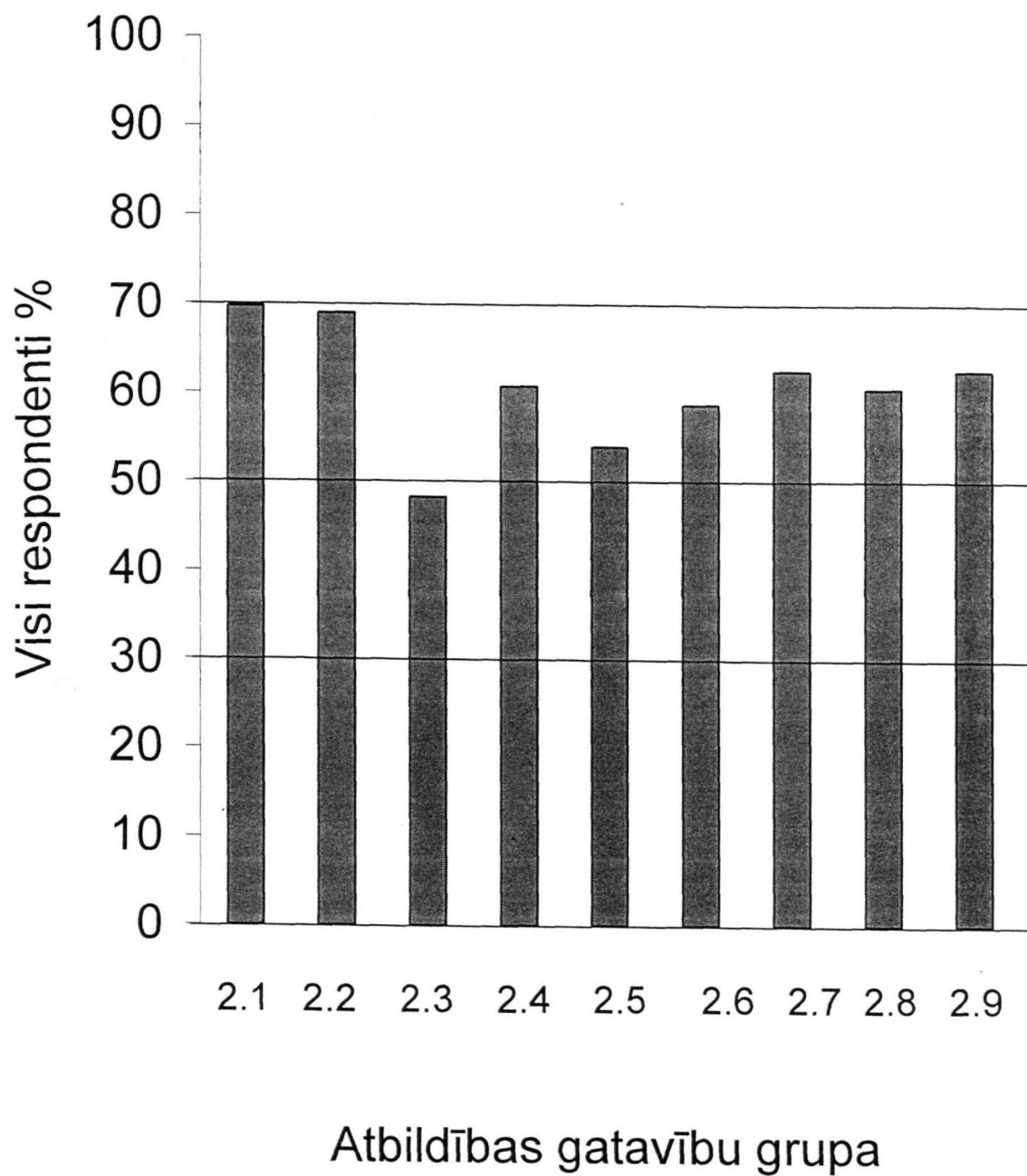
Esošo darbības pieredzes grupas gatavību pašnovērtējums (%)

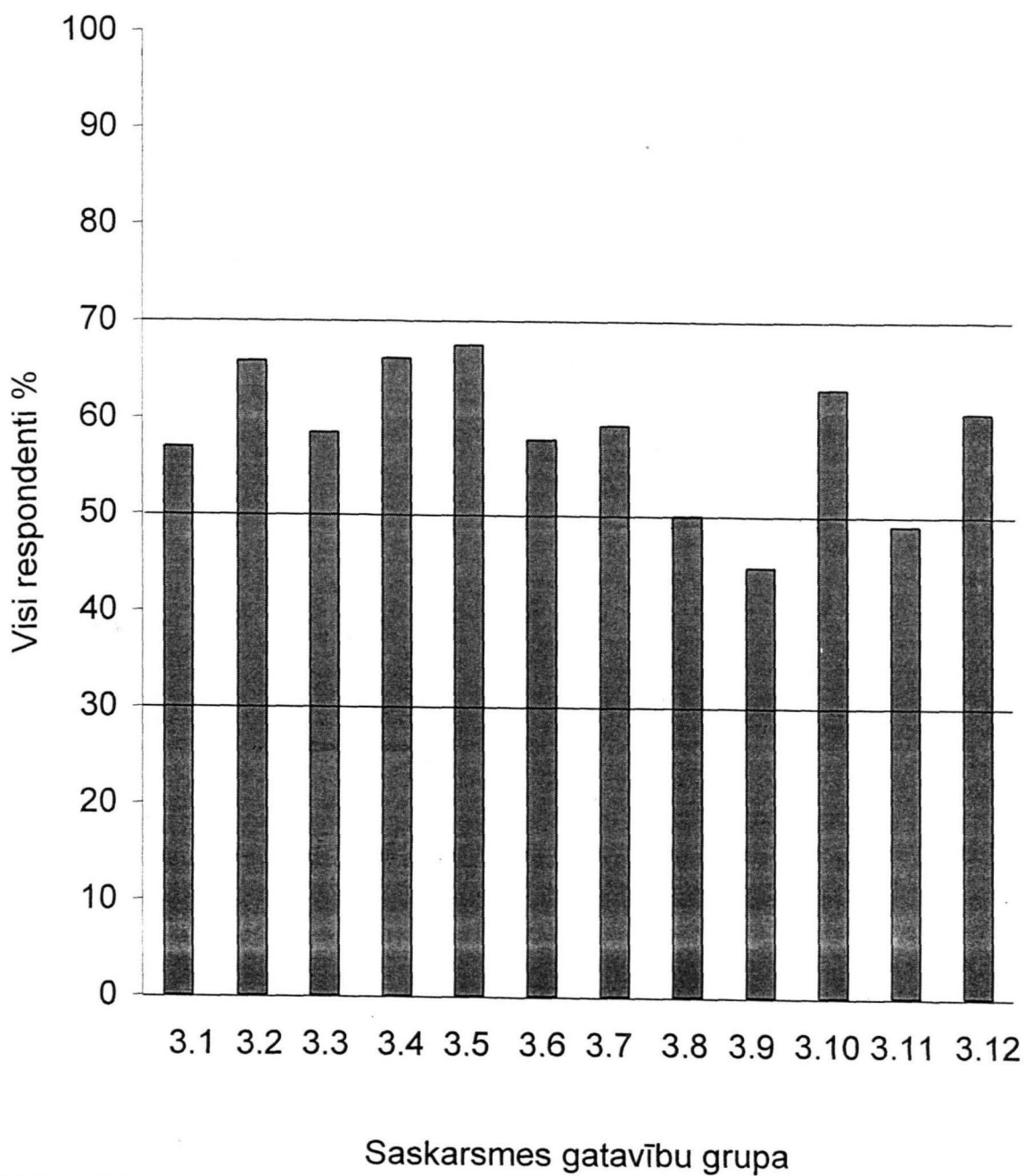
Esošo patstāvības gatavību attīstības līmenis

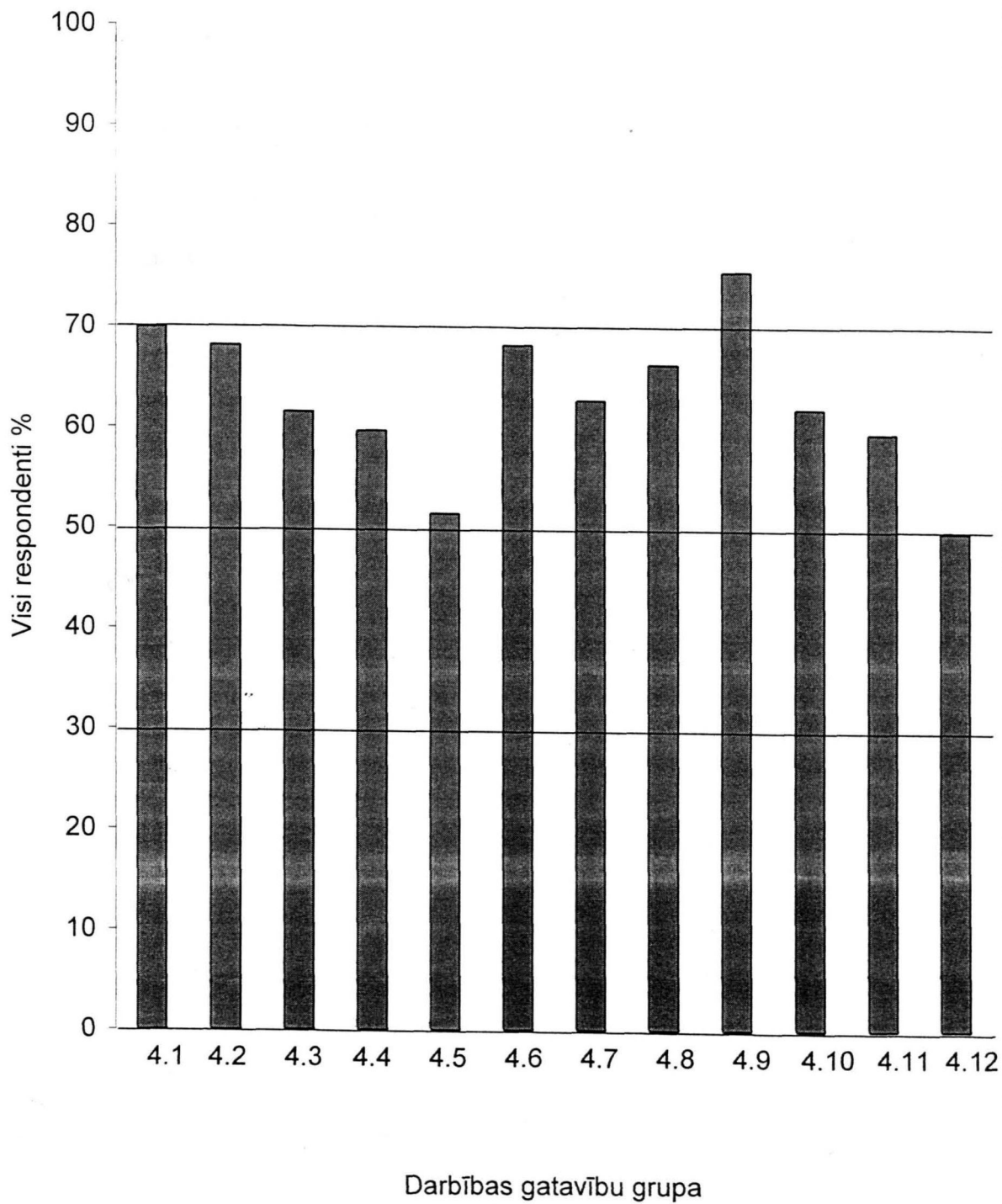
Esošo atbildības gatavību attīstības līmenis

Esošo saskarsmes gatavību attīstības līmenis

Esošo darbības gatavību attīstības līmenis

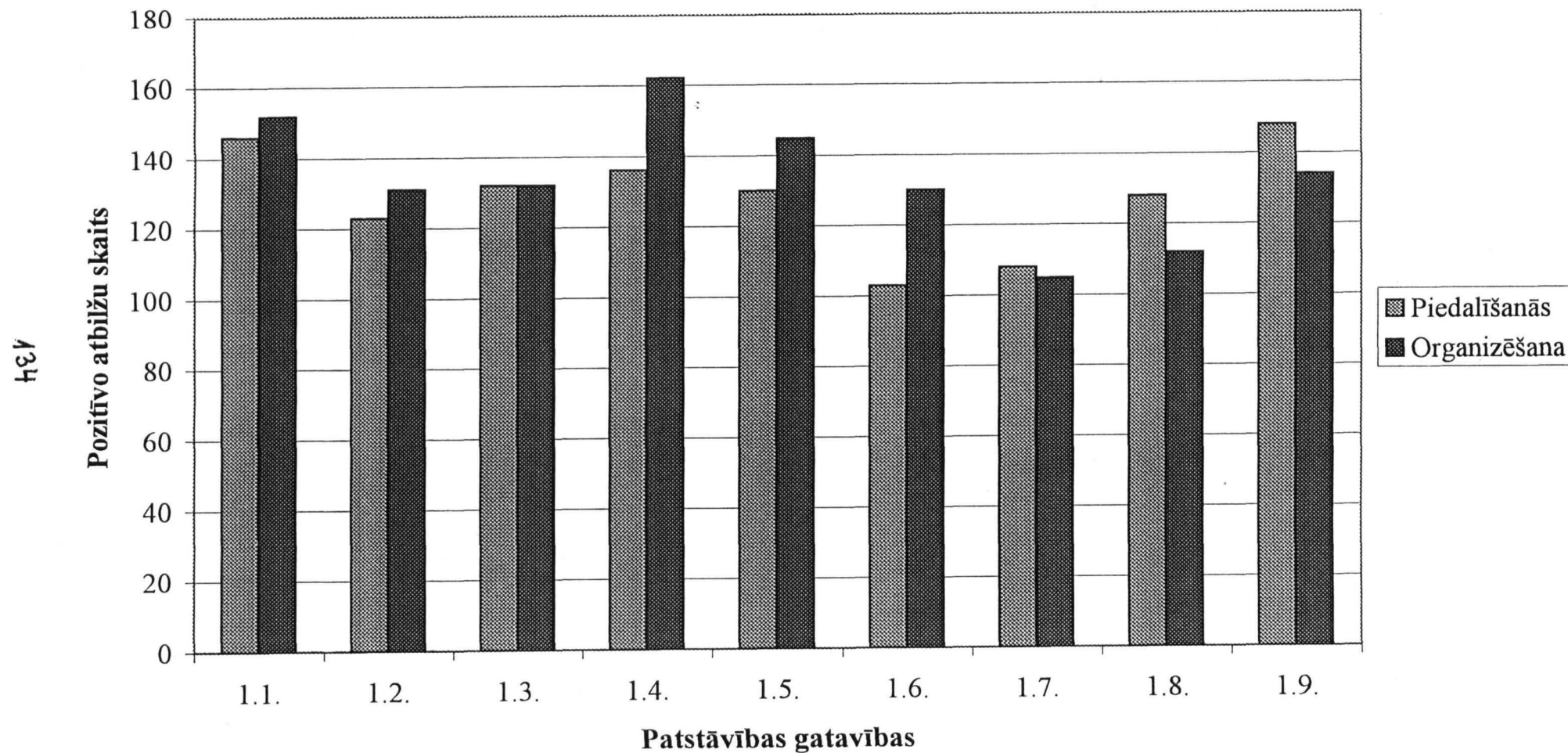
4. Pielikums

Mācību aktivitātes

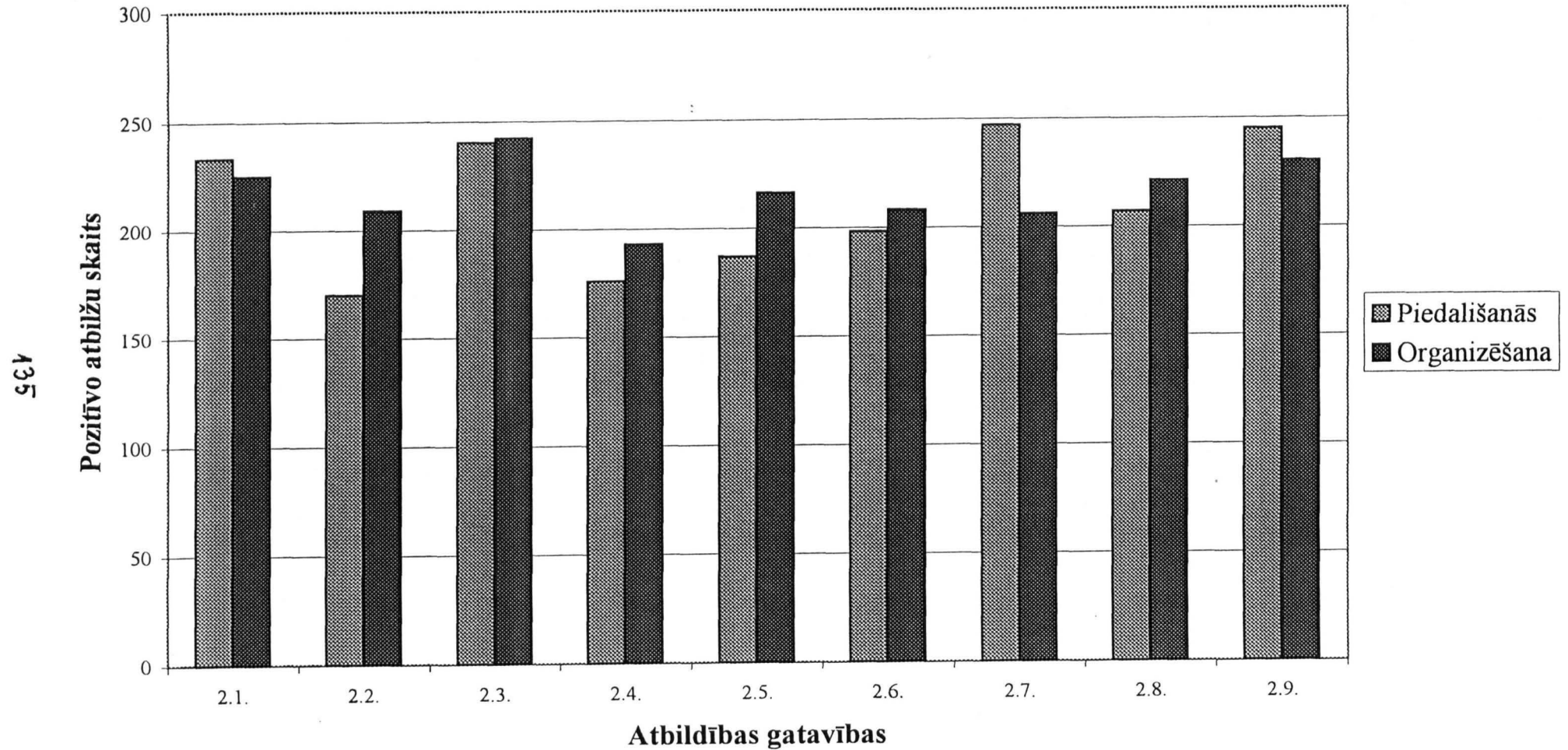
Metodes	Lekcija		Demonstrācijas		Intervēšana		Lasīšana		Referāts		Konsultācija	
	Gatavība	piedalīšanās	organizēšana	piedalīšanās	organizēšana	piedalīšanās	organizēšana	sev	citiem	noklausīšanās	sagatavošana	konsultēšanās
1.1	146	152	138	149	99	111	88	86	109	119	94	108
1.2	123	131	148	138	113	106	88	99	127	225	84	107
1.3	132	132	135	119	114	112	90	83	111	121	79	93
1.4	136	162	148	121	99	109	83	85	118	122	101	105
1.5	130	145	139	147	107	100	91	90	118	137	101	87
1.6	103	130	124	118	95	91	101	84	110	111	91	94
1.7	108	105	112	133	86	96	87	79	116	137	94	82
1.8	128	112	118	110	91	82	91	76	151	119	97	88
1.9	148	134	119	122	84	78	82	88	137	139	96	102
2.1	233	225	207	215	242	233	173	199	183	228	246	239
2.2	170	209	189	177	190	182	150	164	170	172	161	211
2.3.	240	242	163	248	248	228	189	187	169	173	217	162
2.4.	176	193	169	223	200	201	142	209	165	155	177	216
2.5.	187	216	175	182	209	211	139	161	163	183	193	217
2.6.	198	208	181	188	195	197	184	180	196	204	180	170
2.7.	247	206	208	217	215	230	189	194	195	205	199	183
2.8.	207	222	221	208	176	187	182	192	194	203	179	181
2.9.	245	230	190	176	189	185	175	157	185	202	135	132
3.1.	196	209	172	202	198	224	150	175	198	197	195	206
3.2.	201	192	159	186	226	222	152	160	211	182	177	199

3.3.	182	197	153	157	219	203	212	178	178	173	159	189
3.4.	229	199	183	179	209	203	139	143	201	187	172	205
3.5.	170	152	161	154	160	159	132	118	150	138	180	166
3.6.	174	142	130	173	167	159	132	117	144	166	172	163
3.7.	186	175	187	189	177	210	134	128	162	177	208	153
3.8.	189	169	178	163	200	181	143	127	168	183	167	172
3.9.	218	209	155	164	188	180	154	132	161	181	186	177
3.10.	186	214	210	202	202	204	163	148	177	194	206	218
3.11.	149	153	152	162	178	183	148	132	154	146	183	175
3.12.	185	172	158	186	184	169	179	150	155	166	164	176
4.1.	76	85	74	75	68	73	68	63	70	85	80	78
4.2.	70	77	71	75	62	73	59	56	63	83	66	76
4.3.	61	74	67	60	69	67	60	59	69	66	66	63
4.4.	74	89	75	73	58	79	74	64	60	79	72	65
4.5.	62	75	65	70	66	66	63	54	65	75	71	73
4.6.	86	87	78	84	71	78	73	73	76	81	85	83
4.7.	77	73	74	77	60	74	72	54	68	81	71	76
4.8.	69	72	68	65	64	85	65	57	65	86	77	71
4.9.	65	71	67	77	69	60	69	57	58	75	77	69
4.10.	63	66	63	64	62	74	58	63	66	64	60	68
4.11.	66	66	68	80	64	76	66	61	72	79	68	70
4.12.	56	63	56	51	58	62	51	55	59	64	65	61

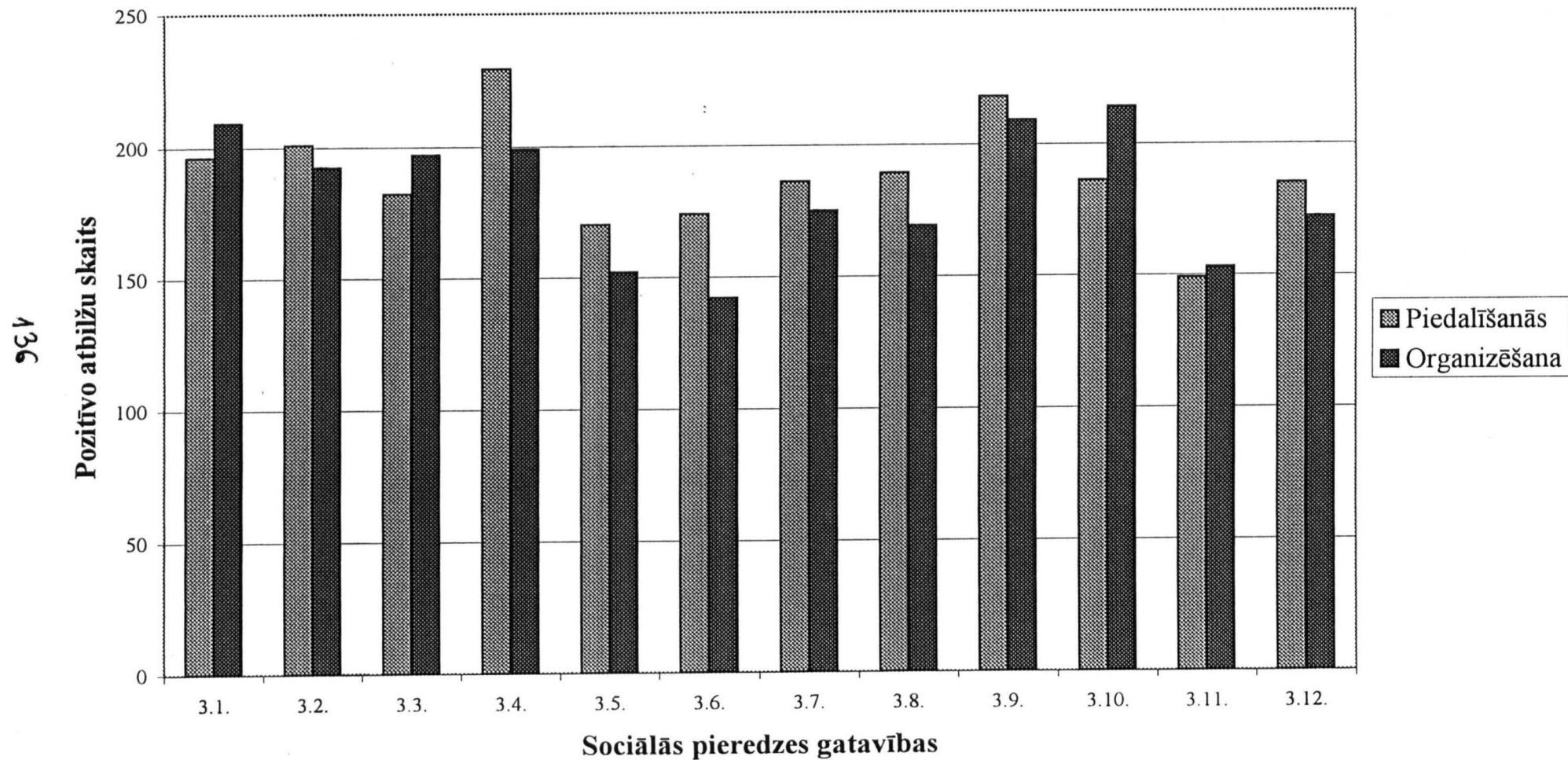
Lekcija; Gatavību grupa 1.1. - 1.9.

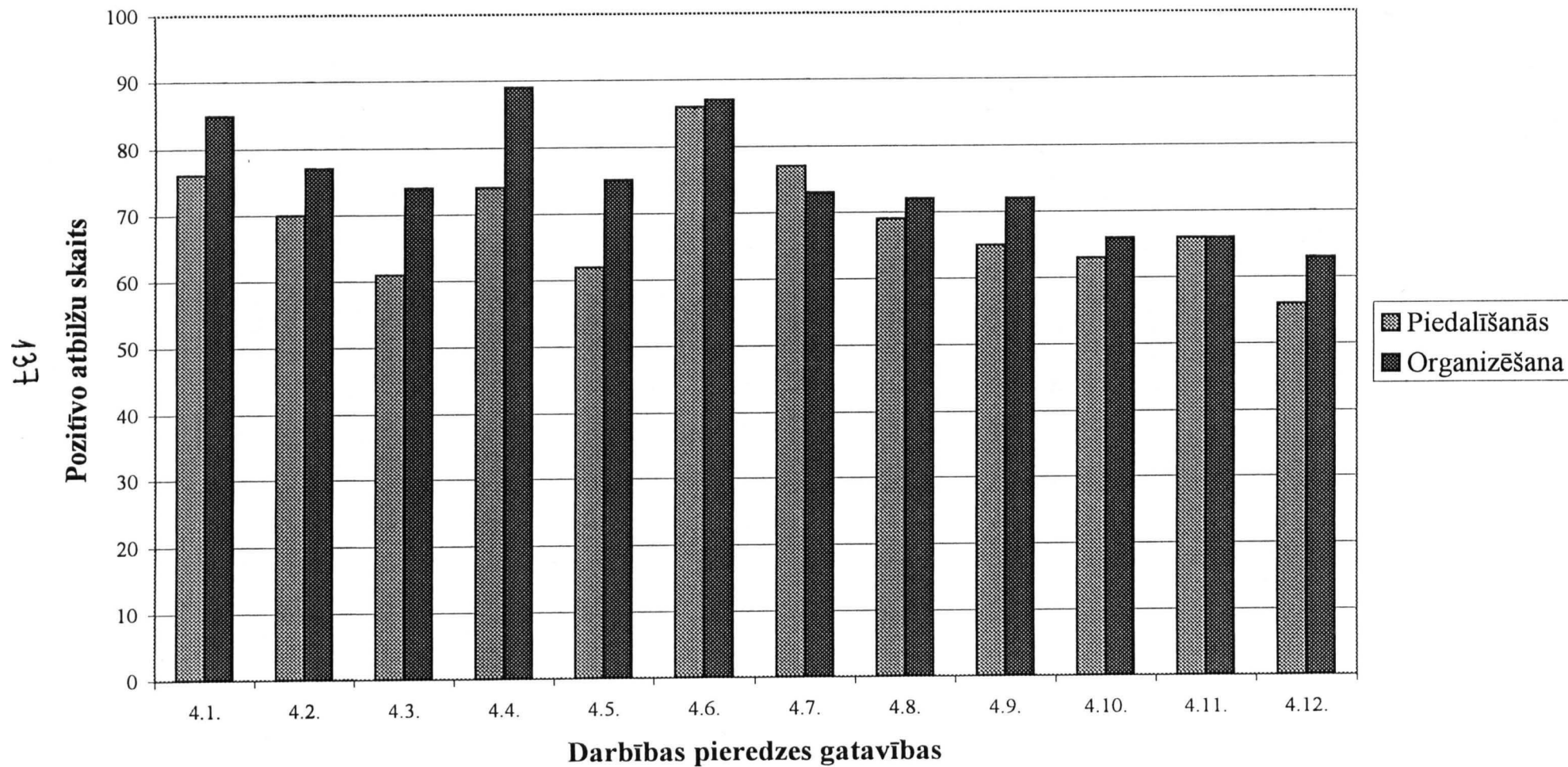
Lekcija; Gatavību grupas 2.1. - 2.9.

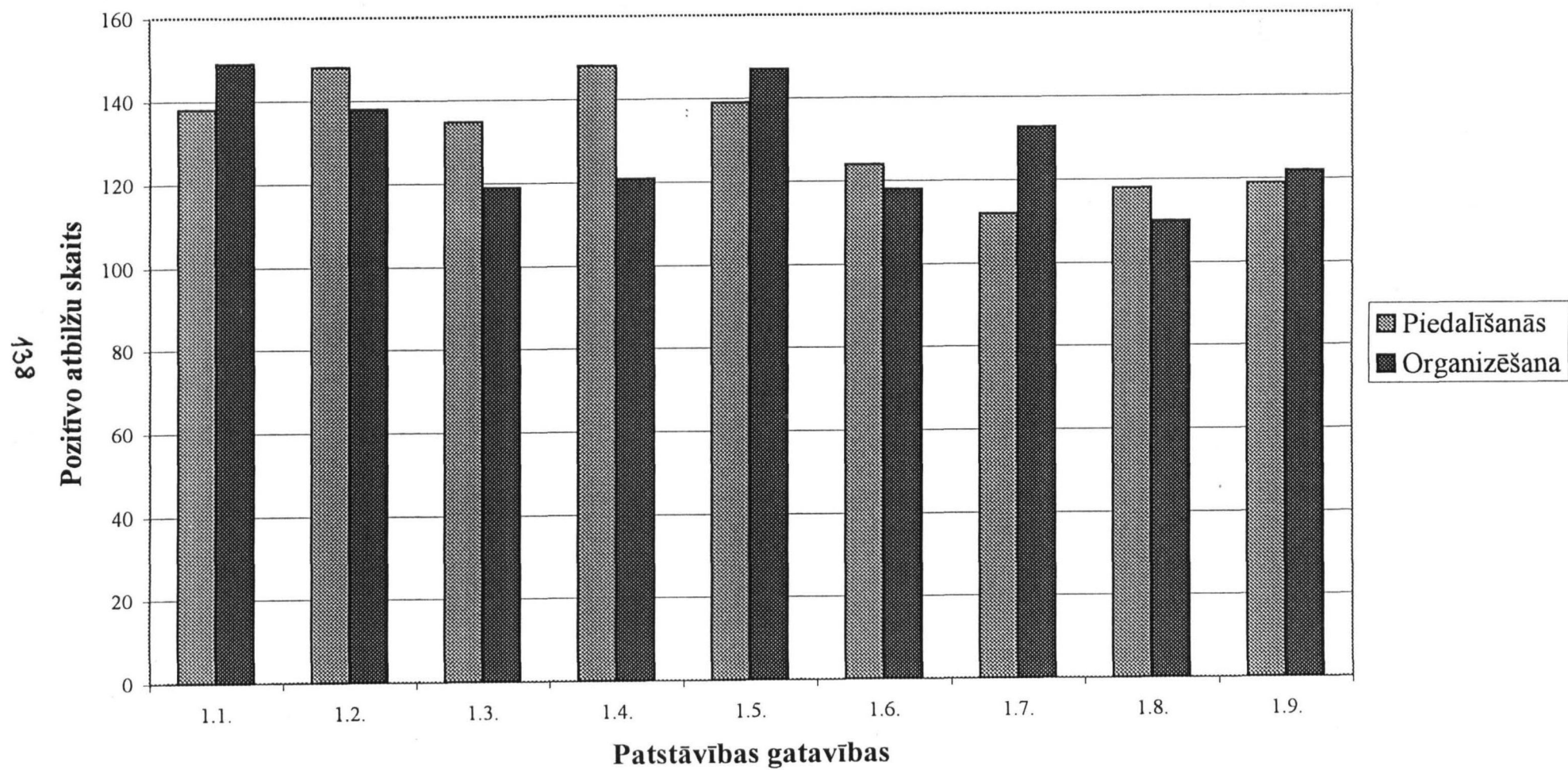
Lekcija; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

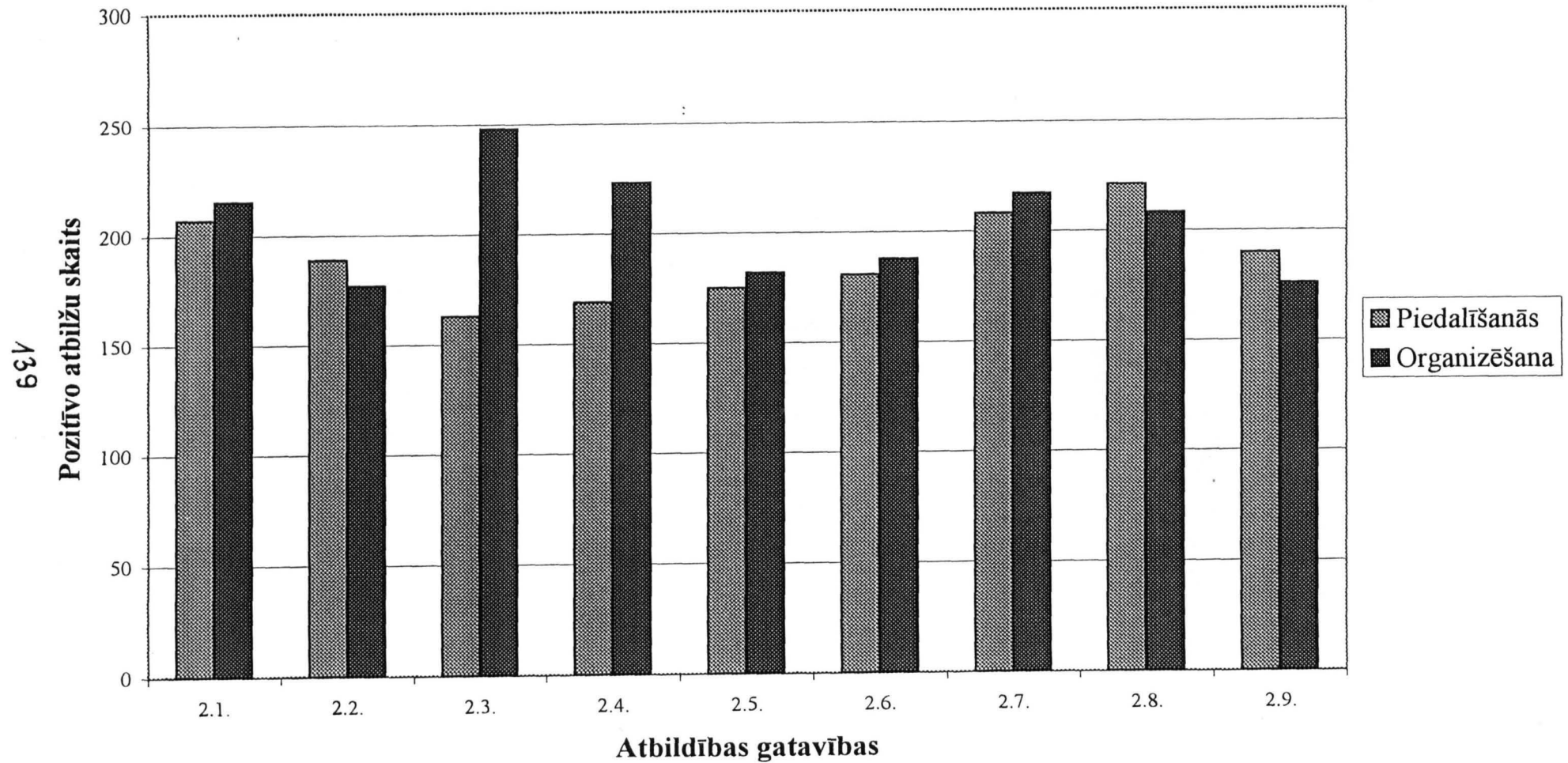
Lekcija; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

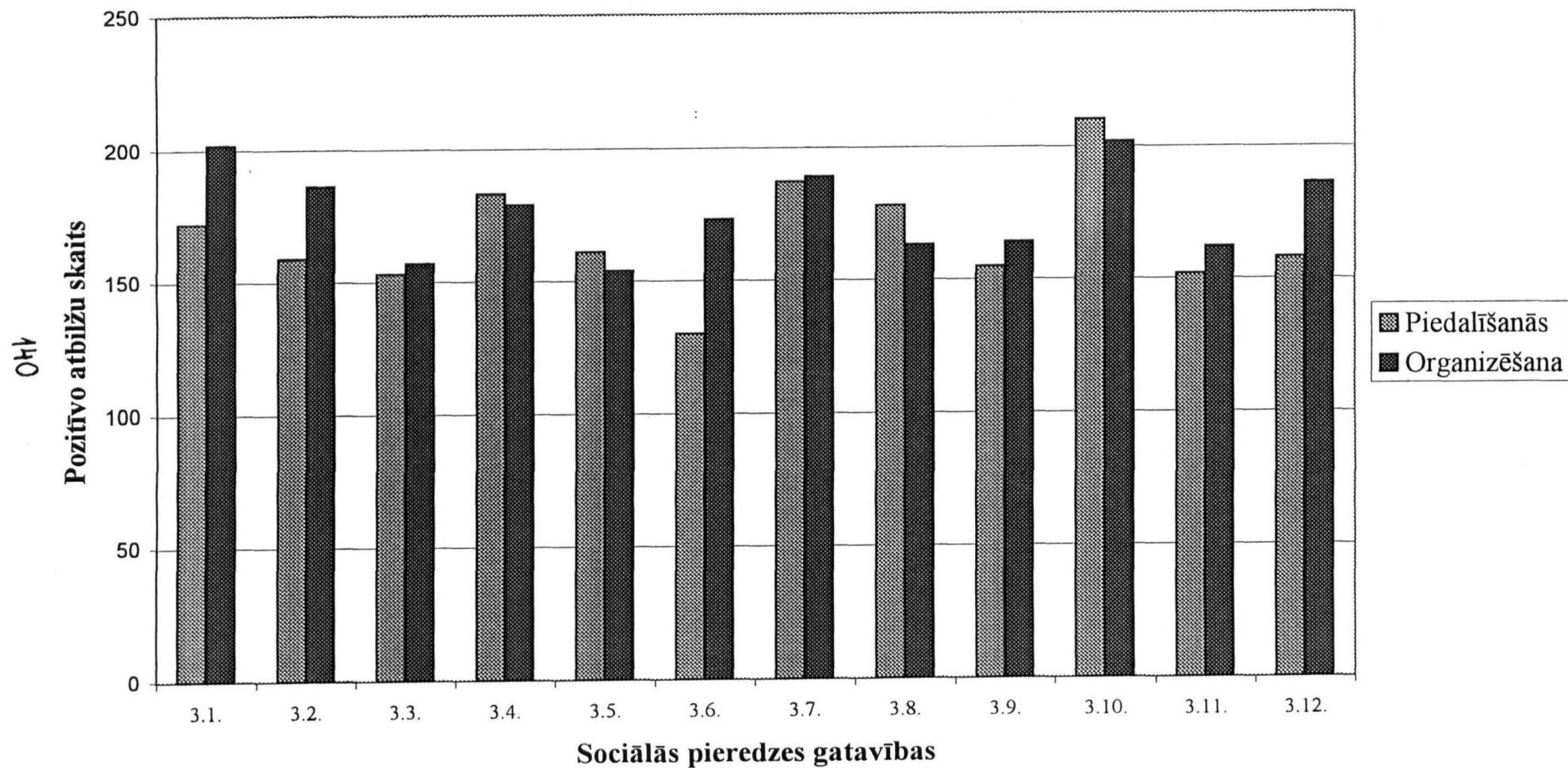
Demonstrācijas; Gatavību grupa 1.1. - 1.9.

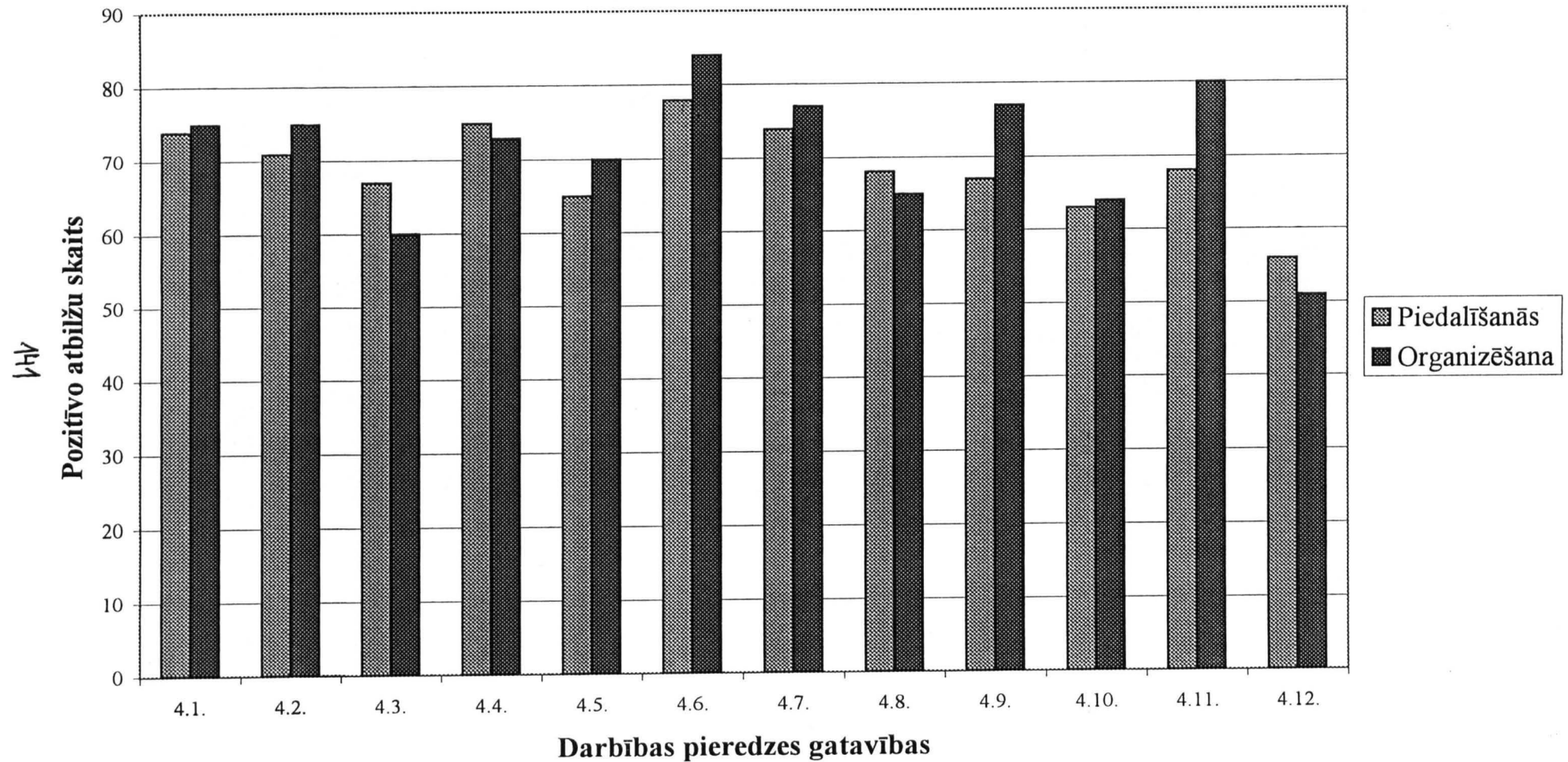
Demonstrācijas; Gatavību grupa 2.1. - 2.9.

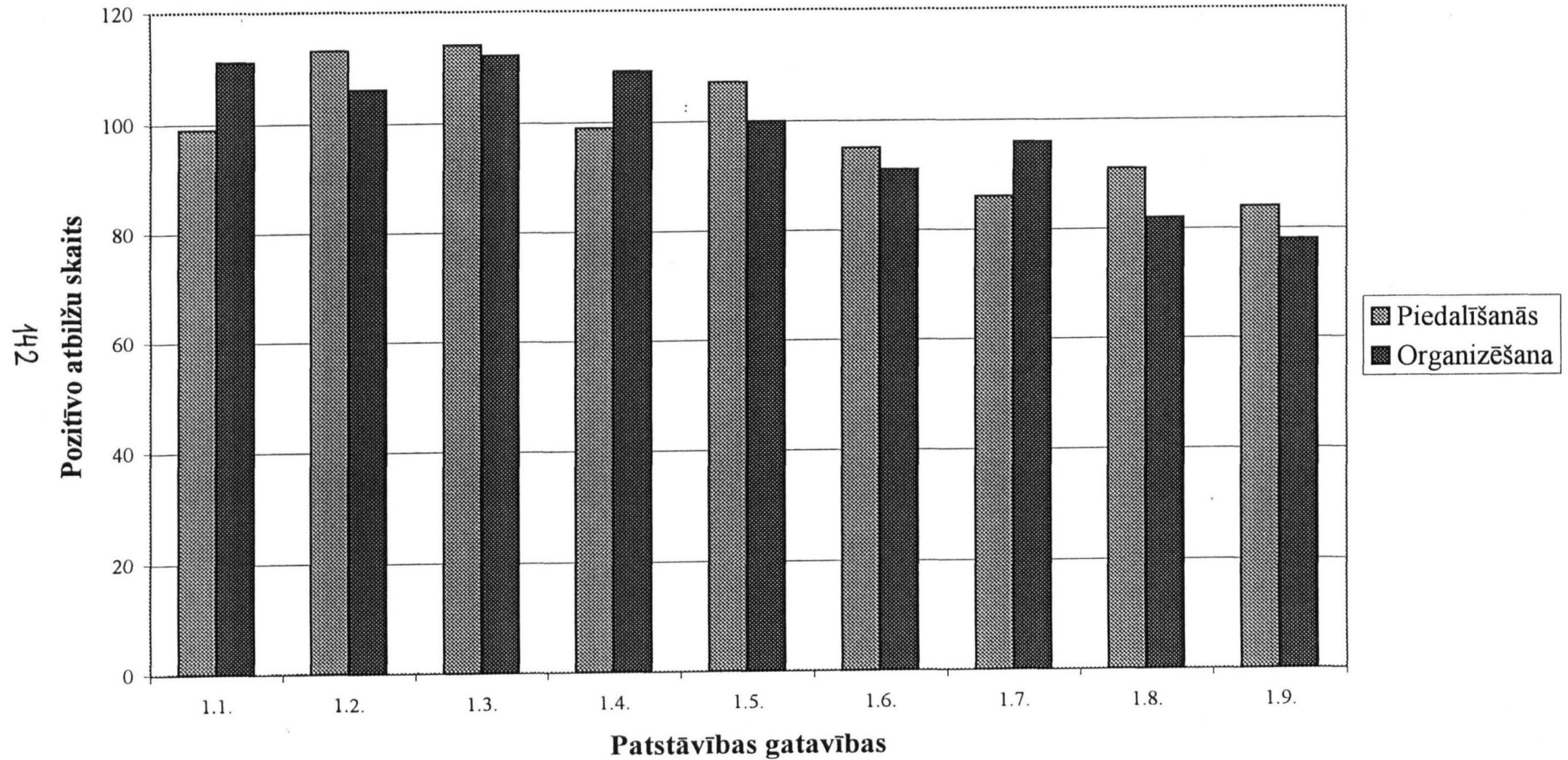
Demonstrācijas; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

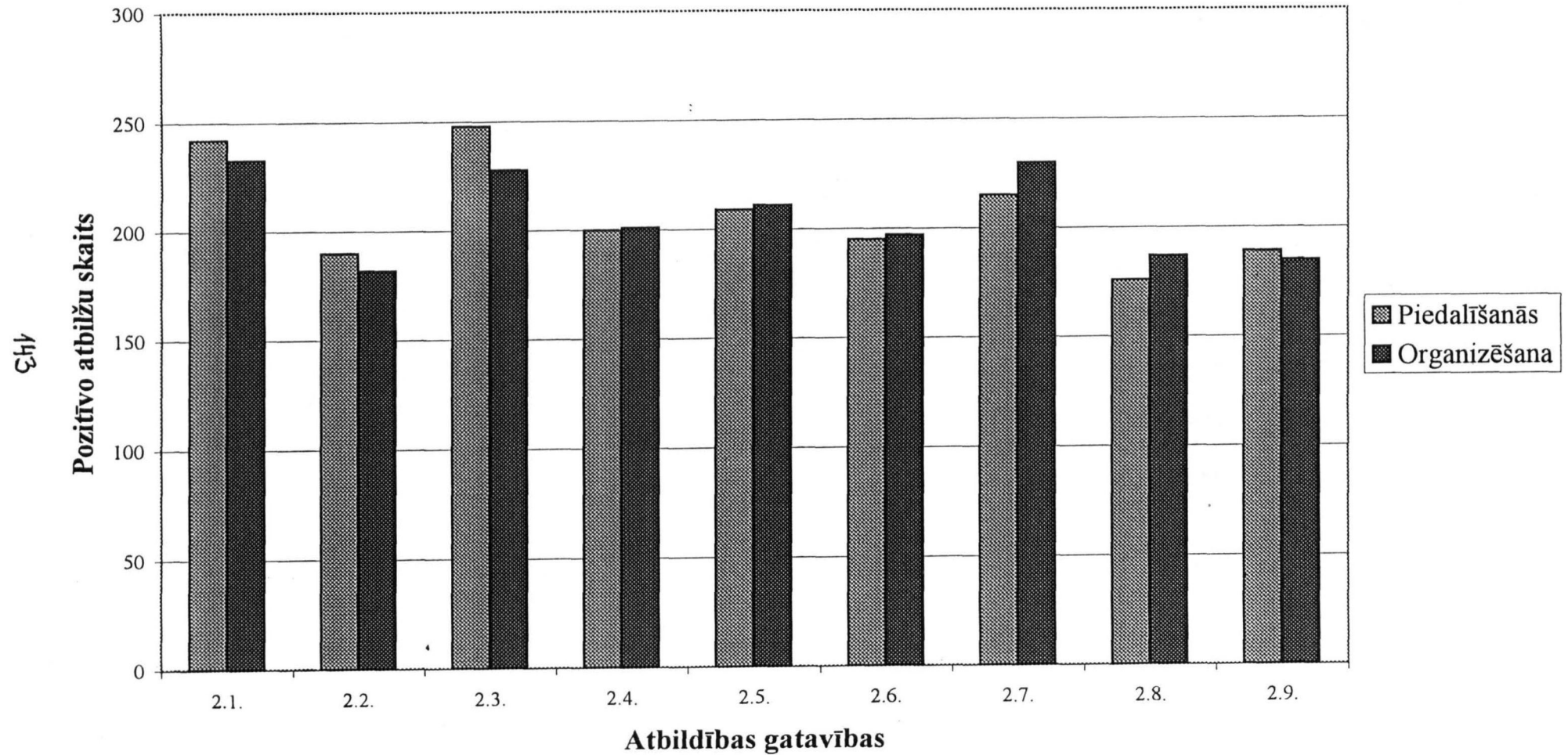
Demonstrācijas; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

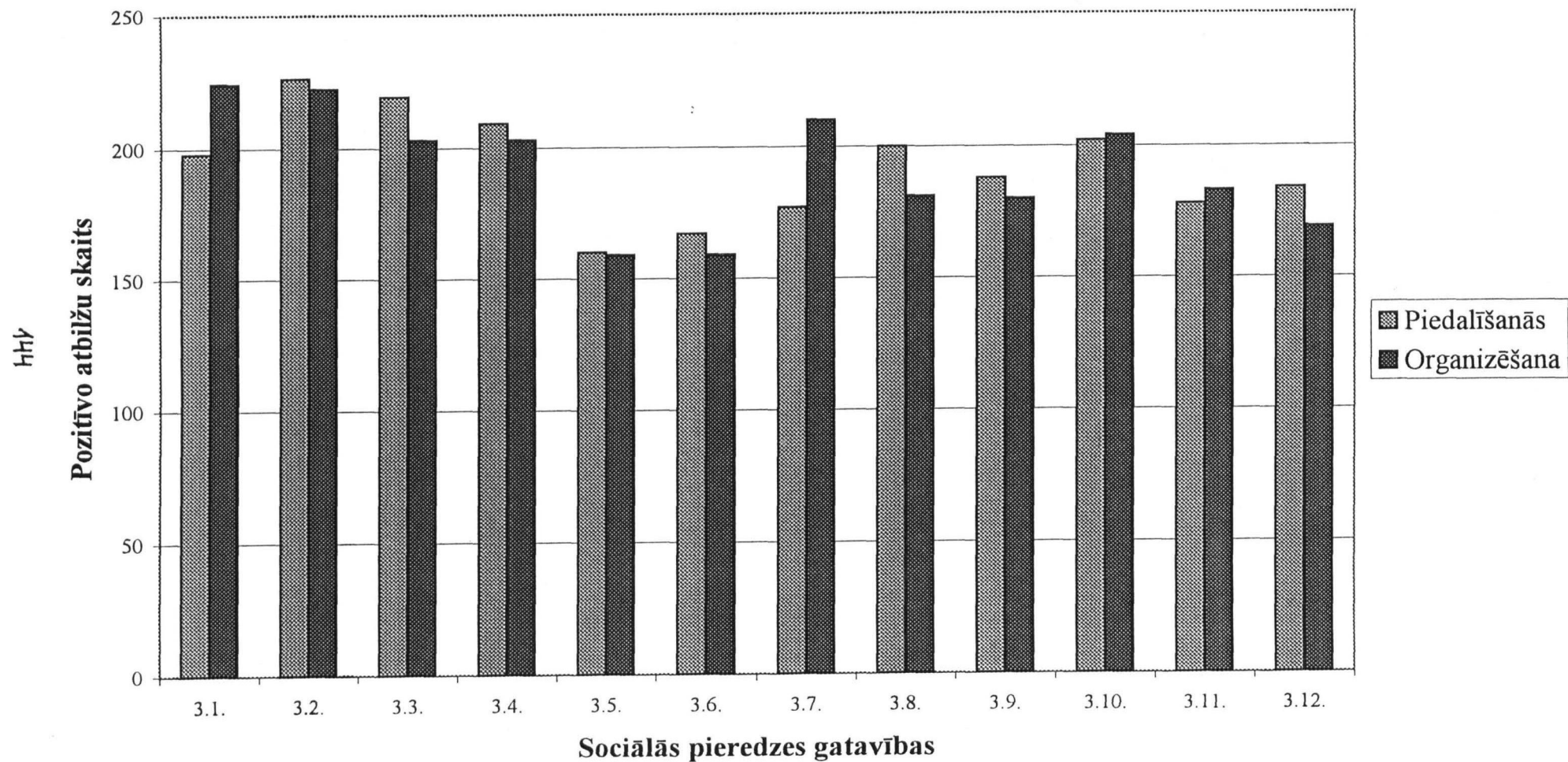
Intervēšana; Gatavību grupa 1.1. - 1.9.

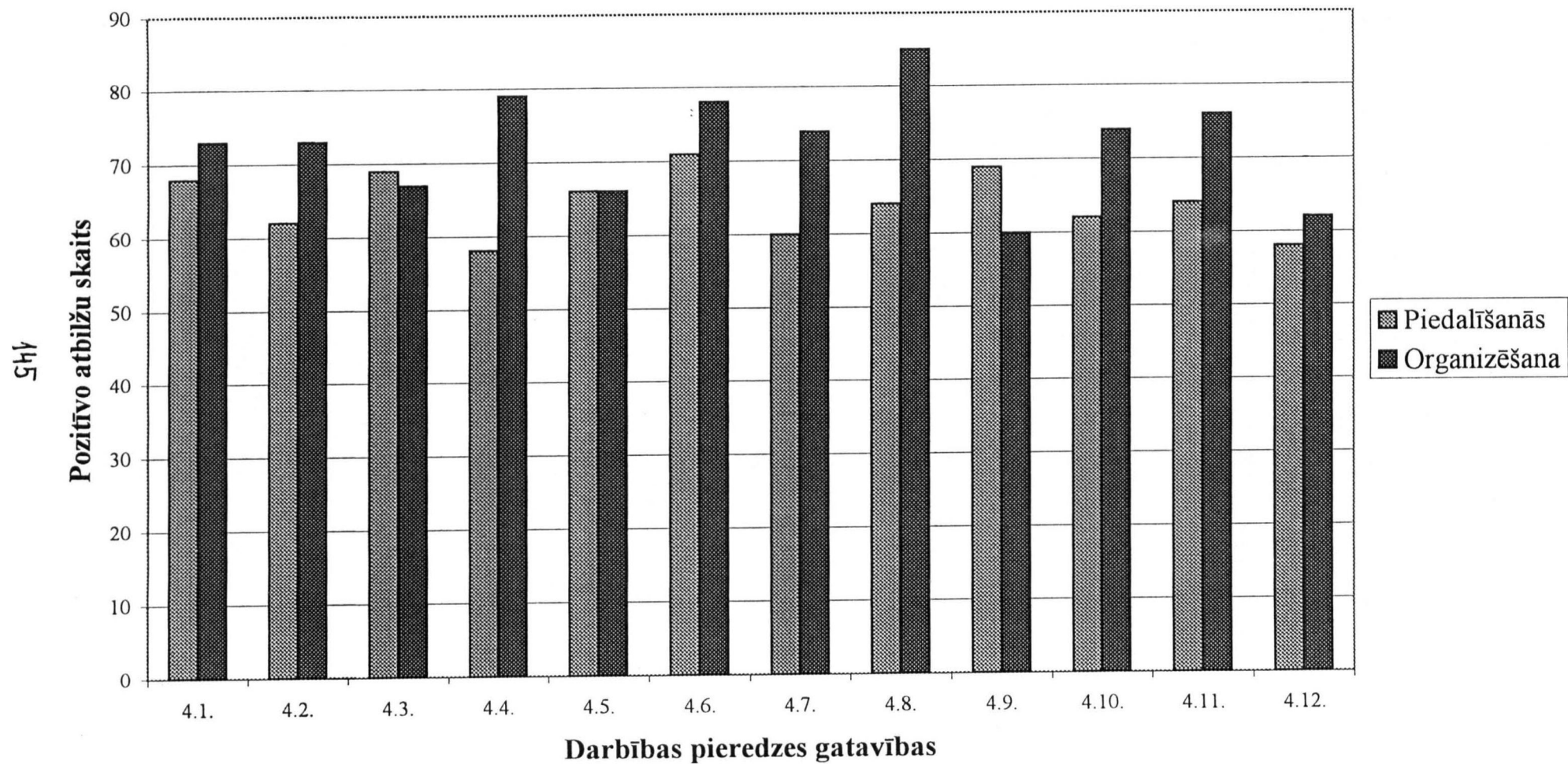
Intervēšana; Gatavību grupa 2.1. - 2.9.

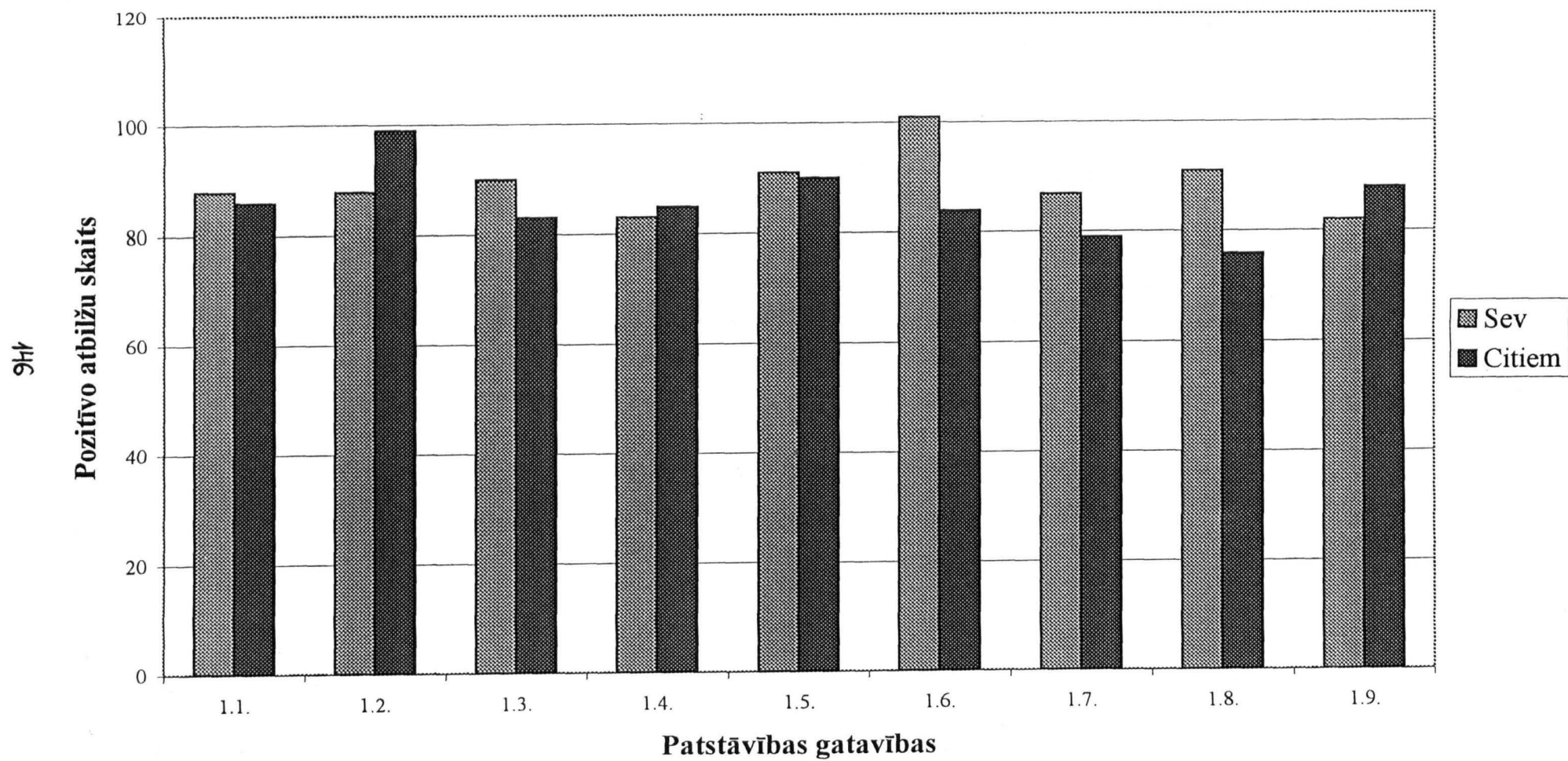
Intervēšana; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

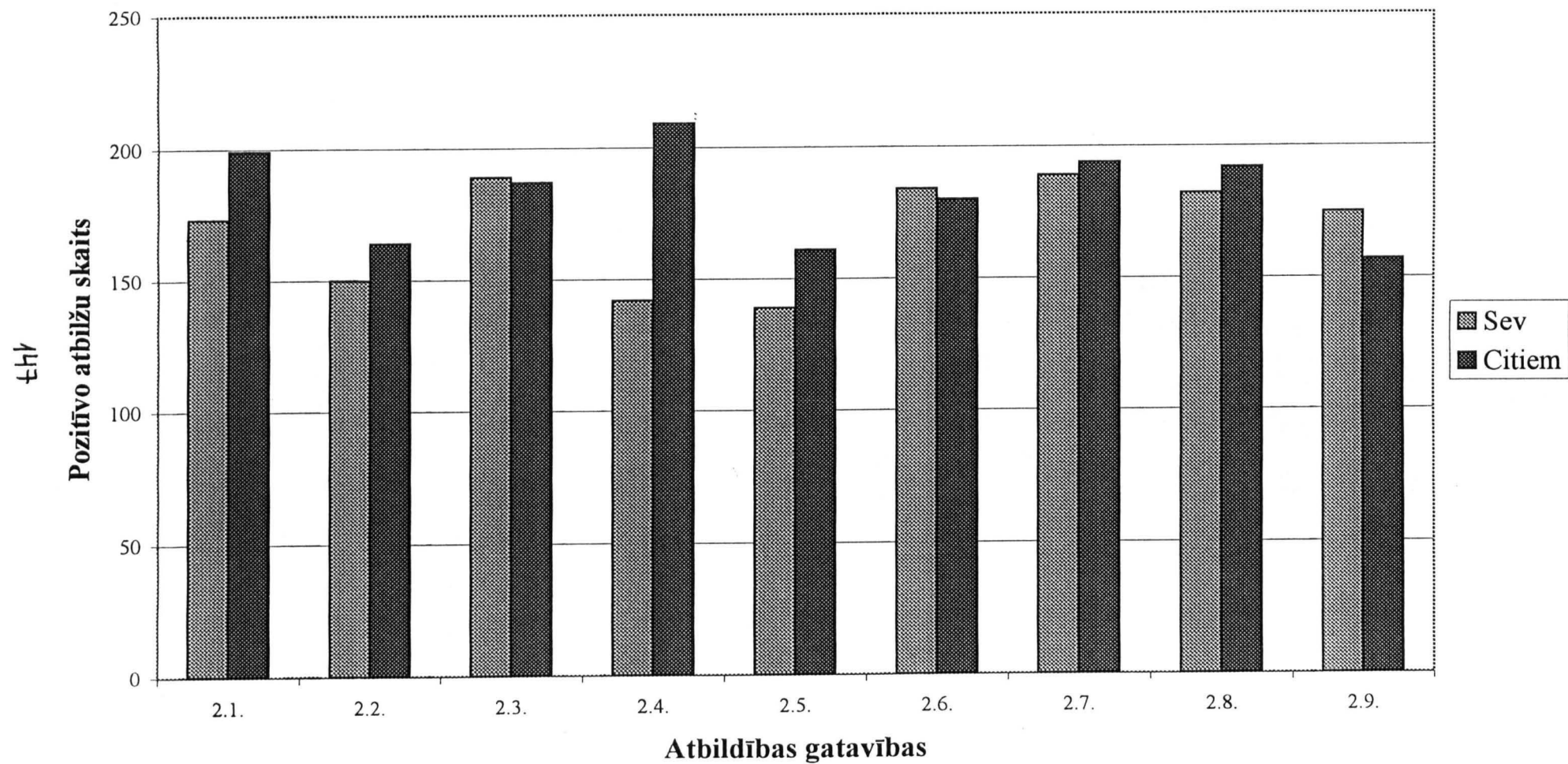
Intervēšana; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

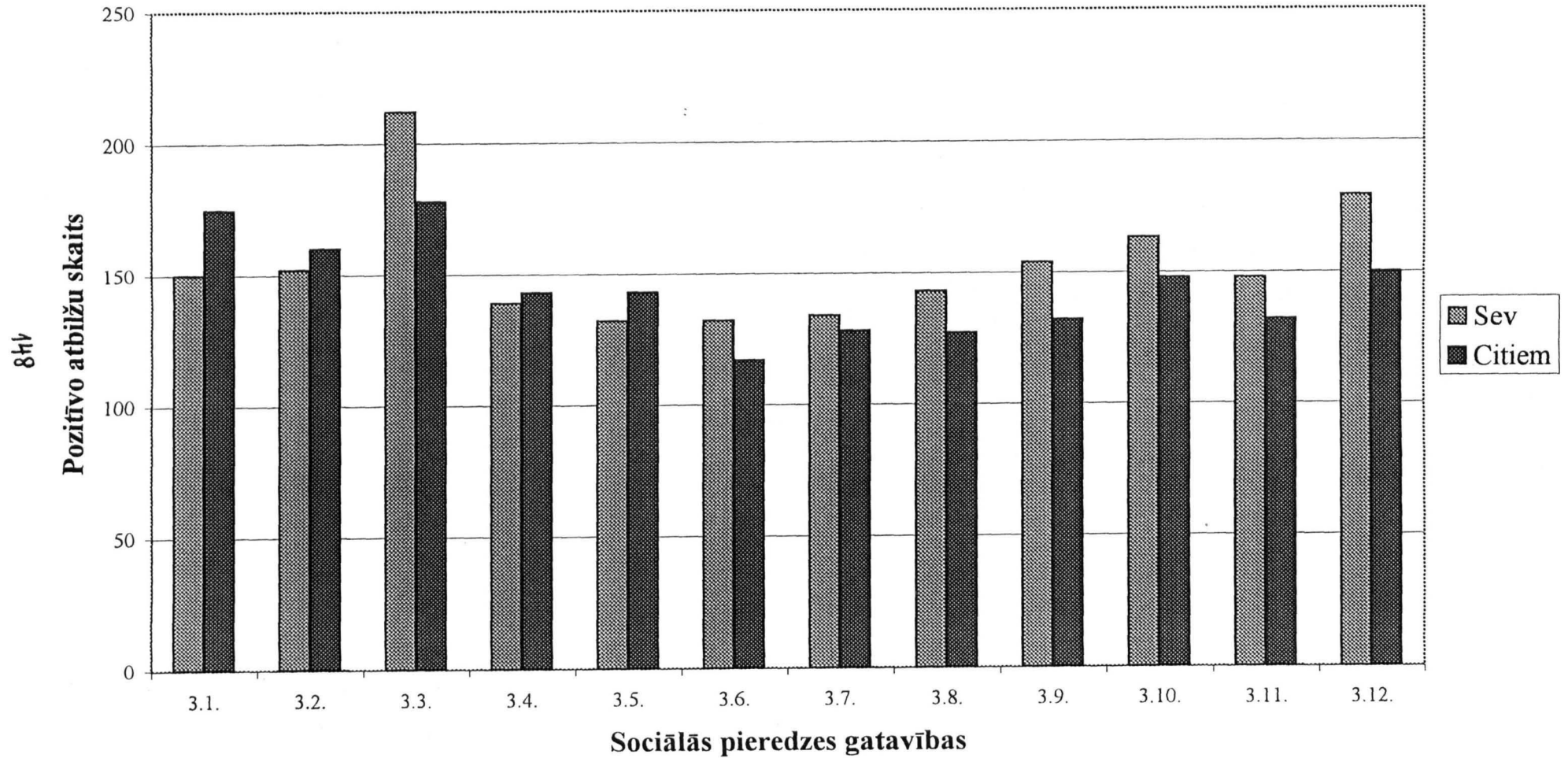
Lasīšana; Gatavību grupa 1.1. - 1.9.

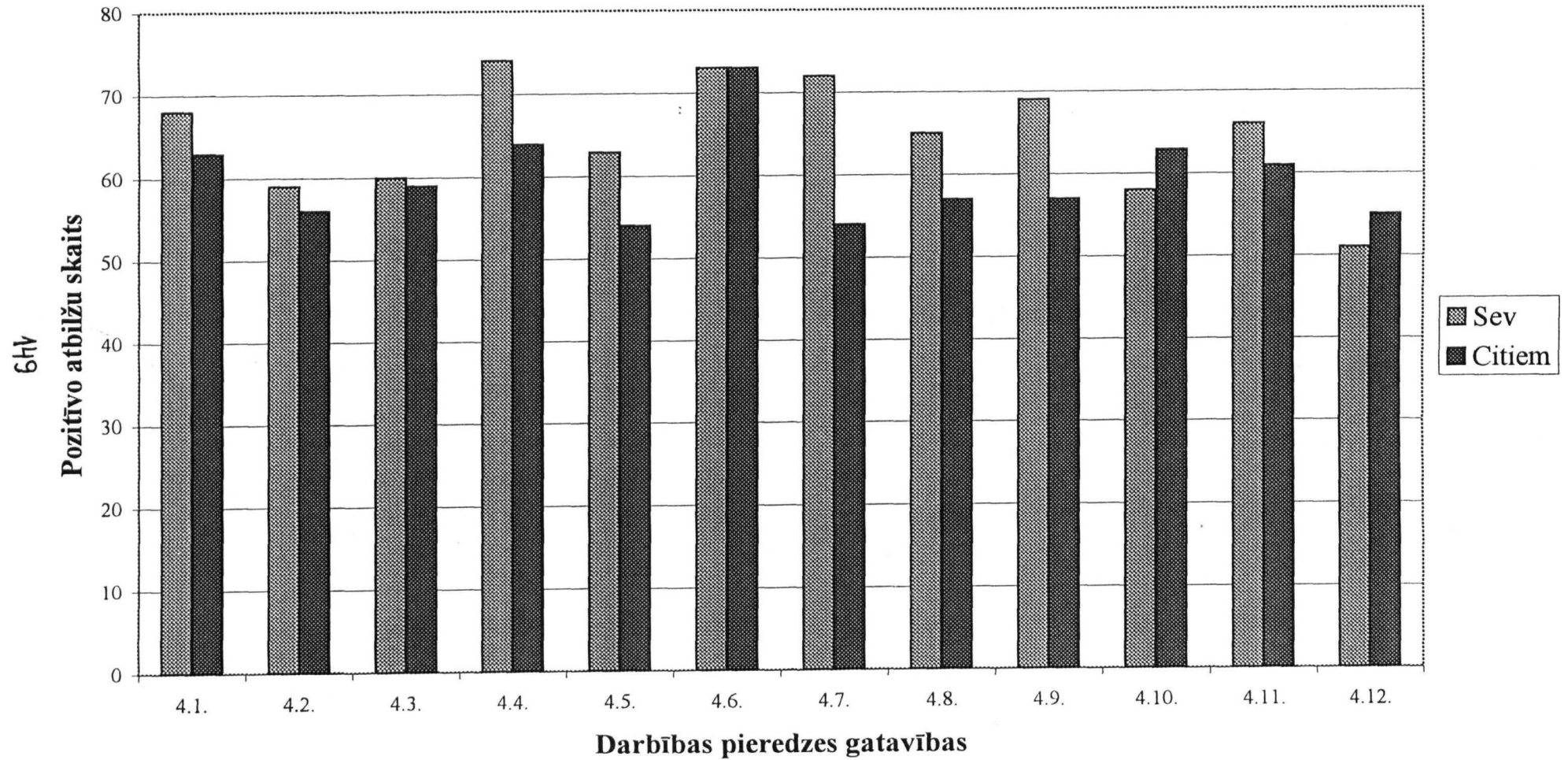
Lasīšana; Gatavību grupa 2.1. - 2.9.

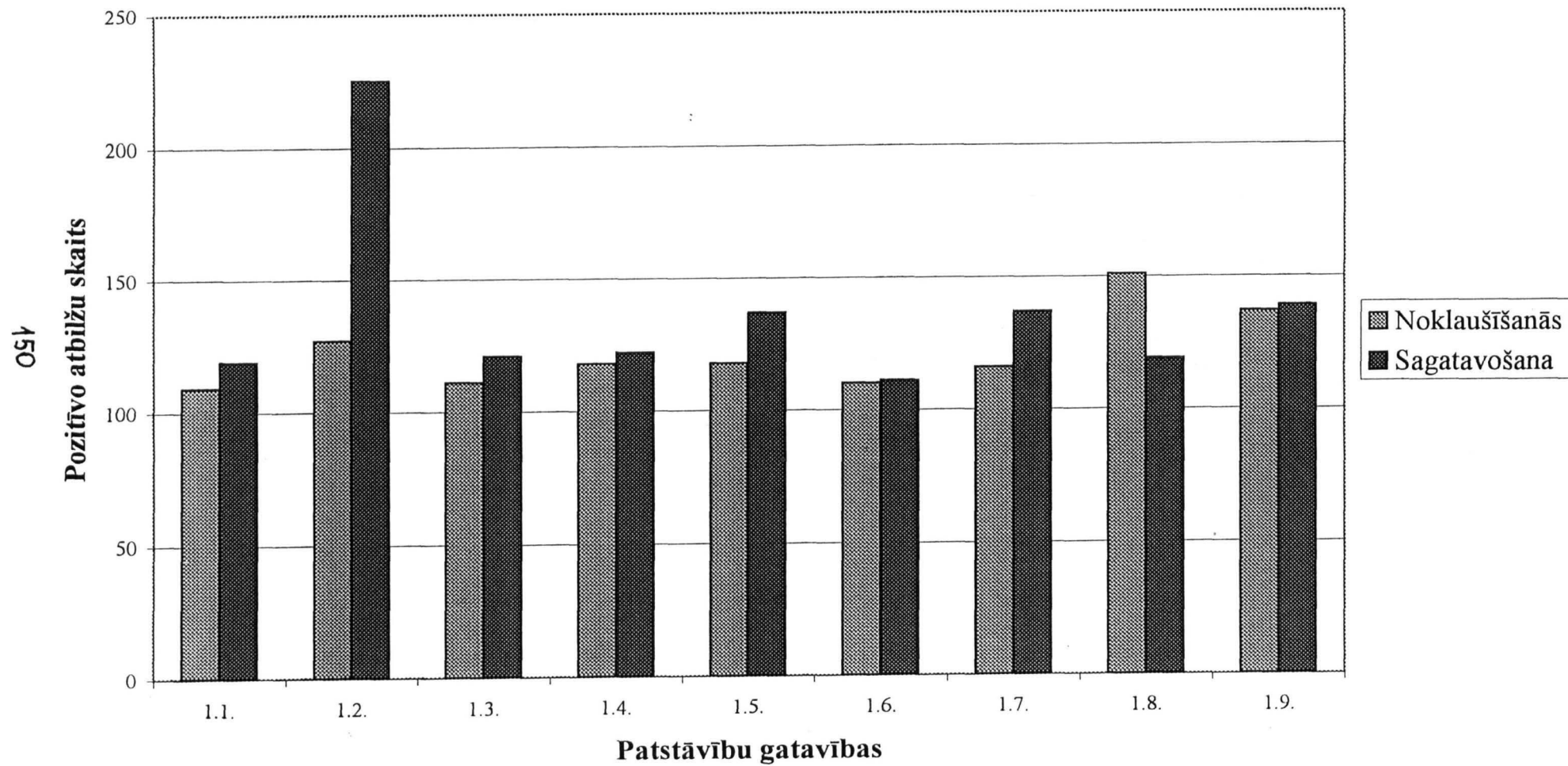
Lasīšana; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

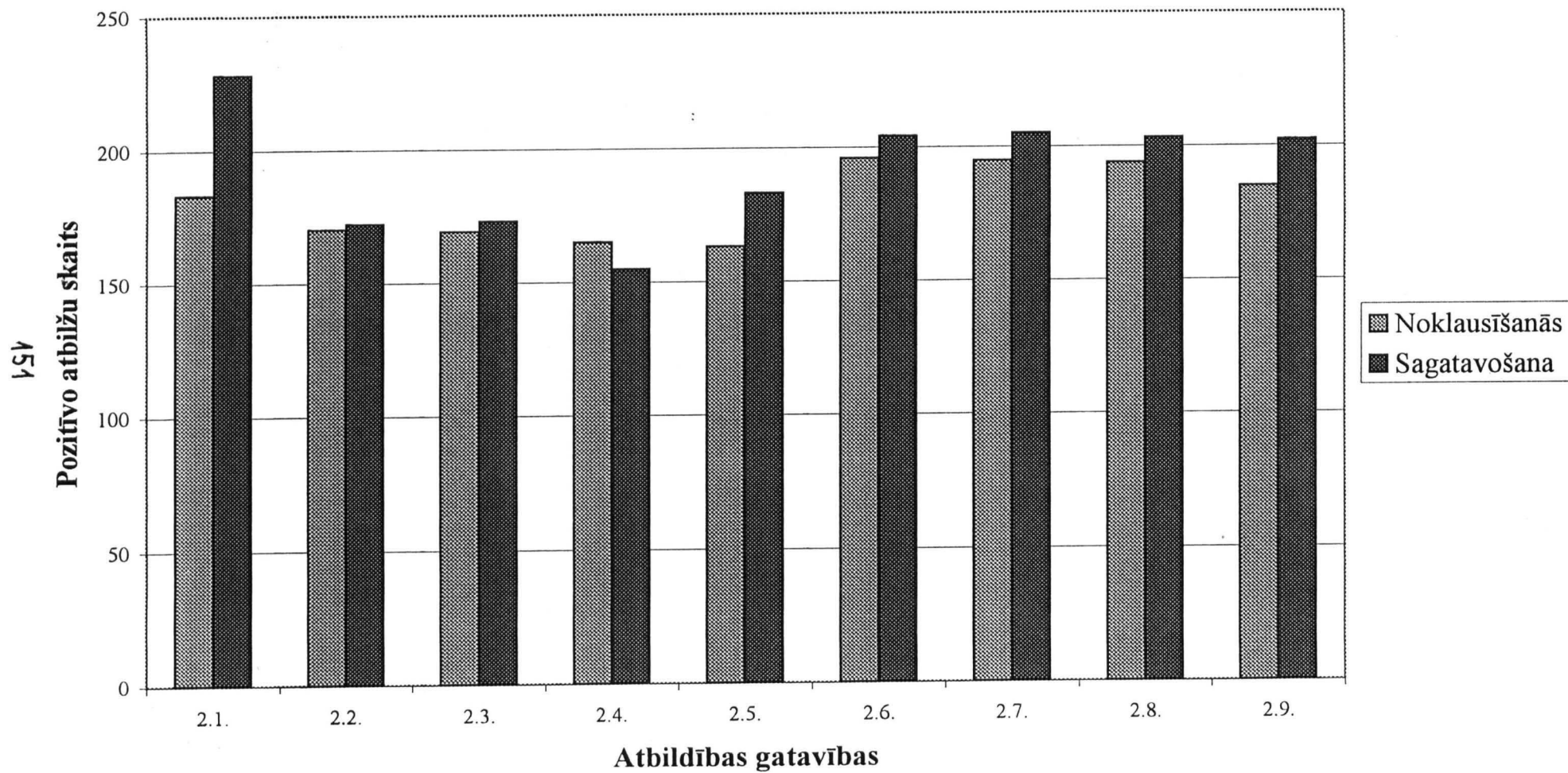
Lasīšana; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

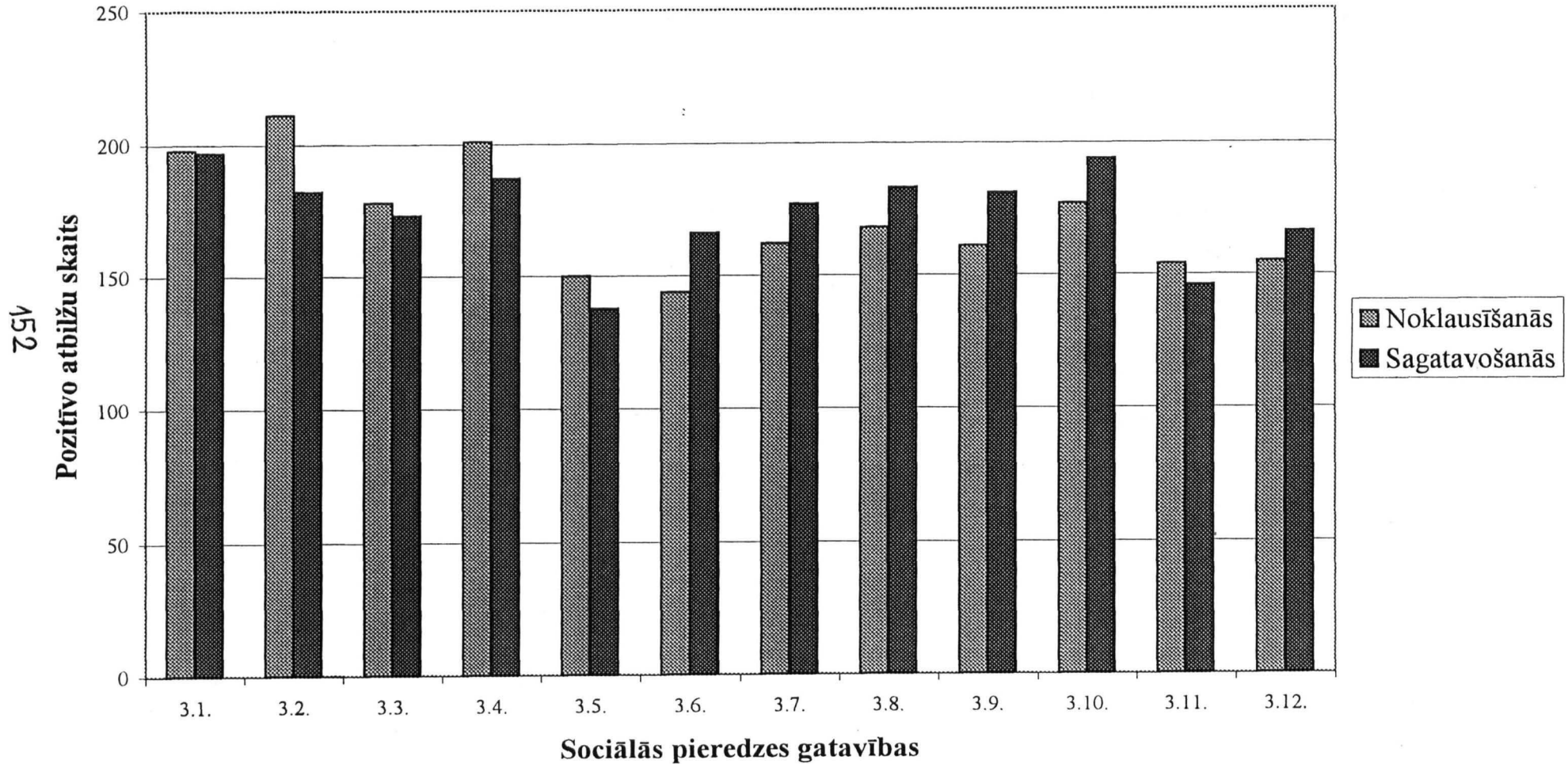
Referāts; Gatavību grupa 1.1.- 1.9.

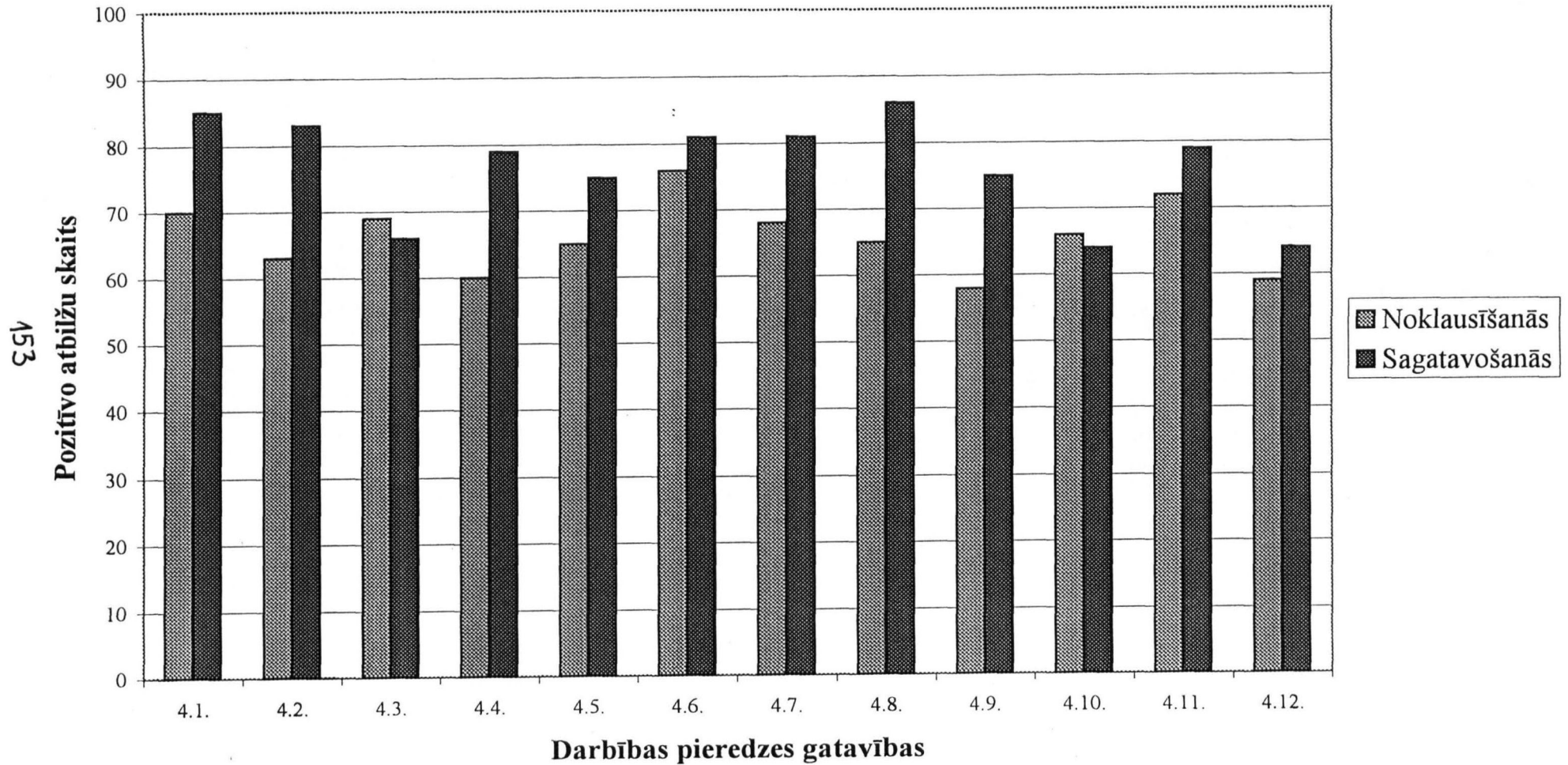
Referāts; Gatavību grupa 2.1. - 2.9.

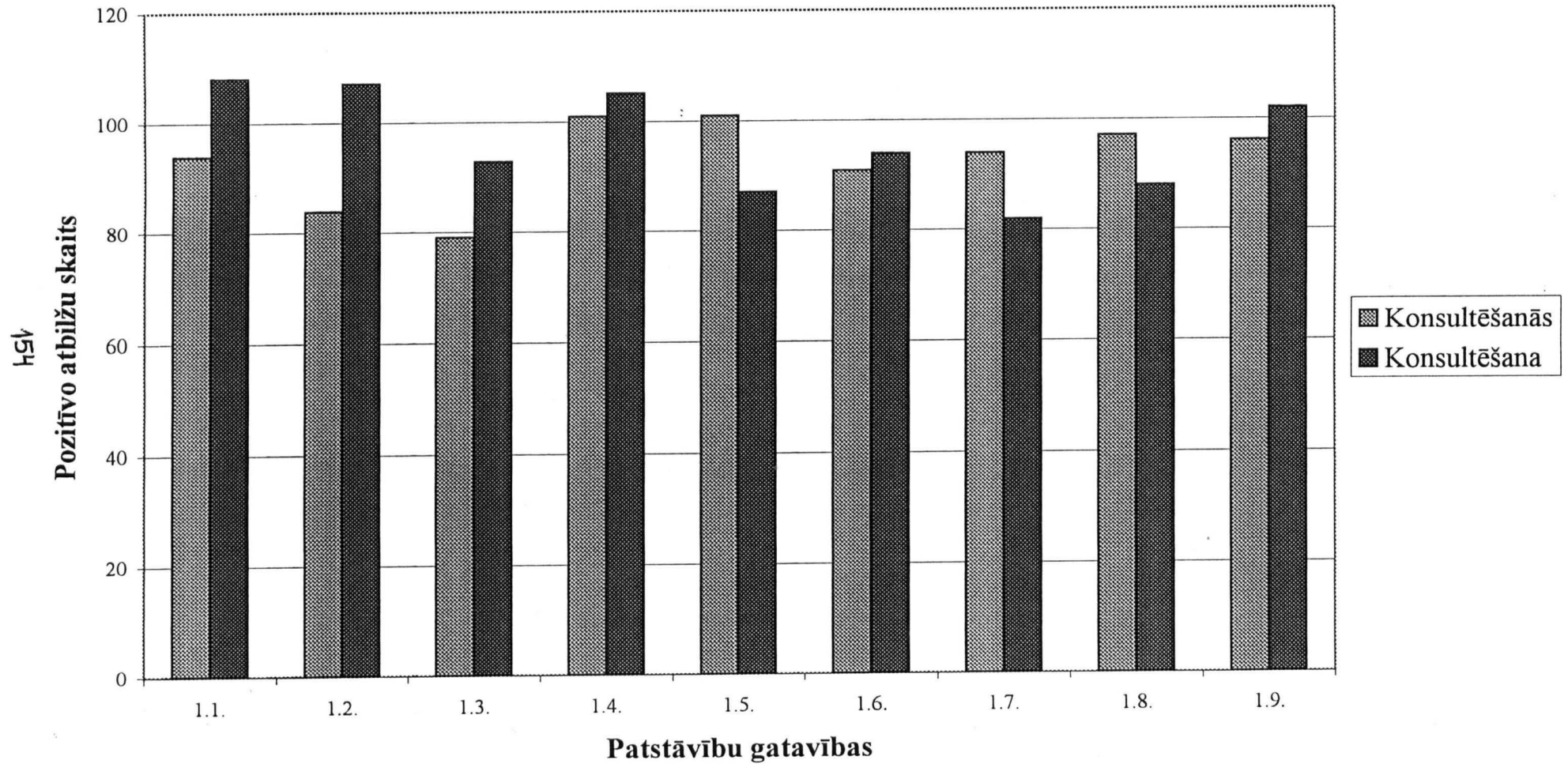
Referāts; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

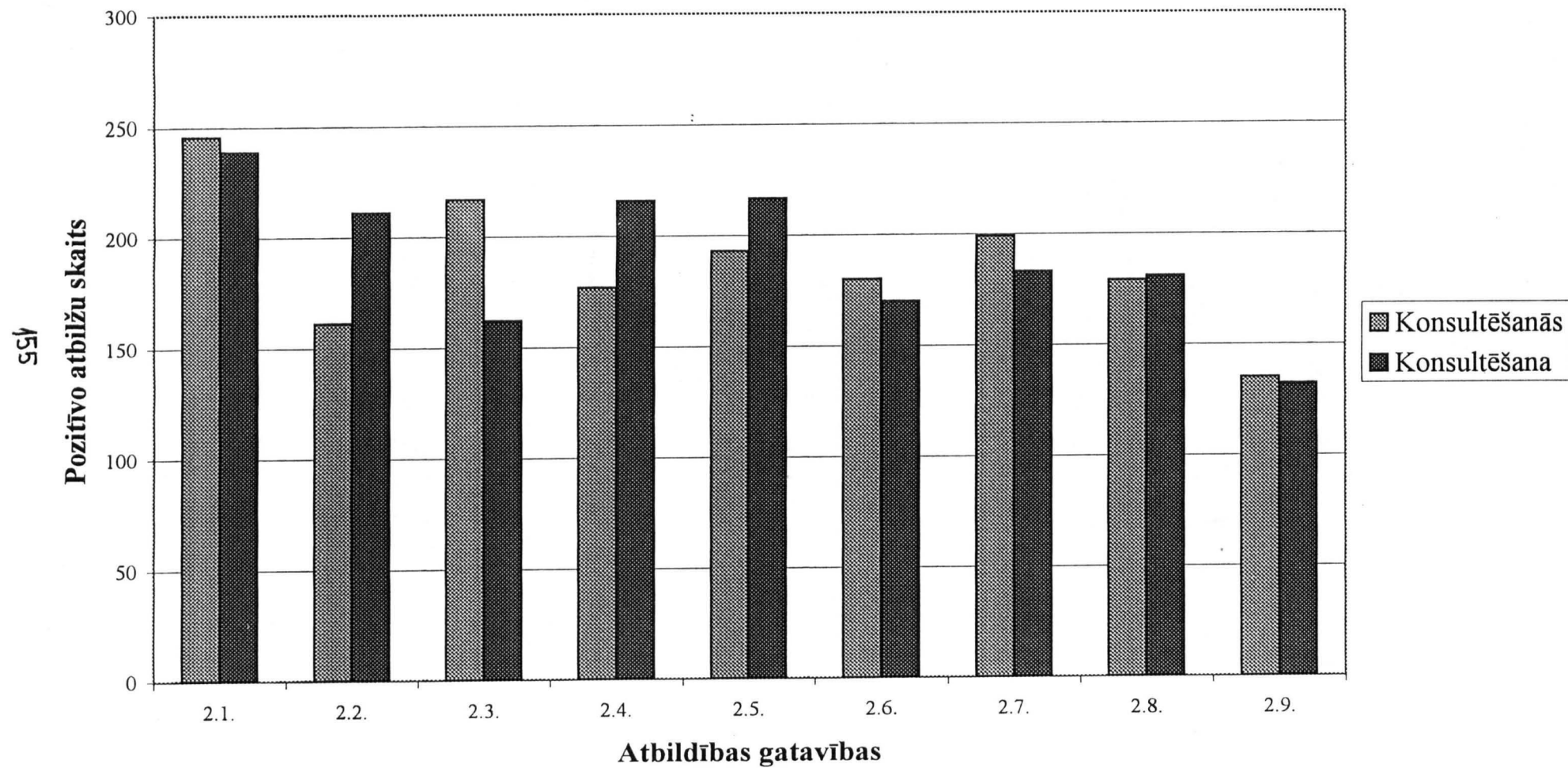
Referāts; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

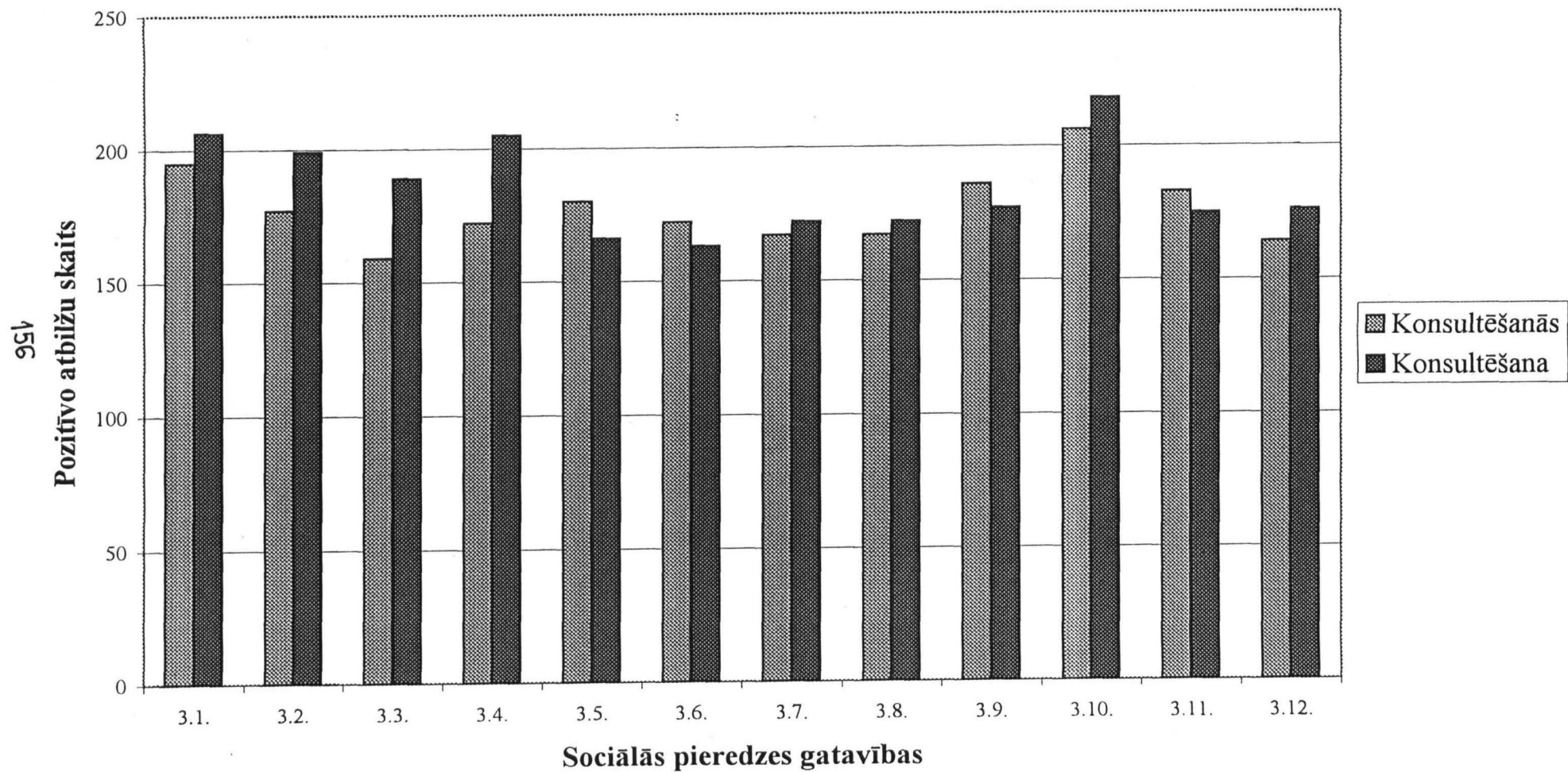
Konsultācija; Gatavību grupa 1.1 - 1.9.

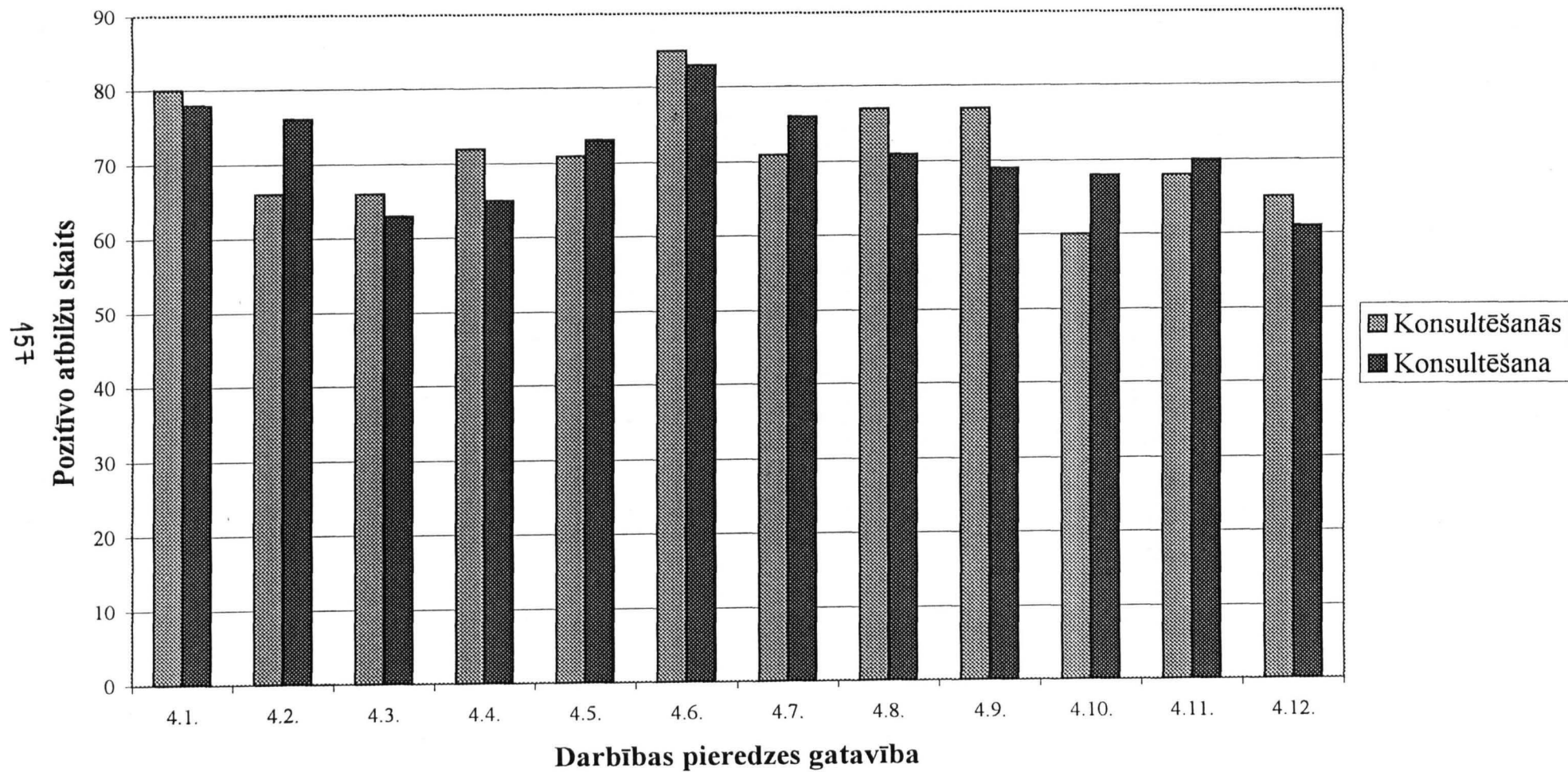
Konsultācija; Gatavību grupa 2.1. - 2.9.

Konsultācija; Gatavību grupa 3.1. - 3.12.

Konsultācija; Gatavību grupa 4.1. - 4.12.

5. Pielikums

*Konkrētā vajadzību
līmeņa apmierināšanas
un gatavības
dzīvesdarbībai rādītāji
mijšakarība*

Cik lielā mērā katrs gatavības dzīvesdarbībai rādītājs ir nepieciešams fizioloģisko vajadzību apmierināšanai (visi respondenti).

		nav joti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi	Skaitis	66	155	156
	%	17,51%	41,11%	41,38%
Izteikt, pamatot, aizstāvēt uzskatus	Skaitis	173	147	56
	%	46,01%	39,10%	14,89%
Pajauties uz saviem spēkiem	Skaitis	160	149	67
	%	42,55%	39,63%	17,82%
"aizvērt durvis" vakardienas un rītdienas problēmām	Skaitis	250	96	29
	%	66,67%	25,60%	7,73%
Fiziska un garīga pašattīstība	Skaitis	112	147	116
	%	29,87%	39,20%	30,93%
Analizēt un vērtēt sevi	Skaitis	211	134	31
	%	56,12%	35,64%	8,24%
Pateikt sev "nē"	Skaitis	147	153	76
	%	39,10%	40,69%	20,21%
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamība	Skaitis	190	122	64
	%	50,53%	32,45%	17,02%
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	Skaitis	141	173	60
	%	37,70%	46,26%	16,04%
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	Skaitis	172	138	66
	%	45,74%	36,70%	17,55%
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	Skaitis	213	116	47
	%	56,65%	30,85%	12,50%
gatavība būt padotajam	Skaitis	238	101	35
	%	63,64%	27,01%	9,36%
Gatavība būt līderim	Skaitis	197	127	52
	%	52,39%	33,78%	13,83%
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	Skaitis	189	133	53
	%	50,40%	35,47%	14,13%
Atbildēt par aplamū rīcību	Skaitis	229	113	33
	%	61,07%	30,13%	8,80%
Saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	Skaitis	213	120	43
	%	56,65%	31,91%	11,44%
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	Skaitis	155	156	63
	%	41,44%	41,71%	16,84%
Saglabāt un piilnveidot vidi, kurā dzīvojam	Skaitis	112	162	100
	%	29,95%	43,32%	26,74%

		nav joti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	Skaitis	125	172	78
	%	33,33%	45,87%	20,80%
Uztvert cilvēkus realitātē	Skaitis	206	132	37
	%	54,93%	35,20%	9,87%
Gatavība iejusties citos (empātija)	Skaitis	236	107	33
	%	62,77%	28,46%	8,78%
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	Skaitis	220	118	38
	%	58,51%	31,38%	10,11%
Gatavība piedot	Skaitis	242	95	37
	%	64,71%	25,40%	9,89%
Gatavība lūgt piedošanu	Skaitis	218	111	45
	%	58,29%	29,68%	12,03%
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	Skaitis	132	168	76
	%	35,11%	44,68%	20,21%
Būt nesaprastam un nepieņemtam	Skaitis	221	115	39
	%	58,93%	30,67%	10,40%
Bez naida uztvert cilvēku nepateicību	Skaitis	228	111	35
	%	60,96%	29,68%	9,36%
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	Skaitis	166	148	60
	%	44,39%	39,57%	16,04%
Gatavība nemeklēt vainīgo	Skaitis	251	93	31
	%	66,93%	24,80%	8,27%
Lieki neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus	Skaitis	189	149	36
	%	50,53%	39,84%	9,63%
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	Skaitis	105	162	109
	%	27,93%	43,09%	28,99%
Gatavība pieņemt lēmumus	Skaitis	134	161	81
	%	35,64%	42,82%	21,54%
Atteikties no kaut kā mērķu dēļ	Skaitis	130	168	78
	%	34,57%	44,68%	20,74%
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	Skaitis	115	146	112
	%	30,83%	39,14%	30,03%
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	Skaitis	105	168	102
	%	28,00%	44,80%	27,20%
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	Skaitis	144	179	51
	%	38,50%	47,86%	13,64%
Gatavība veidot karjeru	Skaitis	185	129	62
	%	49,20%	34,31%	16,49%
Analizēt un vērtēt savu darbību	Skaitis	197	129	48
	%	52,67%	34,49%	12,83%
Priecāties par saviem sasniegumiem	Skaitis	234	99	43
	%	62,23%	26,33%	11,44%
Priecāties par citu sasniegumiem	Skaitis	247	103	26
	%	65,69%	27,39%	6,91%
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt	Skaitis	163	158	51
	%	43,82%	42,47%	13,71%
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	Skaitis	158	140	75
	%	42,36%	37,53%	20,11%

Cik lielā mērā katrs gatavības dzīvesdarbībai rādītājs ir nepieciešams drošības vajadzības apmierināšanai (visi respondenti).

		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi	Skaitis	44	189	142
	%	11,73%	50,40%	37,87%
Izteikt, pamatot, aizstāvēt uzskatus	Skaitis	17	121	238
	%	4,52%	32,18%	63,30%
Pajauties uz saviem spēkiem	Skaitis	34	179	161
	%	9,09%	47,86%	43,05%
"aizvērt durvis" vakardienas un rītdienas problēmām	Skaitis	149	159	67
	%	39,73%	42,40%	17,87%
Fiziska un garīga pašattīstība	Skaitis	48	171	155
	%	12,83%	45,72%	41,44%
Analizēt un vērtēt sevi	Skaitis	129	181	65
	%	34,40%	48,27%	17,33%
Pateikt sev "nē"	Skaitis	154	148	73
	%	41,07%	39,47%	19,47%
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamība	Skaitis	106	166	103
	%	28,27%	44,27%	27,47%
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	Skaitis	83	193	98
	%	22,19%	51,60%	26,20%
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	Skaitis	52	174	147
	%	13,94%	46,65%	39,41%
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	Skaitis	63	175	137
	%	16,80%	46,67%	36,53%
gatavība būt padotajam	Skaitis	166	169	41
	%	44,15%	44,95%	10,90%
Gatavība būt līderim	Skaitis	104	168	104
	%	27,66%	44,68%	27,66%
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	Skaitis	108	166	101
	%	28,80%	44,27%	26,93%
Atbildēt par aplamu rīcību	Skaitis	85	191	100
	%	22,61%	50,80%	26,60%
Saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	Skaitis	171	157	47
	%	45,60%	41,87%	12,53%
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	Skaitis	79	197	98
	%	21,12%	52,67%	26,20%
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	Skaitis	95	172	106
	%	25,47%	46,11%	28,42%

		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	Skaits	86	205	83
	%	22,99%	54,81%	22,19%
Uztvert cilvēkus realitātē	Skaits	93	195	88
	%	24,73%	51,86%	23,40%
Gatavība iejusties citos (empātija)	Skaits	118	182	75
	%	31,47%	48,53%	20,00%
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	Skaits	108	183	84
	%	28,80%	48,80%	22,40%
Gatavība piedot	Skaits	121	167	87
	%	32,27%	44,53%	23,20%
Gatavība lūgt piedošanu	Skaits	84	197	96
	%	22,28%	52,25%	25,46%
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	Skaits	67	180	127
	%	17,91%	48,13%	33,96%
Būt nesaprastam un nepieņemtam	Skaits	145	139	91
	%	38,67%	37,07%	24,27%
Bez naida uztvert cilvēku nepateicību	Skaits	96	170	109
	%	25,60%	45,33%	29,07%
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	Skaits	65	184	127
	%	17,29%	48,94%	33,78%
Gatavība nemeklēt vainīgo	Skaits	134	158	84
	%	35,64%	42,02%	22,34%
Lieki neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus	Skaits	136	171	67
	%	36,36%	45,72%	17,91%
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	Skaits	77	182	116
	%	20,53%	48,53%	30,93%
Gatavība pieņemt lēmumus	Skaits	55	173	147
	%	14,67%	46,13%	39,20%
Atteikties no kaut kā mērķu dēļ	Skaits	100	185	92
	%	26,53%	49,07%	24,40%
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	Skaits	110	164	102
	%	29,26%	43,62%	27,13%
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	Skaits	111	186	78
	%	29,60%	49,60%	20,80%
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	Skaits	107	173	96
	%	28,46%	46,01%	25,53%
Gatavība veidot karjeru	Skaits	119	153	103
	%	31,73%	40,80%	27,47%
Analizēt un vērtēt savu darbību	Skaits	92	196	90
	%	24,34%	51,85%	23,81%
Priecāties par saviem sasniegumiem	Skaits	173	148	53
	%	46,26%	39,57%	14,17%
Priecāties par citu sasniegumiem	Skaits	196	141	39
	%	52,13%	37,50%	10,37%
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt	Skaits	86	174	115
	%	22,93%	46,40%	30,67%
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	Skaits	90	169	115
	%	24,06%	45,19%	30,75%

Cik lielā mērā katrs gatavības dzīvesdarbībai rādītājs ir nepieciešams sociālo vajadzību apmierināšanai (visi respondenti).

		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi	Skaitis	49	184	143
	%	13,03%	48,94%	38,03%
Izteikt, pamatot, aizstāvēt uzskatus	Skaitis	74	205	96
	%	19,73%	54,67%	25,60%
Pajauties uz saviem spēkiem	Skaitis	84	195	97
	%	22,34%	51,86%	25,80%
"aizvērt durvis" vakardienas un rītdienas problēmām	Skaitis	123	175	77
	%	32,80%	46,67%	20,53%
Fiziska un garīga pašattīstība	Skaitis	76	194	105
	%	20,27%	51,73%	28,00%
Analizēt un vērtēt sevi	Skaitis	60	197	119
	%	15,96%	52,39%	31,65%
Pateikt sev "nē"	Skaitis	102	185	89
	%	27,13%	49,20%	23,67%
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamība	Skaitis	149	150	79
	%	39,42%	39,68%	20,90%
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	Skaitis	64	183	128
	%	17,07%	48,80%	34,13%
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	Skaitis	40	170	166
	%	10,64%	45,21%	44,15%
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	Skaitis	41	156	178
	%	10,93%	41,60%	47,47%
gatavība būt padotajam	Skaitis	101	179	96
	%	26,86%	47,61%	25,53%
Gatavība būt līderim	Skaitis	78	176	120
	%	20,86%	47,06%	32,09%
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	Skaitis	27	116	234
	%	7,16%	30,77%	62,07%
Atbildēt par aplamu rīcību	Skaitis	72	199	104
	%	19,20%	53,07%	27,73%
Saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	Skaitis	69	176	131
	%	18,35%	46,81%	34,84%
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	Skaitis	45	184	148
	%	11,94%	48,81%	39,26%
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	Skaitis	71	187	116
	%	18,98%	50,00%	31,02%

		nav joti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	Skaitis	24	110	242
	%	6,38%	29,26%	64,36%
Uztvert cilvēkus realitātē	Skaitis	27	126	222
	%	7,20%	33,60%	59,20%
Gatavība iejusties citos (empātija)	Skaitis	38	146	192
	%	10,11%	38,83%	51,06%
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	Skaitis	22	131	224
	%	5,84%	34,75%	59,42%
Gatavība piedot	Skaitis	25	138	213
	%	6,65%	36,70%	56,65%
Gatavība lūgt piedošanu	Skaitis	41	154	181
	%	10,90%	40,96%	48,14%
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	Skaitis	43	192	141
	%	11,44%	51,06%	37,50%
Būt nesaprastam un nepieņemtam	Skaitis	100	171	104
	%	26,67%	45,60%	27,73%
Bez nauda uztvert cilvēku nepateicību	Skaitis	62	182	131
	%	16,53%	48,53%	34,93%
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	Skaitis	30	134	216
	%	7,89%	35,26%	56,84%
Gatavība nemeklēt vainīgo	Skaitis	75	181	117
	%	20,11%	48,53%	31,37%
Lieki neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus	Skaitis	67	192	115
	%	17,91%	51,34%	30,75%
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	Skaitis	88	173	114
	%	23,47%	46,13%	30,40%
Gatavība pieņemt lēmumus	Skaitis	61	176	138
	%	16,27%	46,93%	36,80%
Atteikties no kaut kā mērķu dēļ	Skaitis	87	164	123
	%	23,26%	43,85%	32,89%
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	Skaitis	103	181	92
	%	27,39%	48,14%	24,47%
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	Skaitis	86	186	102
	%	22,99%	49,73%	27,27%
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	Skaitis	107	181	90
	%	28,31%	47,88%	23,81%
Gatavība veidot karjeru	Skaitis	121	165	91
	%	32,10%	43,77%	24,14%
Analizēt un vērtēt savu darbību	Skaitis	82	172	122
	%	21,81%	45,74%	32,45%
Priecāties par saviem sasniegumiem	Skaitis	104	183	88
	%	27,73%	48,80%	23,47%
Priecāties par citu sasniegumiem	Skaitis	62	159	157
	%	16,40%	42,06%	41,53%
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt	Skaitis	78	176	120
	%	20,86%	47,06%	32,09%
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	Skaitis	111	169	93
	%	29,76%	45,31%	24,93%

Cik lielā mērā katrs gatavības dzīvesdarbībai rādītājs ir nepieciešams cieņas vajadzības apmierināšanai (visi respondenti).

		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi	Skaitis	17	131	228
	%	4,52%	34,84%	60,64%
Izteikt, pamatot, aizstāvēt uzskatus	Skaitis	22	125	229
	%	5,85%	33,24%	60,90%
Pajauties uz saviem spēkiem	Skaitis	36	159	181
	%	9,57%	42,29%	48,14%
"aizvērt durvis" vakardienas un rītdienas problēmām	Skaitis	81	217	78
	%	21,54%	57,71%	20,74%
Fiziska un garīga pašattīstība	Skaitis	47	161	168
	%	12,50%	42,82%	44,68%
Analizēt un vērtēt sevi	Skaitis	36	151	192
	%	9,50%	39,84%	50,66%
Pateikt sev "nē"	Skaitis	59	211	105
	%	15,73%	56,27%	28,00%
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamība	Skaitis	176	153	48
	%	46,68%	40,58%	12,73%
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	Skaitis	65	196	114
	%	17,33%	52,27%	30,40%
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	Skaitis	25	160	191
	%	6,65%	42,55%	50,80%
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	Skaitis	21	135	224
	%	5,53%	35,53%	58,95%
gatavība būt padotajam	Skaitis	107	173	98
	%	28,31%	45,77%	25,93%
Gatavība būt līderim	Skaitis	37	140	202
	%	9,76%	36,94%	53,30%
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	Skaitis	40	175	159
	%	10,70%	46,79%	42,51%
Atbildēt par aplamu rīcību	Skaitis	41	165	168
	%	10,96%	44,12%	44,92%
Saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	Skaitis	64	183	130
	%	16,98%	48,54%	34,48%
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	Skaitis	44	183	148
	%	11,73%	48,80%	39,47%
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	Skaitis	71	186	117
	%	18,98%	49,73%	31,28%

		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	Skaitis	35	181	162
	%	9,26%	47,88%	42,86%
Uztvert cilvēkus realitātē	Skaitis	31	164	180
	%	8,27%	43,73%	48,00%
Gatavība iejusties citos (empātija)	Skaitis	55	162	161
	%	14,55%	42,86%	42,59%
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	Skaitis	29	147	201
	%	7,69%	38,99%	53,32%
Gatavība piedot	Skaitis	29	184	164
	%	7,69%	48,81%	43,50%
Gatavība lūgt piedošanu	Skaitis	51	182	143
	%	13,56%	48,40%	38,03%
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	Skaitis	84	195	97
	%	22,34%	51,86%	25,80%
Būt nesaprastam un nepieņemtam	Skaitis	100	164	110
	%	26,74%	43,85%	29,41%
Bez naida uztvert cilvēku nepateicību	Skaitis	65	186	128
	%	17,15%	49,08%	33,77%
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	Skaitis	27	137	209
	%	7,24%	36,73%	56,03%
Gatavība nemeklēt vainīgo	Skaitis	83	175	116
	%	22,19%	46,79%	31,02%
Lieki neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus	Skaitis	55	192	127
	%	14,71%	51,34%	33,96%
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	Skaitis	32	143	198
	%	8,58%	38,34%	53,08%
Gatavība pieņemt lēmumus	Skaitis	27	151	197
	%	7,20%	40,27%	52,53%
Atteikties no kaut kā mērķu dēļ	Skaitis	53	168	152
	%	14,21%	45,04%	40,75%
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	Skaitis	43	164	169
	%	11,44%	43,62%	44,95%
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	Skaitis	65	187	121
	%	17,43%	50,13%	32,44%
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	Skaitis	45	178	152
	%	12,00%	47,47%	40,53%
Gatavība veidot karjeru	Skaitis	47	156	171
	%	12,57%	41,71%	45,72%
Analizēt un vērtēt savu darbību	Skaitis	29	177	169
	%	7,73%	47,20%	45,07%
Priecāties par saviem sasniegumiem	Skaitis	82	176	118
	%	21,81%	46,81%	31,38%
Priecāties par citu sasniegumiem	Skaitis	52	153	171
	%	13,83%	40,69%	45,48%
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt	Skaitis	56	180	142
	%	14,81%	47,62%	37,57%
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	Skaitis	69	186	122
	%	18,30%	49,34%	32,36%

Cik lielā mērā katrs gatavības dzīvesdarbībai rādītājs ir nepieciešams pašrealizācijas vajadzības apmierināšanai (visi respondenti).

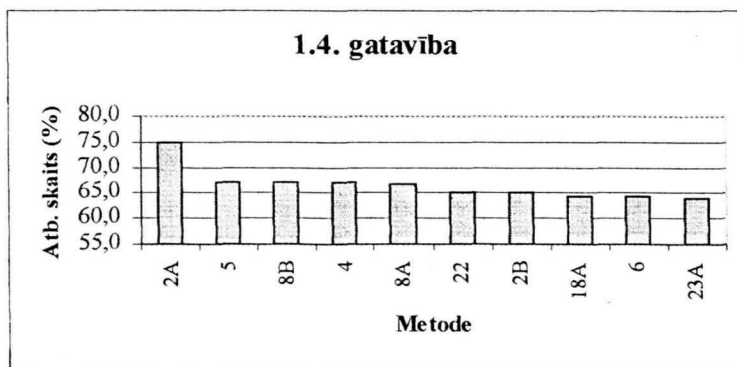
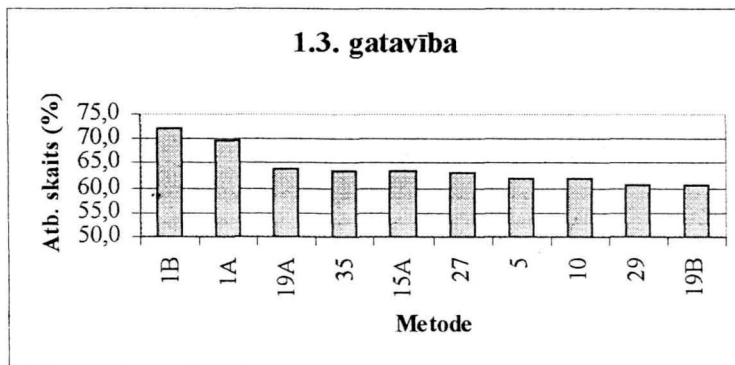
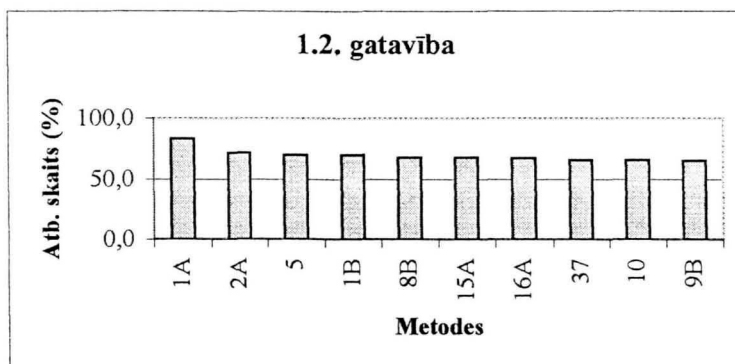
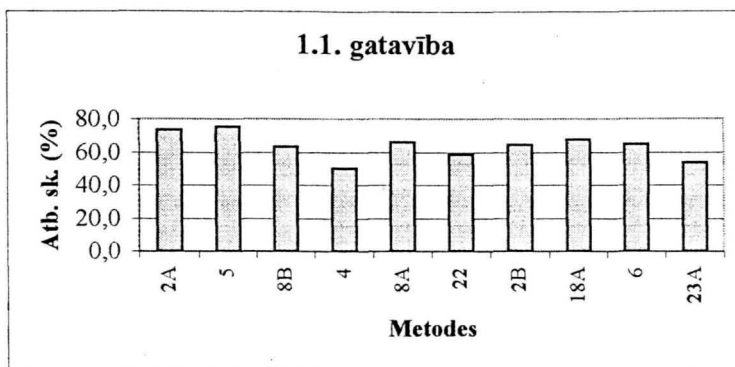
		nav ļoti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Gatavība cienīt sevi, rūpēties par sevi	Skaits	27	113	233
	%	7,24%	30,29%	62,47%
Izteikt, pamatot, aizstāvēt uzskatus	Skaits	21	105	250
	%	5,59%	27,93%	66,49%
Pajauties uz saviem spēkiem	Skaits	29	126	222
	%	7,69%	33,42%	58,89%
"aizvērt durvis" vakardienas un rītdienas problēmām	Skaits	76	177	126
	%	20,05%	46,70%	33,25%
Fiziska un garīga pašattīstība	Skaits	41	127	211
	%	10,82%	33,51%	55,67%
Analizēt un vērtēt sevi	Skaits	32	149	195
	%	8,51%	39,63%	51,86%
Pateikt sev "nē"	Skaits	65	154	161
	%	17,11%	40,53%	42,37%
Vecuma, slimības un nāves neizbēgamība	Skaits	157	162	57
	%	41,76%	43,09%	15,16%
Mainīt apstākļus, kuri ir maināmi	Skaits	56	193	129
	%	14,81%	51,06%	34,13%
Uzņemties atbildību par sevi, savu pienākumu	Skaits	33	134	209
	%	8,78%	35,64%	55,59%
Uzņemties atbildību par saviem vārdiem, rīcību	Skaits	29	129	217
	%	7,73%	34,40%	57,87%
gatavība būt padotajam	Skaits	137	155	81
	%	36,73%	41,55%	21,72%
Gatavība būt līderim	Skaits	37	125	214
	%	9,84%	33,24%	56,91%
Uzņemties atbildību par citu cilvēku	Skaits	70	178	127
	%	18,67%	47,47%	33,87%
Atbildēt par aplamu rīcību	Skaits	54	179	142
	%	14,40%	47,73%	37,87%
Saudzīgi izturēties pret paaudžu mantojumu	Skaits	108	178	87
	%	28,95%	47,72%	23,32%
Pieņemt sabiedrības izvirzītās prasības	Skaits	73	182	120
	%	19,47%	48,53%	32,00%
Saglabāt un pilnveidot vidi, kurā dzīvojam	Skaits	69	184	124
	%	18,30%	48,81%	32,89%

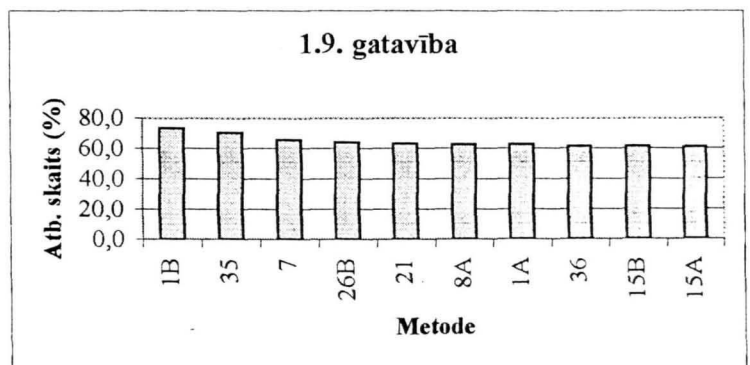
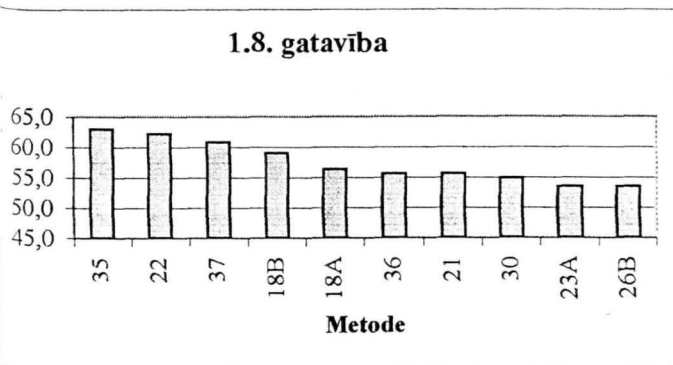
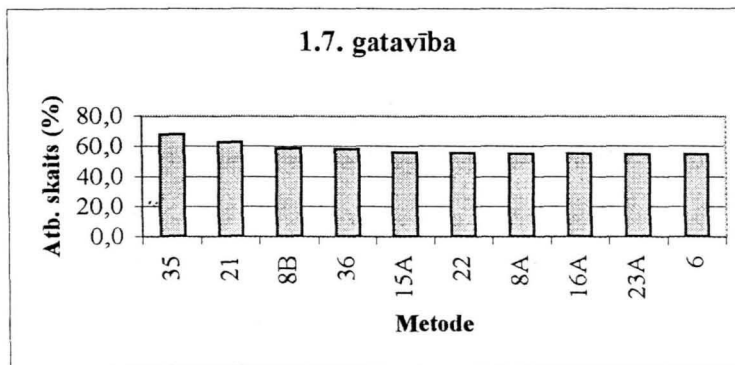
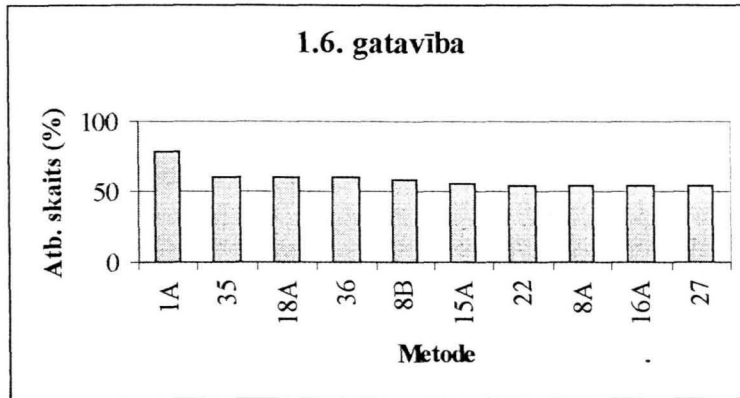
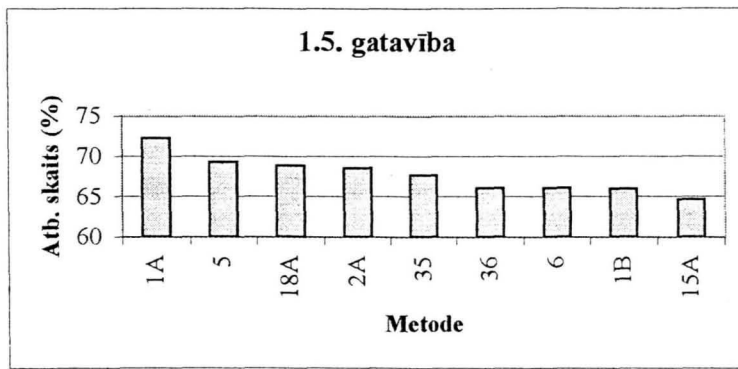
		nav joti nepieciešama	ir nepieciešama	bez tās nevar iztikt
Savas vajadzības saskaņot ar citu vajadzībām	Skaitis	86	185	105
	%	22,87%	49,20%	27,93%
Uztvert cilvēkus realitātē	Skaitis	75	159	140
	%	20,05%	42,51%	37,43%
Gatavība iejusties citos (empātija)	Skaitis	92	186	97
	%	24,53%	49,60%	25,87%
Uzklausīt un respektēt citu viedokli	Skaitis	61	184	131
	%	16,22%	48,94%	34,84%
Gatavība piedot	Skaitis	84	179	113
	%	22,34%	47,61%	30,05%
Gatavība lūgt piedošanu	Skaitis	76	190	111
	%	20,16%	50,40%	29,44%
Pieņemt palīdzību un atbalstu no citiem	Skaitis	111	181	82
	%	29,68%	48,40%	21,93%
Būt nesaprastam un nepieņemtam	Skaitis	93	164	122
	%	24,54%	43,27%	32,19%
Bez nauda uztvert cilvēku nepateicību	Skaitis	92	179	105
	%	24,47%	47,61%	27,93%
Sadarboties, piekāpties, savaldīties	Skaitis	35	165	174
	%	9,36%	44,12%	46,52%
Gatavība nemeklēt vainīgo	Skaitis	119	178	78
	%	31,73%	47,47%	20,80%
Liek neapgrūtināt apkārtējos cilvēkus	Skaitis	84	180	113
	%	22,28%	47,75%	29,97%
Izvirzīt reālus mērķus un censties tos sasniegt	Skaitis	20	103	255
	%	5,29%	27,25%	67,46%
Gatavība pieņemt lēmumus	Skaitis	29	105	243
	%	7,69%	27,85%	64,46%
Atteikties no kaut kā mērķu dēļ	Skaitis	48	146	183
	%	12,73%	38,73%	48,54%
Smagi, ilgstoši un radoši strādāt	Skaitis	40	138	198
	%	10,64%	36,70%	52,66%
Darīt jebkuru nepieciešamu, pat nepatīkamu darbu	Skaitis	63	177	138
	%	16,67%	46,83%	36,51%
Iegūt, pilnveidot un izmantot zināšanas praksē	Skaitis	23	139	215
	%	6,10%	36,87%	57,03%
Gatavība veidot karjeru	Skaitis	34	121	221
	%	9,04%	32,18%	58,78%
Analizēt un vērtēt savu darbību	Skaitis	36	162	178
	%	9,57%	43,09%	47,34%
Priecāties par saviem sasniegumiem	Skaitis	46	168	165
	%	12,14%	44,33%	43,54%
Priecāties par citu sasniegumiem	Skaitis	105	170	101
	%	27,93%	45,21%	26,86%
Samierināties ar neveiksmēm un pārvarēt	Skaitis	50	146	179
	%	13,33%	38,93%	47,73%
Zaudēt darbu un meklēt jaunu	Skaitis	48	181	145
	%	12,83%	48,40%	38,77%

6. Pielikums

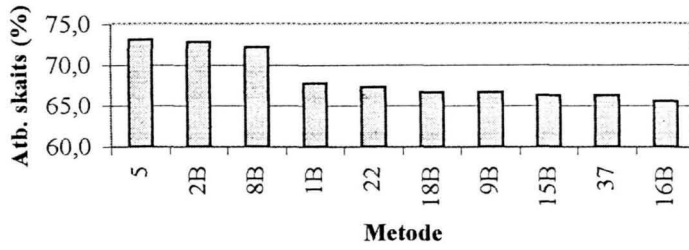
*10 efektīvākās mācību
aktivitātes, kas veicina
atbilstošo gatavības
dzīvesdarbībai rādītāju*

Visi studenti. Gatavību veicinošās metodes.

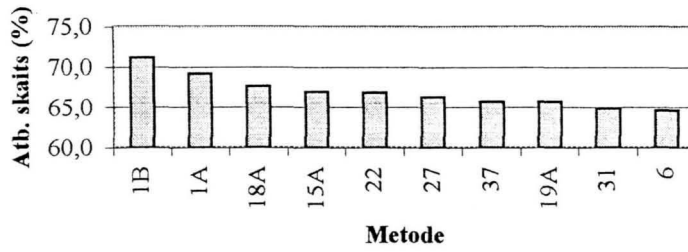

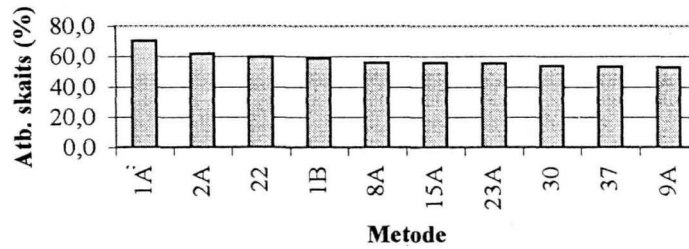
2.1. gatavība

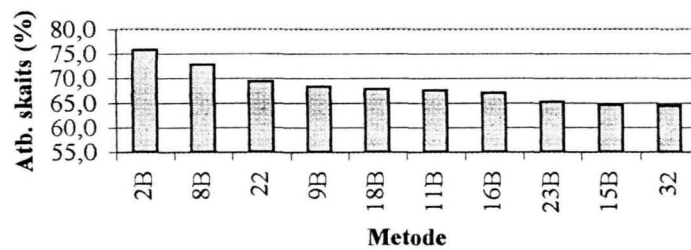
2.2. gatavība

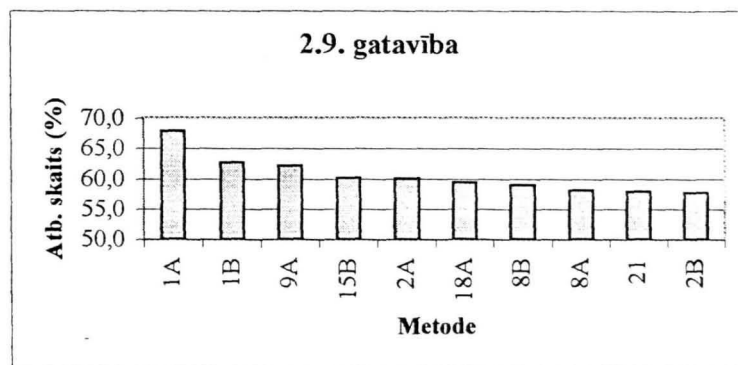
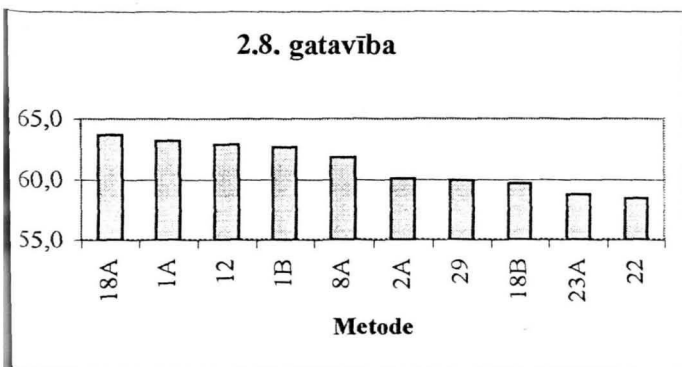
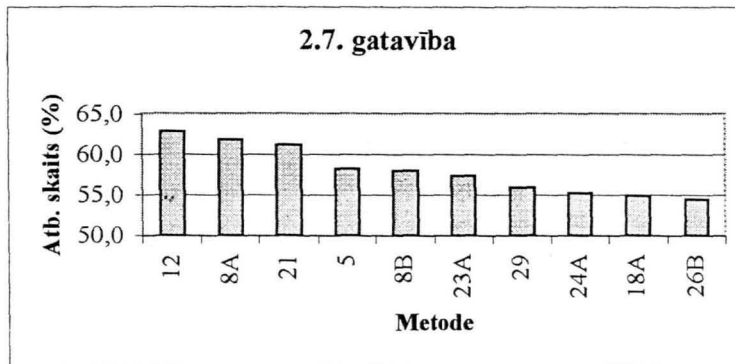
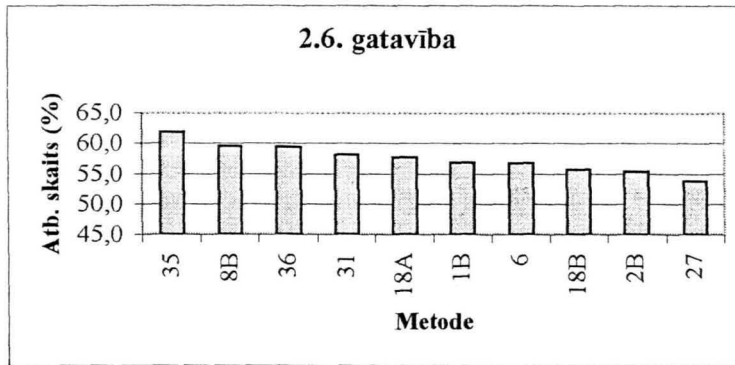
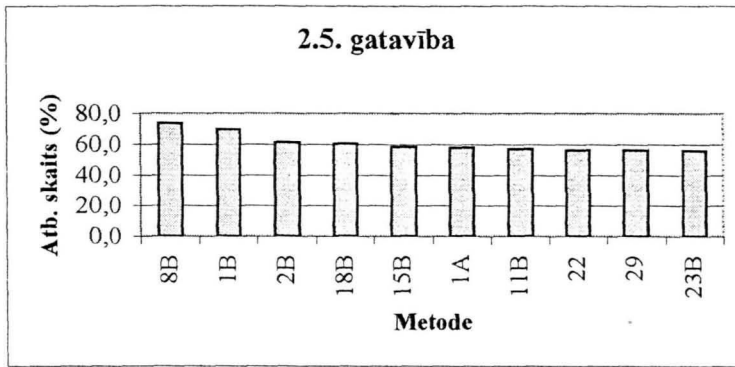

2.3. gatavība

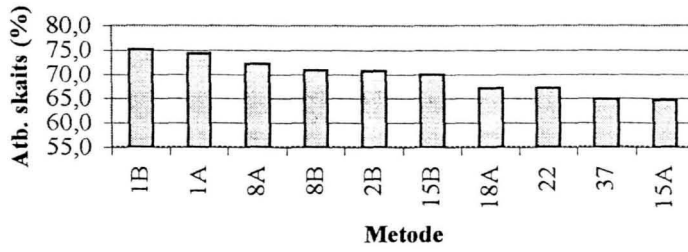

2.4. gatavība

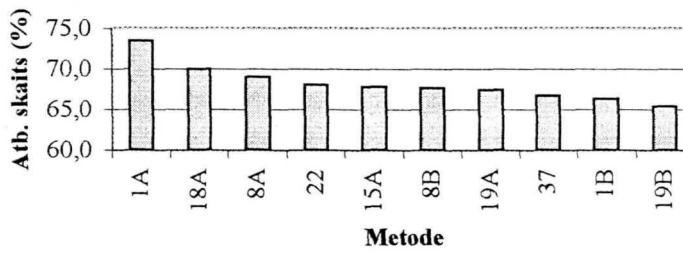

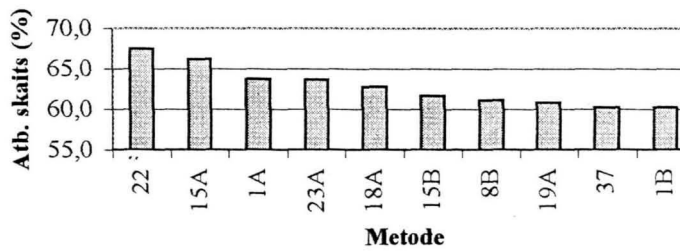
3.1. gatavība

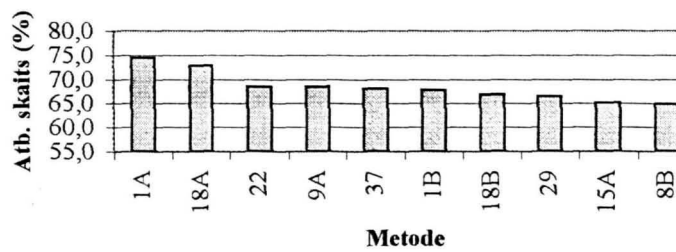
3.2. gatavība

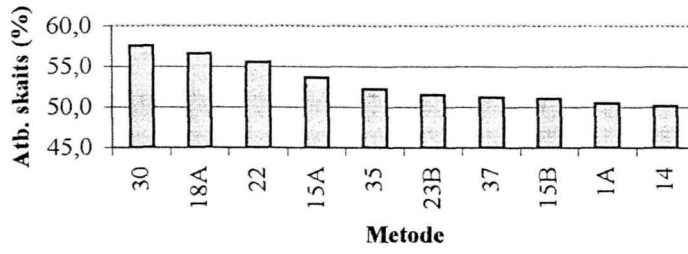
3.3. gatavība

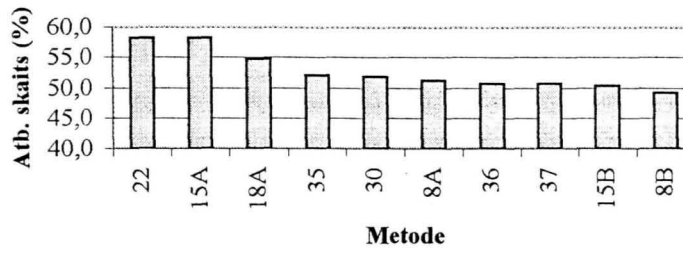
3.4. gatavība

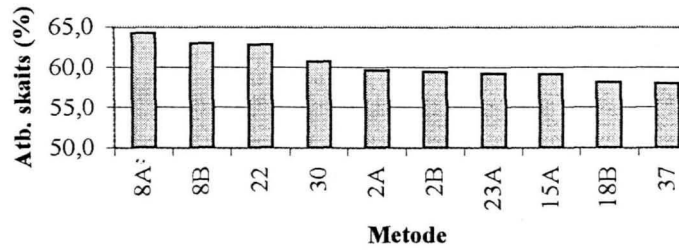
3.5. gatavība

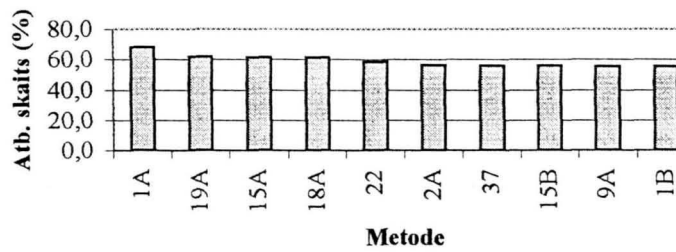
3.6. gatavība

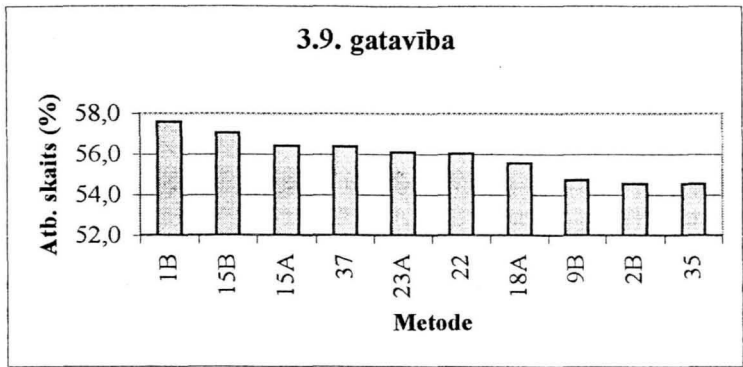
3.7. gatavība

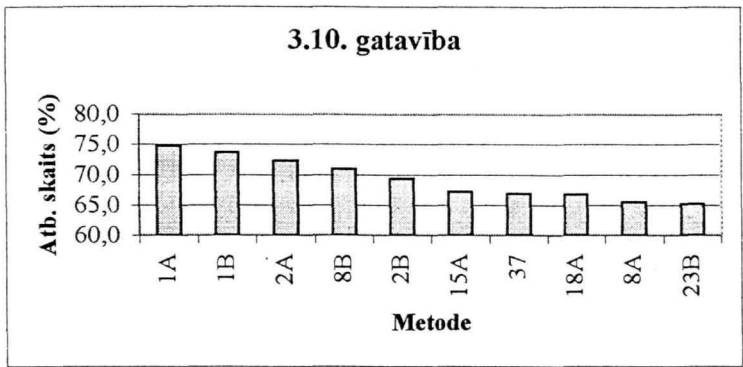
3.8. gatavība

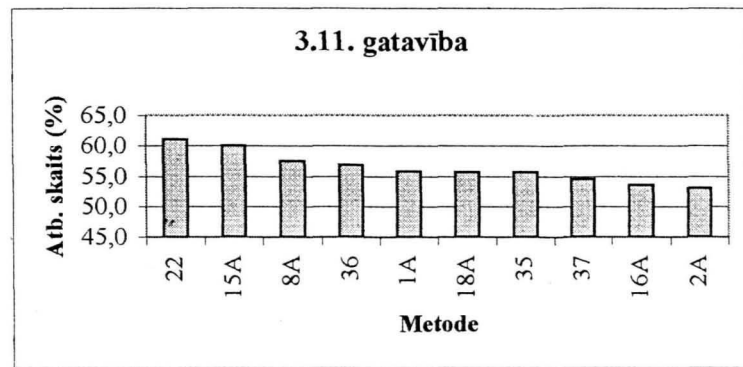
3.9. gatavība

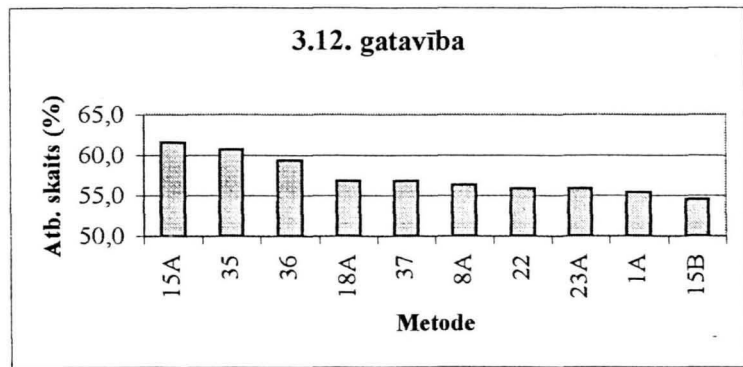
3.10. gatavība

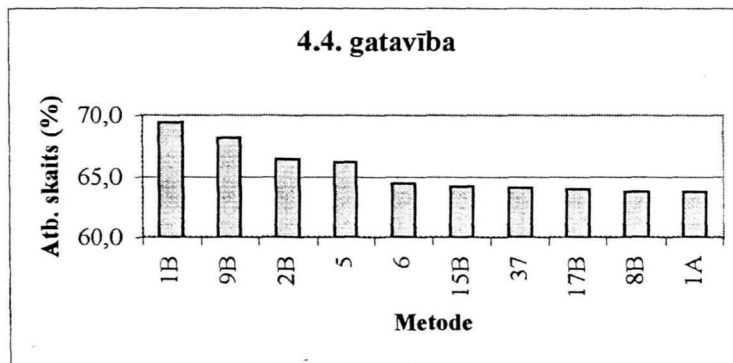
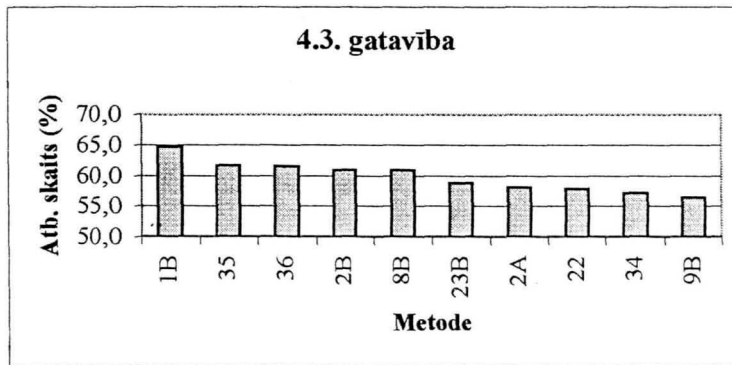
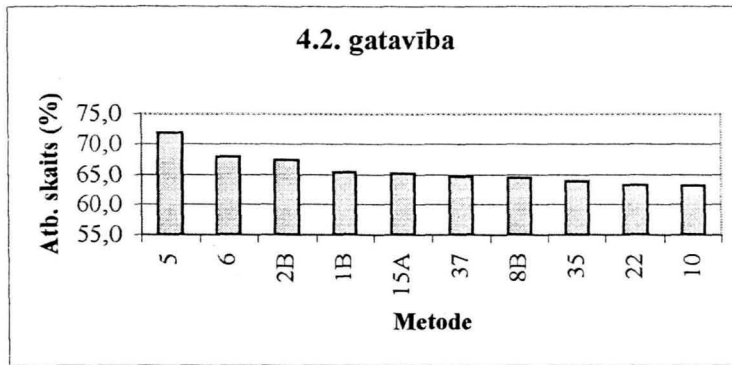
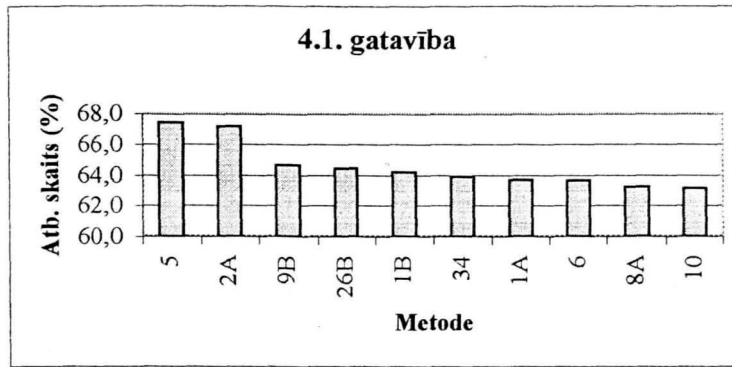

3.11. gatavība

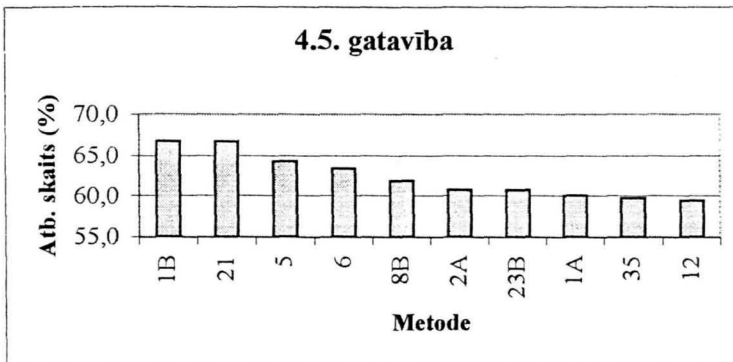

3.12. gatavība

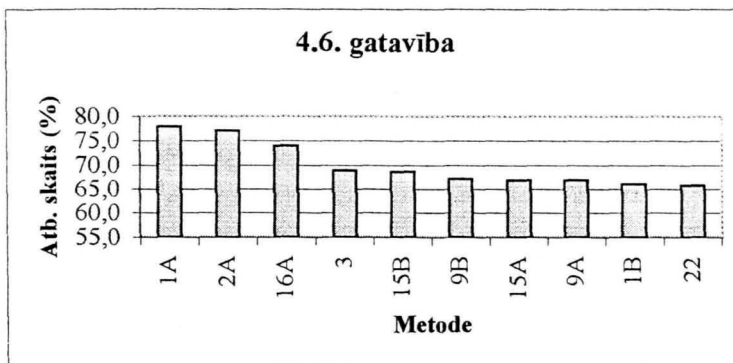

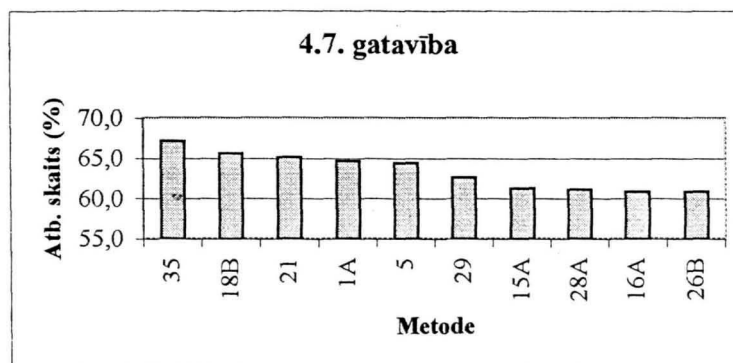
4.5. gatavība

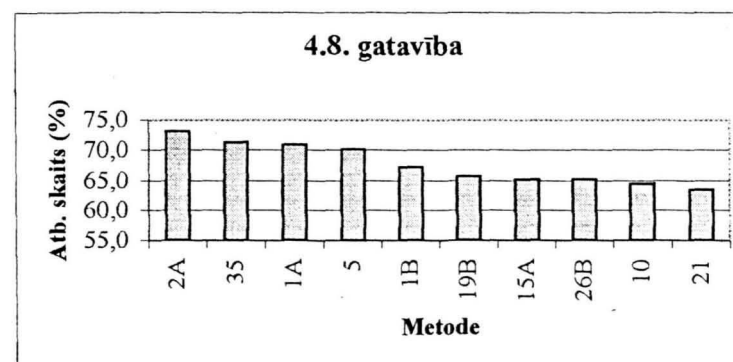
4.6. gatavība

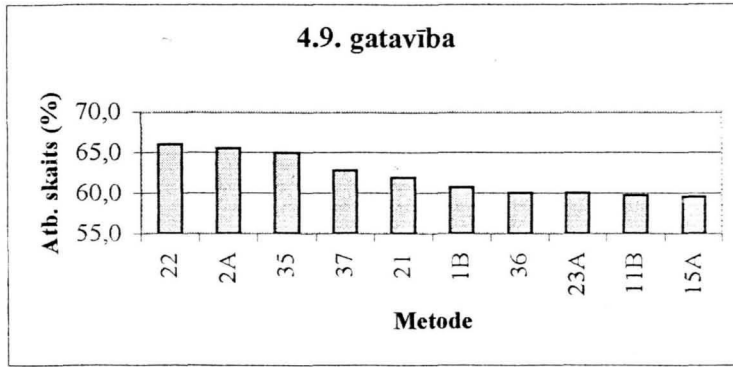
4.7. gatavība

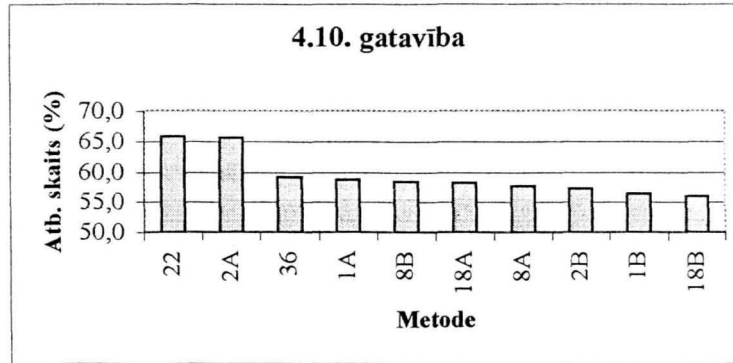
4.8. gatavība

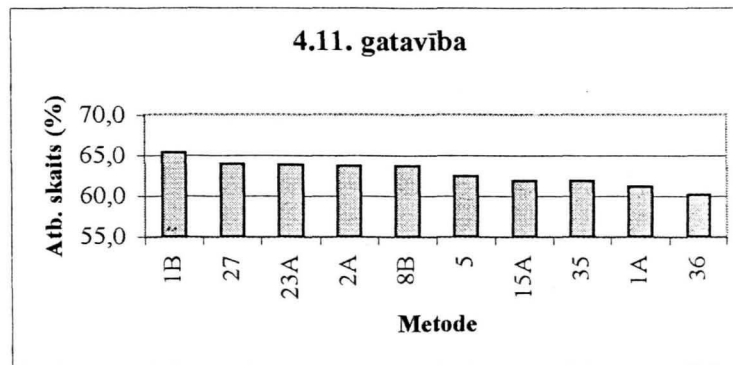
4.9. gatavība

4.10. gatavība

4.11. gatavība

4.12. gatavība

